

KÜRESEL DİYALOG

16.1

1 yılda pek çok dilde 3 sayı

Abdolmohammad
Kazemipur ile
Sosyoloji Üzerine

Nazanin Shahrokni

Nazanin Shahrokni
Reyhaneh Javadi
Esmail Khalili
Zohreh Bayatrizi
Aghil Daghadheleh
Shiva Alinaqian
Nafiseh Azad
Maral Latifi
Mahbubeh Moqadam
Fateme Moghadasi
Ladan Rahbari
Reza Sohrabi

İran'da Sosyolojiyi
Yeniden Düşünmek

Karen Shire
Heidi Gottfried
Rina Agarwala
Ashwin Kumar
María Camila Vega-Salazar
Carolina Moreno
Suelen Castiblanco-Moreno
Javier A. Pineda D.
Lynn Yu Ling Ng
Yunhui Ye
Anju Mary Paul
Mustafa Yavaş
Sejin Park
Feng Xu
Tsz Chung Lai
Kaxton Siu

Emek Göçünün
Politik ve Toplumsal
Ekonomisi

Serbest Bölüm

> İç İç Geçmiş Birikim Olarak Savaş: Gazze Örneği

BÜLTEN

International
Sociological
Association
ISA

CILT 16 / SAYI 1 / NISAN 2026
<https://globaldialogue.isa-sociology.org/>

KD

> Editörden

Küresel Diyalog'un 16. cildinin bu ilk sayısı, hem süreklilik hem de yenilenme içeren yeni bir dönemi başlatıyor. Üç yıl süren yoğun ve özverili çalışmaların ardından, Carolina Vestena ve Vitória Rodriguez, *Küresel Diyalog*'un editör yardımcısı olarak görevlerini tamamlıyorlar. Adanmışlıkları, editöryal titizlikleri ve eleştirel bakış açıları, küresel sosyoloji için özellikle zorlu bir dönemde derginin ayakta kalması ve güçlenmesinde hayati öneme sahipti. Editör ekibi adına her ikisine de en içten şükranlarımı sunuyorum. Aynı zamanda, bundan böyle bu görevi üstlenecek olan ISCTE – Instituto Universitário de Lisboa araştırmacısı Marcia Rangel Candido'ya hoş geldin demek büyük bir zevk. Kapsamlı editöryal deneyimi, kamusal sosyolojiye olan güçlü bağlılığı ve karşılaştırmalı ve küresel bakış açısıyla Marcia, derginin bu yeni aşamasına şüphesiz önemli katkılar sağlayacaktır.

Küresel Diyalog'un kurucu editörü Michael Burawoy'un entelektüel, politik ve insani mirasına toplu bir övgü niteliğinde olan bir önceki sayının ardından, bu yeni sayı normal yapısına geri dönüyor. Buunu tarihsel anımızı şekillendiren iki acil meseleyle doğrudan diyalog kurarak yapıyor: İran'daki durum ve emek göçüyle ilişkili küresel dönüşümler.

"Sosyoloji Üzerine" bölümü, Nazanin Shahrokni'nin Abdolmohammad (Abdie) Kazemipur ile yaptığı söyleşiyle sayıyı açıyor; söyleşide ulusal sosyolojiler, toplumsal değişim, kutsal ile seküler arasındaki zorlu sınırlar ve günümüzde İran sosyolojisini şekillendiren, evrilen sorular etrafında ki tartışmalar ele alınıyor.

Bu sohbetin ardından, Nazanin Shahrokni ve Reyhaneh Javadi tarafından özenle derlenen "İran'da Sosyolojiyi Yeniden Düşünmek" bölümünde yer alan zengin katkılar, siyasi baskı, epistemik gözetim ve derin kültürel çekişmelerin damgasını vurduğu bağlamlarda sosyoloji yapmanın getirdiği gerilimleri ve paradoksları mercek altına alıyor. Sosyolojinin kamusal önemi ve alanın kurumsallaşma(ma) sı ile öğretimin özelleştirilmesi, etnik sorun, toplumsal cinsiyet çalışmaları üzerine mücadeleler ve eleştirel araştırmaya getirilen kısıtlamalar arasında, bu bölüm günümüz İran sosyolojisinin karşı karşıya olduğu zorluklara çok yönlü bir bakış sunuyor. Ayrıca, farklı coğrafyalardan akademisyenleri bir araya getiren dinamik bir yuvarlak masa toplantısı da yer alıyor ve bu da İran hakkında ve İran'dan üretilen bilginin durumsal ve kolektif bir portresine katkıda bulunuyor.

İran'ın – genellikle seçici anlatılar, jeopolitik basitleştirmeler ya da dar güvenlik perspektifleri aracılığıyla ele alındığı – bir kez daha dünya çapında manşetleri işgal ettiği bu dönemde, somut temelli, kamusal ve küresel sosyolojik bakış açılarıyla ilgilenmek her zamankinden daha da önemli hale geliyor. Ana akım medyada dolaşan imgelerin ötesinde, İran toplumu karmaşık siyasi çekişme biçimleri, canlı entelektüel gelenekler, haysiyet için verilen gündelik mücadeleler ve devlet iktidarı ile toplumsal seferberliğin değişen yapılarıyla şekilleniyor. Bu dinamikleri anlamak, İran'da, İran üzerine ve İran ile çalışan, güncel olayları daha geniş bir baskı, direniş, bilgi üretimi ve toplumsal dönüşüm tarihinin içine yerleştirebilen akademisyenleri dinlemeyi gerektirir. Bu bölüm en son olayları analiz etmeye ayrılmamış olsa da, durumun daha geniş ve tarihsel temelli bir anlayışını sunmaya büyük katkı sağlar.

Karen A. Shire, Heidi Gottfried ve Rina Agarwala tarafından derlenen ikinci ana bölüm, "Emek Göçünün Politik ve Toplumsal Ekonomisi", çağımızın belirleyici meselelerinden birini inceliyor: küresel kapitalizmin yeniden yapılanmasında emek göçünün merkezi rolü. Hindistan'daki "güvenli ve düzenli" hareketlilik programlarından Venezuela ile Kolombiya'yı birbirine bağlayan küresel bakım zincirlerine, Çin, Singapur, Dubai ve Kamboçya'daki göçmen emek sistemlerine kadar makaleler, eşitsizlik, cinsiyet, etnisite, sınırlar ve devlet iktidarının, yeni güvencesizlik biçimlerini – ve aynı zamanda özerklik ve direniş için yeni imkânları – üretecek şekilde nasıl kesiştiğini ortaya koyuyor.

"Açık Bölüm"de ise, bu sayı, Guilherme Leite Gonçalves'in Gazze'deki savaşa dair güçlü bir analiziyle sona eriyor; bu analiz, savaşın, savaş alanının çok ötesine uzanan siyasi, ekonomik ve sömürgeci dinamiklere dayanan bir tür "karışık birikim" biçimi olarak yorumlanıyor.

Küresel Diyalog, bu sayısıyla, çağdaş süreçleri konumsal, çoğulcu ve diyalojik perspektiflerden analiz edebilen kamusal ve küresel bir sosyolojiye olan bağlılığını yenilemektedir. Burada bir araya getirilen düşünceler, tartışmalar ve araştırmaların, eşitsizlikler, şiddet ve yerinden edilmeye şekillenen, ancak aynı zamanda direniş, eleştirel hayal gücü ve daha adil bir gelecek için kolektif çabalarla da şekillenen bir dünyada, diyalogları genişletmeye, ağları güçlendirmeye ve yeni sorular ortaya atmaya yardımcı olmasını umuyoruz. ■

Breno Bringel, Editör, *Küresel Diyalog*

> **Küresel Diyalog pek çok dilde yayınlanmaktadır. Küresel Diyalog'un tüm sayılarına [internet sitesinden](#) ulaşılabilir.**

> **Yayımlanması istenen yazılar globaldialogue@isa-sociology.org adresine gönderilmelidir.**

> Yayın Kurulu

Editör: Breno Bringel.

Yardımcı Editör: Marcia Rangel Candido.

Yardımcı Editörler: Christopher Evans.

Yönetici Editörler: Lola Busuttil, August Bagà.

Danışmanlar: Brigitte Aulenbacher, Klaus Dörre.

Bölge Editörleri

Arap Dünyası: (Lübnan) Sari Hanafi, (Tunus) Fatima Radhouani, Safouane Trabelsi, Siwar Harrabi, Ahmed Jemaa.

Arjantin: Magdalena Lemus, Juan Parcio, Dante Marchissio.

Bangladeş: Habibur Haque Khondker, Khairul Chowdhury, Bijoy Krishna Banik, Shaikh Mohammad Kais, Mohammed Jahirul Islam, Helal Uddin, Masudur Rahman, Rasel Hussain, Yasmin Sultana, Md. Shahidul Islam, Farheen Akter Bhuian, Ruma Parvin, Arifur Rahaman, Md. Nasim Uddin, Alamgir Kabir, Taslima Nasrin, Suraiya Akter, Nusanta Audri, Ekramul Kabir Rana, S. Md. Shahin.

Brezilya: Fabrício Maciel, Andreza Galli, José Guirado Neto, Jéssica Mazzini Mendes, Carine Passos.

Fransa/İspanya: Lola Busuttil.

Hindistan: Rashmi Jain, Manish Yadav.

İran: Reyhaneh Javadi, Niayesh Dolati, Elham Shushtarizade, Ali Ragheb.

Polonya: Aleksandra Biernacka, Joanna Bednarek, Sebastian Sosnowski.

Rusya: Elena Zdravomyslova, Daria Kholodova.

Tayvan: WanJu Lee, Yun-Hsuan Chou, Zhi Hao Kerk, Yi-Shuo Huang, Yun-Jou Lin, Tao-Yung Lu, Chien-Ying Chien, Yu-wen Liao, Ni Lee.

Türkiye: Gül Çorbacıoğlu.

“Sosyoloji Üzerine”de Nazanin Shahrokni, **Abdie Kazemipur** ile İran sosyolojisini şekillendiren, evrilen sorular üzerine konuşuyor.

“İran’da Sosyolojiyi Yeniden Düşünmek” başlıklı tematik bölüm, baskı, epistemik gözetim ve kültürel çatışma arasında sosyoloji yapmanın gerilimlerini inceliyor.

“Emek Göçünün Politik ve Toplumsal Ekonomisi” başlıklı tematik bölüm, küresel kapitalizmin yeniden örgütlenmesinde emek göçünün merkezi rolünü inceliyor.

Kapak resmi: Hans-Peter Gauster, via Unsplash.

Küresel Diyalog, SAGE Yayınları'nın cömert bağışı ile hazırlanmaktadır.

> Bu Sayıda

Editörden

2

> SOSYOLOJİ ÜZERİNE

Özgülün Fetışı ve Seküler Olarak Kutsal:
Abdie Kazemipur ile Söyleşi

Nazanin Shahrokni, Kanada

5

> İRAN'DA SOSYOLOJİYİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

Baskı ve Geçerlilik Arasında:

İran'ın Merceğinden Sosyolojiyi Yeniden Düşünmek

Nazanin Shahrokni ve Reyhaneh Javadi, Kanada

8

İran Sosyoloji Derneği ve

Kurumsallaşma(ma)nın Kurumsallaşması

Esmail Khalili, İran

11

Siyaset ve Kâr Arasında: İran'da Özel Sosyoloji Dersleri

Reyhaneh Javadi ve Zohreh Bayatrizi, İran

14

İran'da Etnisite: İran Sosyolojisinin Kaçındığı Mesele

Aghil Daghagheleh, ABD

17

Konumlandırılmış Yaşamlar, Tartışmalı Bilgi:

İran'da Toplumsal Cinsiyet Çalışmalarını Yeniden Kazanmak

Shiva Alinaqian, İran

20

Kısıtlamalar Altında: İran Üzerine Sosyolojik Araştırmalar.

Yuvarlak Masa Toplantısı

Nafiseh Azad, Maral Latifi ve Fatemeh Moghadasi, İran;

Mahbubeh Moqadam, ABD; Ladan Rahbari, Hollanda; ve

Reza Sohrabi, Nazanin Shahrokni, ve Reyhaneh Javadi,

Kanada

22

> EMEK GÖÇÜNÜN POLİTİK VE TOPLUMSAL EKONOMİSİ

Emek Göçünün Politik ve Toplumsal Ekonomisi: Bir Giriş

Karen Shire, Almanya; ve Heidi Gottfried ve Rina

Agarwala, ABD

30

Göç Meselesine Sosyolojik Katkıları

Rina Agarwala, ABD

33

Hindistan Devleti Güvenli ve Düzenli Göçü

Nasıl Hayal Ediyor ve Uyguluyor?

Ashwin Kumar, ABD

35

Küresel Bakım Zincirlerini Yeniden Düşünmek:

Küresel Güney'de Göçmen Kadınlar

María Camila Vega-Salazar, Carolina Moreno, Suelen

Castiblanco-Moreno, ve Javier A. Pineda D.,

Kolombiya

37

Çin ve Singapur'da

Bakım Emeği Göçünün "Mobil Kalkınmacılığı"

Lynn Yu Ling Ng ve Yunhui Ye, Kanada

39

Batılı Olmayan Expatlar için Dubai'nin Kendine Özgü Çekiciliği

Anju Mary Paul, Mustafa Yavaş, ve Sejin Park, BAE

41

Memleketlerinde, Yurt Dışında ve

Geri Dönüşte Çinli Eğitim Göçmenleri

Feng Xu, Kanada

43

Kamboçyalı Hazır Giyim Göçmen İşçileri:

Güvencesizlik ve Protesto

Tsz Chung Lai ve Kaxton Si, Hong Kong

46

> SERBEST BÖLÜM

İç İçte Geçmiş Birikim Olarak Savaş: Gazze Örneği

Guilherme Leite Gonçalves, Brezilya

48

“Ulusal veya bölgesel sosyolojiler haklı olarak egemen paradigmalara meydan okurken, karşı çıktıkları dışlamaları da yeniden üretebilirler; bunu bağlamları özelleştirerek ya da bir evrenselliği başka bir evrensellekle değiştirerek yaparlar.”

Abdie Kazemipur

> Özgülün Fetishi ve Seküler Olarak Kutsal

Abdie Kazemipur ile Söyleşi

Abdie Kazemipur'ın portresi. Fotoğraf: Abdie Kazemipur.

Son yıllarda, “ulusal sosyolojiler”, “Güney teorisi” ve “bölgesel gelenekler”e yönelik ilginin artmasıyla birlikte, sosyolojik bilgi üretiminin küresel dinamikleri üzerine tartışmalar yoğunlaşmıştır. Calgary Üniversitesi’nde Sosyoloji Profesörü ve Etnik Çalışmalar Kürsüsü Başkanı olan ve Kanada Sosyoloji Derneği’nin eski başkanı **Dr. Abdolmohammad (Abdie) Kazemipur** ile yapılan söyleşide de ele alındığı üzere, İran bu tartışmalar için verimli bir zemin sunmaktadır. Dr. Kazemipur’un son çalışmaları, modern İran’da kutsal ve seküler olanın nasıl kesiştiğini ve göçün bu ülkenin toplumsal manzarasını nasıl yeniden şekillendirdiğini incelemektedir. Bu geniş kapsamlı sohbette Dr. Kazemipur, İran sosyolojisinin durumu, karşılaştığı zorluklar, katkıları ve yerel kökenli ancak küresel ölçekte faaliyet gösteren bir disiplin olma arayışı üzerine düşüncelerini paylaşmaktadır. Söyleşiyi, Kanada’daki Simon Fraser Üniversitesi’nde Uluslararası Çalışmalar Doçenti olan **Dr. Nazanin Shahrokni** gerçekleştirmiştir.

Nazanin Shahrokni (NS): *Birçok sosyolog, uzun süredir evrensel olarak sunulan şeyin aslında Avrupa ve Kuzey Amerika deneyimlerine dayanan belirli bir gelenek olduğunu vurgulayarak, “evrensel” bir sosyoloji fikrine itiraz etmiştir. Buna karşılık, ulusal sosyolojiler, bölgesel yaklaşımlar ve Güney teorisi yoluyla özgüllüğe yönelme, alternatif epistemolojileri ön plana çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu yönelmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz ve İran bağlamında “ulusal sosyoloji”den söz etmek ne anlama geliyor?*

Abdie Kazemipur (AK): Bu ayrımı hem betimsel hem de kuralcı açıdan sorunlu buluyorum. Ulusal veya bölgesel sosyolojiler haklı olarak egemen paradigmalara meydan

okurken, karşı çıktıkları dışlamaları da yeniden üretebilirler; bunu bağlamları özelleştirerek ya da bir evrenselliği başka bir evrensellekle değiştirerek yaparlar. Evrenselciliğe karşı çıkmak artık tartışmasız bir konudur, ancak yeni bir “özü- lün fetişizmi” riskiyle karşı karşıyayız.

İlk olarak, her “özgöl”ün içinde kendi çeşitliliği vardır. Tüm alt kategorileri adına konuştuğunu iddia etmek, evrenselcilikle aynı hatayı tekrarlamaktır. Her ikisi de doğrudan sömürgeleştirilmemiş olan İran ve Türkiye; Cezayir, Hindistan veya Mısır gibi eskiden sömürgeleştirilmiş ülkelerle kolayca aynı kefeye konulamaz; hatta Sari Hanafi’nin de belirttiği gibi, Arap Orta Doğu’nun içinde bile bölgenin doğu ve batı kısımları belirgin şekilde farklılık gösterir.

İkincisi, “ulusal sosyoloji”yi veya Güney teorisini esas olarak Kuzey paradigmalara karşı bir muhalefet olarak çerçevelemek, çoğu zaman epistemolojik amaçlardan çok kimlik odaklı siyasi amaçlara hizmet eder. Bu durum, devrimci çekiciliği zamanla azalan sembolik figürleri yüceltmeye yol açabilir. Örneğin, Raewyn Connell, Ali Şeriatî’yi İran’ın 1979 Devrimi öncesinde Batı kültürel emperyalizmine karşı önemli bir ses olarak gösterir. Oysa Şeriatî’nin entelektüel etkisi kısa süre sonra azaldı; bu da kimlik iddialarının siyasi olarak harekete geçirebileceğini, ancak sosyolojik bilginin sürdürülebilir büyümesine pek katkıda bulunmadığını gösterir.

NS: Özgülün fetişizmi konusundaki endişeleriniz göz önüne alındığında, ulusal sosyolojiler fikrini tamamen terk etmemiz gerektiğini düşünüyor musunuz? “İran sosyolojisi” gibi bir kavram analitik açıdan yararlı mıdır, yoksa aşmaya çalıştığı epistemolojik bölünmeleri pekiştirme riski taşır mı?

AK: Ulusal sosyolojiler var ve var olmalılar, ancak teorik birer “enkav” olarak değil. Bunların değeri, kendine özgü teoriler ya da yöntemler ortaya koymalarında değil, kendi toplumlarının kendine özgü koşullarına dayanan kendine özgü sorular üretmelerinde yatmaktadır. “İyi” sosyoloji, açıkça tanımlanmış, yerel temelli sorularla başlar; ve bu soruları yanıtlamak, hiçbirini önceden dışlamadan, ister Kuzey’den ister Güney’den, ister Doğu’dan ister Batı’dan olsun, mevcut tüm entelektüel kaynaklardan yararlanmayı gerektirir. Bu tür cevaplar, fikirler ve gerçeklikler arasındaki uzun müzakere süreçlerinden ve entelektüel gelenekler arası alışverişlerden ortaya çıkar. Bu nedenle, belirli teorileri kutsallaştırmak veya reddetmek yerine, çoklu geleneklerden kavramları kucaklayarak teorik agnostisizm ve eklektizm uygulamalıyız.

NS: İki soru ile devam edeyim. Ulusal sosyolojilerin değerinin, farklı teoriler ortaya koymaktan ziyade sordukları sorularda yattığını öne sürüyorsunuz. Ancak feminist sosyologların uzun süredir savunduğu gibi, tarafsız bir bakış açısı yoktur: Sorduğumuz sorular, elimizdeki kavramsal araçlar ve analitik mercekler tarafından belirlenir. Hakim paradigmlar, belirli soruların sorulmasını bile engelleyebilir. Bu bakış açısıyla, ulusal veya bölgesel sosyolojiler sadece yerel sorular sormakla kalmaz, aynı zamanda yeni türden araştırmaları mümkün kılan alternatif çerçeveler geliştirmekle de ilgilidir. Buna nasıl yanıt verirsiniz?

AK: Katılıyorum, ama bence bu durum her iki yönde de geçerli. Tıpkı sözde “evrenselci” bakış açılarının sorabileceğimiz soruları sınırlayabildiği gibi, “ulusal” bakış açıları da diğer araştırma alanlarını kısıtlayabilir. Bu gerilim, özellikle feminist akademide belirgindir. Küresel Kuzey’deki bazı feminizm akımlarının evrenselci duruşu, onları Güney’den ortaya çıkan alternatif sorunlara ve teorik olasılıklara karşı genellikle körleştirirken, Güney’deki feminist farkındalığın büyük bir kısmı aslında Kuzey’de kök salmış feminist gündemlerle etkileşimden şekillenmiştir. İşte bu yüzden, farklı

bakış açıları arasında sürdürülebilir ve aktif bir diyalog hayatı önem taşır.

NS: Buna dayanarak, ulusal sosyolojilerin ortaya koydukları sorularla şekillendiğini vurguladığınıza göre, son yıllarda İran sosyolojisini tanımlayan soru ve temalar hakkında biraz konuşabilir misiniz?

AK: İran toplumu son 50-60 yılda olağanüstü değişiklikler geçirdi ve bu da sosyologların ilgilendiği soruları şekillendirdi. Bunlar arasında devrim öncesi dönemde devletin öncülüğünde yaşanan hızlı modernleşme ve sekülerleşme; 1979 İslam Devrimi sırasında nüfusun yaklaşık %10’unu harekete geçiren, güçlü bir siyasi ve kişisel güç olarak dinin beklenmedik yükselişi; ve yirminci yüzyılın en uzun savaşı olan İran-İrak Savaşı sayılabilir.

Son yıllarda hem dinin tamamen terk edilmesi ya da kurumlardan, ritüellerden, dinî hiyerarşiden ve teolojiden arınmış, kişiselleştirilmiş bir maneviyata yönelme biçiminde bir sekülerleşme hem de dinin devlete tabi olduğu bir tür sekülerizm görülmüştür; bu durum, agresif İslamlaşma sürecinde bu iki eğilimin birleşmesinin istenmeyen bir sonucudur.

İran ayrıca benzersiz bir göç profiline sahiptir: hem önemli bir göç veren hem de göç alan bir ülkedir; yaklaşık 4,5 milyon mülteciye (nüfusun yaklaşık %5’i) ev sahipliği yaparken, yaklaşık 8 milyon İranlı yurtdışında yaşamaktadır (yaklaşık %9). Anketler, nüfusun yarısından fazlasının mümkün olsa göç edeceğini göstermektedir; bu da İran’ı, göç alma ve verme konularını aynı anda incelemek için nadir bir örnek haline getirmektedir.

Son olarak, sistematik cinsiyet eşitsizliklerine ve kültürel ataerkilliğe tepki olarak güçlü ve özgün bir kadın hareketi ortaya çıkmış ve ülkedeki sosyal hareketlerin niteliğini, kapsamını ve taleplerini yeniden şekillendirmiştir. İdeolojik kaymalar, dini değişim, savaş, göç ve cinsiyet gibi bu ilginç ve kesişen dinamikler, İran içinde ve İran diasporası arasında, özellikle de göç, kimlik, cinsiyet ve sosyal sermaye sosyolojisi alanlarında canlı bir sosyolojik araştırmayı tetiklemiştir.

NS: Bu dinamik tarih göz önüne alındığında, günümüz İran’ında sosyolojinin gelişmesinin önündeki en önemli engellerin neler olduğunu düşünüyorsunuz ve bu zorluklar, sorulabilecek ya da sorulamayacak soruları nasıl şekillendiriyor?

AK: En büyük zorluk, devletin özgür araştırma üzerindeki kısıtlamalarıdır. Toplumsal sorunlar konusunda önde gelen bir sosyolog olan Dr. Saeed Madani şu anda hapiste; Fransa’da yaşayan antropolog Dr. Fariba Adelhah ise serbest bırakılmadan önce birkaç yıl hapis yattı. Birçok kişi üniversitelerden atıldı, ancak yine de olağanüstü çalışmalar üretmeye devam ediyorlar.

Bununla yakından bağlantılı olan bir diğer konu, birçok sosyal bilimci de dahil olmak üzere İranlıların entelektü-

el tahayyülünde devletin ve “politik olanın” devam eden üstünlüğüdür. Bu odaklanma, “sosyal” olanın kendisini gölgede bırakma eğilimindedir ve sorulan soru türlerini ve izlenen analitik yönelimleri sınırlamaktadır. Özellikle, devletin beklendiği gibi işlev görmeye istekli olmadığı veya işlev göremeyeceği bir durumda, toplulukların güçlendirilmesi veya yerel temelli girişimler üzerine araştırma eksikliği bulunmaktadır.

Bir başka engel ise ikili patolojidir: neredeyse bir fetişizm olan teoriye aşırı düşkünlük ile teoriden yoksun ampirik çalışmaların birleşimi; C. Wright Mills’in “soyut ampirizm” olarak adlandırdığı şey. İran sosyolojisi, hem temellere dayalı hem de kavramsal açıdan sağlam, teoriye dayalı ampirik araştırmalara daha fazla ihtiyaç duymaktadır.

Son olarak, İran sosyolojisi, küresel sosyolojiden ve karşılaştırmalı araştırmalardan büyük ölçüde kopuk kalmaktadır; Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan gibi bölgesel ve/veya tarihsel olarak karşılaştırılabilir bağlamlarda bile.

Bununla birlikte, ortaya çıkan mekanizmalar İran sosyolojisini daha geniş akademik tartışmalara bağlamaktadır. İran dışında yaşayan, genellikle ikinci nesil göçmen sosyologlardan oluşan ve giderek büyüyen bir grup, İran toplumu çalışmalarına taze bir enerji ve merak getirmektedir. Bazen romantikleştirilse de, bu sosyologların çalışmaları, İran’ın toplumsal gerçekliklerini küresel kitlelere aktarmak ve bu alanın uluslararası görünürlüğünü artırmak açısından hayati öneme sahiptir. Bir diğer gelişme ise İran’daki canlı çeviri hareketidir; bu hareket, hem klasik hem de çağdaş sosyoloji eserlerini olağanüstü bir hızla Farsça’ya çevirmiştir. Bu, yerel akademik söylemi önemli ölçüde şekillendirmiş ve, her ne kadar bu katılım, katkıdan çok alımlama düzeyinde olsa da, İranlı akademisyenleri küresel tartışmalara açmıştır.

NS: Bu çeviri hareketi şüphesiz etkileyici, ancak aynı zamanda daha derin bir dengesizliği de ortaya ko-

yuyor: Çeviri akışı büyük ölçüde tek yönlü kalmaya devam ediyor. İran dışında, özellikle İngilizce olarak üretilen eserler Farsçaya çevrilirken, Farsça yazılmış sosyoloji çalışmalarının dış dünyaya çevrilmesi çok azdır; ayrıca İran içinde Arapça, Türkçe, Kürtçe veya diğer bölgesel sosyolojilere de pek ilgi gösterilmiyor. Bu dilsel ve epistemik dengesizlik, daha geniş kapsamlı soruları gündeme getiriyor. Bunu göz önünde bulundurarak, İran’ın Küresel Güney sosyolojisi projesinin genel çerçevesi içindeki yerini, özellikle de Orta Doğu sosyolojisiyle ilişkisi açısından nasıl görüyorsunuz?

AK: Haklısınız: bu tek yönlü akış İran sosyolojisi için sağlıklı değil. İran sosyoloji dernekleri, bölgedeki ve ötesindeki meslektaşlarıyla daha sistematik ve düzenli bağlar kurarak her iki tarafa da fayda sağlayabilir.

Michael Burawoy’un da belirttiği gibi, ulusal sosyolojiler, tıpkı kişisel kimlikler gibi, ilişkisel olarak şekillenir ve başkalarıyla etkileşim yoluyla kendilerini anlamaya başlar. Onun sözleriyle: “Artık özgül olanı – ister ABD ister Fransa, ister erkekler ister sömürgeciler olsun – evrensel olarak yansıtmayız. Ancak, birbirinden kopuk özgüllüğün bataklığına da geri dönemeyiz. Küresel sosyoloji, özgüllükler arasındaki bir diyalog üzerine inşa edilmelidir.”

Michel Foucault’nun bir sözünü biraz değiştirerek söylemek gerekirse, sosyolojinin geleceği, Avrupa ile Avrupa dışı, Batı ile Doğu, Kuzey ile Güney ve her birinin içindeki farklı kesimlerin birbirleriyle karşılaştığı ve birbirlerini sarsan karşılaşma alanlarında yatmaktadır. İran sosyolojisinin bu geleceğe katkısı, gerçek, bağlama özgü sorulara dayanan bir disiplin geliştirilmesine bağlıdır: ne ithal teorik modellere hapsolmuş ne de ulusal istisnacılığa indirgenmiş bir disiplin. ■

İletişim:
Nazanin Shahrokni <nazanin_shahrokni@sfu.ca>

> Baskı ve Geçerlilik Arasında: İran'ın Merceğinden Sosyolojiyi Yeniden Düşünmek

Nazanin Shahrokni, Simon Fraser Üniversitesi, Kanada ve **Reyhaneh Javadi**, Alberta Üniversitesi, Kanada

İran sosyolojisi üzerine düzenlenen bu sempozyum, sosyolojinin hem uygulaması hem de tahayyülünün olağanüstü bir baskı altında olduğu bir dönemde ortaya çıkıyor. Uzun süredir kamusal rolüne dair tartışmalarla canlanan İran sosyoloji camiası, artık giderek daralan bir alanda yolunu bulmaya çalışıyor. Siyasi baskı, ekonomik güvencesizlik, küresel yaptırımların cezai etkileri ve kısıtlayıcı hareketlilik ve vize rejimleri, bir zamanlar İran sosyolojisini ayakta tutan kurumsal ve entelektüel alanları topluca zayıflatmış ve istikrarsızlaştırmış, bu alanları zayıflamış ancak hâlâ ısrarla varlığını sürdüren bir duruma getirmiştir.

Bu sempozyum, İran'da Ocak 2026'da meydana gelen ve devletin olağanüstü acımasız bir baskısıyla karşılanarak binlerce sivilin ölümüne yol açan ayaklanmalardan aylar önce tasarlanmıştı. Ancak yaşanan olaylar, aşağıda yer alan analizleri geçersiz kılmaz; aksine, bunların aciliyetini daha da vurgular. [İran Sosyoloji Derneği tarafından](#) ne eşi benzeri görülmemiş ne de öngörülemez olarak nitelendirilen, aksine akademisyenler tarafından uzun süredir uyarıldığı üzere "krizlerin birikiminin" doruk noktası olarak tanımlanan protestolar ve devletin şiddetli tepkisi, burada bir araya getirilen makalelerde incelenen yapısal dinamikleri ortaya koymaktadır. Siyasi baskı, ekonomik mülksüzleştir-

me, yaptırımların yol açtığı güvencesizlik, toplumsal güvenin aşınması ve kurumsal alanın daralması yeni gelişmeler değil, süregelen kalıpların yoğunlaşmasıydı. Derneğin de uyardığı gibi, normalleşmesi toplumsal dayanışmanın ve insan onurunun temellerini tehdit eden son dönemdeki şiddet döngüsü, tarihsel temelli, analitik açıdan titiz ve kamusal alanda aktif bir sosyolojinin gerekliliğini bir kez daha teyit etmektedir. Bu an, şu tartışmaların önemini ortaya koymaktadır: sosyolojinin baskı ortamında varlığını sürdürmesi, sesini duyurması ve geçerliliğini koruması için gerekli koşullar.

> İran'ın içinde ve dışında işçiler ve altyapılar sürekli saldırı altında

Bu koşulların kırılabilirliği, belki de en belirgin şekilde İran Sosyoloji Derneği'nin güvencesiz fiziksel varlığında ortaya çıkmaktadır. Tahran Üniversitesi'ndeki resmi ofisi, devletin denetimine maruz kalmaya devam etmekte ve Derneğin özerkliği üzerinde tekrarlanan baskılara maruz kalmasına neden olmaktadır. Derneğin bağımsız ve kalıcı bir mekan edinme yönündeki durmuş çabaları, sosyolojik ve kamusal yaşamdaki daha geniş çaplı daralmayı daha da net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu kurumsal belirsizlikler, akademisyenleri, çevirmenleri ve araştırmacıları hedef alan ve sadece bireyleri değil, eleştirel düşüncüyü ayakta tutan altyapıları da zayıflatan, tekrar eden tutuklama dalgalarıyla birlikte ortaya çıkmaktadır. Bu koşullar altında, sosyolojik çalışmalar genellikle önemli kişisel riskler taşımaktadır. Bu baskıların derin tarihsel kökleri vardır: Sosyoloji uzun süredir ideolojik açıdan şüpheli bir disiplin olarak görülmüş, defalarca İslamileştirmeye, disiplin "temizliğine" ve ısrarlı bir güvenikleştirmeye maruz kalmıştır.

Bu çelişkiler İran sınırlarının ötesine uzanmaktadır. İran asıllı Amerikalı ve diğer diaspora akademisyenleri, hem İran'da hem de Batı'daki akademik kurumlarda artan gözetim ve hareket kısıtlamalarıyla karşı karşıya kalmakta,

>>

seyahat ve işbirliğini sınırlayan örtüşen güvenlik mantıkları arasında yolunu bulmaya çalışmaktadır. İran'da sosyolojiyi damgalayan şüphe, İran dışında da giderek daha fazla gölge düşürmektedir.

> Beklenmedik direniş biçimleri

Oysa bu baskılar, anlamlı dönüşümlerle bir arada varlığını sürdürüyor. 2025 yılında Dr. Shirin Ahmadnia'nın İran Sosyoloji Derneği'nin ilk kadın başkanı olarak seçilmesi, pek çok tepkiyi tetikledi; bu durum, hem kadınların sosyolojik emeklerinin geç de olsa tanınmasını hem de artık büyük ölçüde kadın öğrenciler tarafından ayakta tutulan bir disiplin içinde, tarihsel olarak erkek egemen bir kurumsal alanın yeniden şekillendirilme olasılığını işaret ediyordu. Böyle bir seçimin kurumsal güvencesizliğin ortasında gerçekleşmesi başlı başına anlamlıdır: yapılar zayıflasa da, görünürlük ve otoriteye yönelik yeni talepler ortaya çıkmaktadır. Bu gerilim içinde, akademisyenler ve öğrenciler üniversiteler, özel enstitüler, okuma grupları ve diaspora ağları genelinde düşünce ve tartışma alanları yaratırken, İran sosyolojisi beklenmedik direniş biçimleri geliştirmiştir.

> Bu derlemenin amaçları ve sezgisel bir kılavuz

Bu derleme iki amaca hizmet etmektedir. Hem İran sosyolojisinin entelektüel canlılığını hem de bu alandaki uygulamaları şekillendiren engelleri ön plana çıkarırken, bu tartışmaları, eşitsiz iktidar coğrafyalarına duyarlı küresel bir çerçeve üzerinden sosyolojiyi yeniden düşünmeye yönelik daha geniş disiplin içi çabaların içine yerleştirir. Bir keşif rehberi olarak, *İran'da sosyoloji* ile *İran'ın sosyolojisi* arasında bir ayırım yapıyoruz; bunu coğrafi bir ikilik olarak değil, alanı şekillendiren epistemik, metodolojik ve politik çatlakları işaretlemenin bir yolu olarak ele alıyoruz.

> İran'da sosyoloji ve İran'ın sosyolojisi: bağlamlar arası dolaşımalar

İran'da sosyoloji derken, İran'ın üniversiteleri, dernekleri, özel enstitüleri ve gayri resmi entelektüel ağları içinde şekillenen çeşitli mesleki, pedagojik ve araştırma uygulamalarını kastediyoruz. Bunlar sadece sosyolojik bilginin üretimini değil, aynı zamanda canlı bir çeviri endüstrisi, halka açık konferanslar, atölyeler ve resmi kurumların ötesinde sosyolojik katılımı sürdüren yarı bağımsız öğretim alanları aracılığıyla bu bilginin dolaşımını da içerir. Bu uygulamalar, sansür, gözetim, ideolojik inceleme, ekonomik kemer sıkma ve dil, itibar ve jeopolitik engeller dahil olmak üzere uluslararası kurumsal denetim koşulları altında gerçekleşmektedir: bu kısıtlamalar, eleştirel sorgulamayı riskli ve dengesiz hale getirirken, aynı zamanda işbirliği, pedagojik uygulamalar ve kamusal tartışma için yaratıcı stratejiler de üretmektedir.

İran'ın sosyolojisi derken, İran'ı (sosyal yapılarını, tarihini ve politik ekonomisini) anlamaya yönelik, ister ülke içinde ister dışında üretilmiş olsun, tüm akademik çalışmaları kastediyoruz. Bu çalışmaların çoğu küresel akademik çer-

çeveler içinde dolaşımda olup, egemen disiplin kitlelerine yönelik "anlaşılabilirlik" beklentileriyle şekillenmektedir. Bu baskılar, İran'ın içinden ortaya çıkan kavramları, öncelikleri ve epistemik söz dağarcığını kenara itebilir; ancak aynı zamanda daha geniş bir uluslararası görünürlük ve tartışma ortamını da kolaylaştırabilir.

Önemli olan, bu yönelimlerin sabit alanlar veya zıt kategoriler olmamasıdır. Fikirler, arşivler ve metodolojik duyarlılıklar, siyasi ve kurumsal engellere rağmen sınırların ötesine yayılır. Akademisyenler kariyerleri boyunca bu pozisyonlar arasında geçiş yapar ve çalışmaları erişim, kısıtlama ve okuyucuların değişen kombinasyonları tarafından şekillenir.

> Dünya çapında şüphe altında ve yaptırımlarla kısıtlanmış

Yine de görünürlük, kaynaklar ve kurumsal tanınma alanlarındaki eşitsizlikler hâlâ önemli boyutlarda. İran'daki araştırmacılar sansür, gözetim ve maddi güvencesizlikle mücadele ederken; ülke dışındakiler ise yaptırım rejimleri, vize kısıtlamaları ve Batılı kurumların disiplin edici bakışlarıyla karşı karşıya kalıyor. Diasporadaki birçok akademisyen için bu, her iki yerde de şüpheli muameleye maruz kalmak anlamına geliyor (İran'da izlenmek ve Kuzey Amerika ya da Avrupa'da mercek altına alınmak); bu da neyin incelenebileceğini, yazılabileceğini ve paylaşılabileceğini maddi olarak etkiliyor.

Bu kırılmalar jeopolitik koşullar nedeniyle daha da yoğunlaşıyor. ABD yaptırımları, İran'da bulunan akademisyenlerin küresel akademik ağlara katılmasını, meslek derneklerine aidat ödemesini ya da konferanslara katılmasını zorlaştırmış, hatta bazen imkansız hale getirmiştir. Bir zamanlar kamuoyu tartışmalarının daha güçlü bir merkezi olan İran Sosyoloji Derneği, ekonomik sıkıntılar ve kurumsal baskı altında artık temel faaliyetlerini bile sürdürmekte zorlanmaktadır. Bu dışlamalar sadece İran sosyolojisini kısıtlamakla kalmaz, aynı zamanda küresel sosyolojiyi de zayıflatır ve yaptırımlara maruz kalan, gözetim altında tutulan ve yapısal olarak marjinalleştirilmiş bağlamlardan gelen seslerin yokluğunu normalleştirir.

> Epistemolojik, metodolojik ve kurumsal zorluklar

Bu sempozyuma sunulan makaleler, söz konusu ikilemleri çeşitli açılardan ele almaktadır. Bazıları sosyolojinin icra edildiği kurumsal koşulları inceliyor; diğerleri ise temel epistemolojik soruları irdeliyor; Abdolmohammad Kazemipur ile yapılan söyleşi ise İran'daki tartışmaları, özgüllük ve evrensellik üzerine yapılan daha geniş kapsamlı teorik düşünceler bağlamında ele almaktadır.

Aghil Daghighaleh ve Shiva Alinaqian'ın makaleleri, etnisite ve toplumsa cinsiyet etrafındaki epistemik sessizlikleri ele alarak, kesişen cinsiyet, etnisite ve sınıf hiyerarşileri tarafından şekillendirilen egemen bir normatif merkezin İran sosyolojisini uzun süredir nasıl yapılandırdığını ve bu

süreçte çevresel ve feminist bakış açılarını marjinal ya da şüpheli konumlara ittiğini ortaya koymaktadır. Bu dışlamalar sadece entelektüel değil, aynı zamanda kurumsal niteliktedir. Esmail Khalili'nin gösterdiği gibi, İran Sosyoloji Derneği "kurumsallaşmamanın kurumsallaşmasını" somutlaştırmaktadır: sosyolojiyi kurumsallaştırma arzusu devam ederken, bunu sürdürmesi gereken yapıların sürekli olarak zayıflatıldığı bir örgütsel yaşam biçimi. Khalili'nin analizi, alanın enerjisinin büyük bir kısmının kalıcı kurumsal biçimler oluşturmaya yönelmiş olmasına rağmen, bu çabaların tam da özsel özerkliği kısıtlayan ve aşmaya çalıştıkları sınırları yeniden üreten ortamlarda ortaya çıktığı paradoksunu vurgulamaktadır. Benzer bir gerilim, özelleştirme üzerine yapılan çalışmalarda da görülmektedir: Reyhaneh Javadi ve Zohreh Bayatrizi, başlangıçta akademik özerkliğin yokluğuna kısmi bir çözüm olarak tasarlanan sosyolojinin özelleştirilmesinin, bunun yerine neoliberal metalaştırma mantığını derinleştirerek eğitimi bir kamu malı olmaktan çıkarıp bir yeterlilik belgesi pazarına dönüştürdüğünü göstermektedir.

"Kısıtlamalar Altında: İran Üzerine Sosyolojik Araştırma" başlıklı yuvarlak masa toplantısında ele alınan metodolojik zorluklar, bu analizi araştırma pratiğinin gündelik boyutuna taşıyor. Saha çalışmasındaki kısıtlamalardan belirsiz etik prosedürlere ve suç sayılma tehdidine kadar, katılımcılar İran'da ya da İran'ın incelendiği diasporik ve kurumsal ortamlarda, politik gerilimin yüksek olduğu ortamların sadece neyin incelenebileceğini değil, aynı zamanda verilerin nasıl toplanabileceğini, arşivlenebileceğini ve yaygınlaştırılabileceğini de nasıl şekillendirdiğini ortaya koyuyor.

> Ortaya çıkan dönüştürücü uygulamalar ve yenilikçi katılım biçimleri

Bununla birlikte sempozyum, kısıtlamaların içinde ve bunlara karşı oluşturulan imkânları da vurgulamaktadır. Feminist akademisyenler, resmi kurumlar içindeki marjinalleşmeye rağmen cinsiyet, din ve devlet iktidarı üzerine keskin analizler üretmeye devam etmektedir. Etnisite üzerine yapılan çalışmalar, milliyetçi ortodoksilere karşı çıkarak etnik farklılığın devlet oluşumu, egemenlik ve gündelik direniş tarihleri içinde konumlandırılması gerektiğini ısrarla savunmaktadır. İran Sosyoloji Derneği – güvencesiz koşullarına ve devlet üniversitelerine veya belediyelerin iyi niyetine bağımlı olmasına rağmen – konferanslar, yayınlar ve halka açık etkinlikler için platformlar sunmaya devam etmektedir. Özel ve yarı özel sosyoloji dersleri, direniş ile neoliberal yenden üretim arasında gidip gelen hibrid pedagojik alanlar yaratmaktadır. Bu bağlamlarda sosyologlar, sınırlamaları metodolojik ve kavramsal yeniliklere dönüştürmektedir.

Bu katkılar bir bütün olarak ele alındığında, karmaşık ve çok boyutlu kısıtlamaların yanı sıra çeşitli ve yaratıcı katılım biçimleriyle şekillenen bir alanı aydınlatmaktadır. Bu katkılar, yapısal baskılar ile akademisyenlerin ayakta kalmak, uyum sağlamak ve müdahale etmek için başvurdukları becerikli uygulamaların etkileşimi yoluyla alanın nasıl sürekli olarak yeniden şekillendirildiğini göstermektedir.

> İran ile bir sosyolojiye doğru

Bu sempozyum, İran sosyolojisini kapsamlı bir şekilde haritalandırmayı değil, bu baskıları daha geniş bir disiplinlerarası soru kümesi içinde konumlandırmayı amaçlamaktadır. İran'da ve İran sosyolojisinin karşı karşıya olduğu belirsizlikler, sosyologların otoriter yönetim, piyasa baskıları ve küresel bilgi devrelerine eşit olmayan erişimle mücadele ettiği Küresel Güney'deki daha geniş kalıplarla yankılanmaktadır. Bu müdahaleleri bir araya getirerek, sadece bu zorlukları belgelemekle kalmayıp, okuyucuları da bu müdahalelerin disiplin için sunduğu kavramsal ve metodolojik içgörülerini daha geniş bir perspektiften değerlendirmeye davet etmek istiyoruz. Bu anlamda, İran sosyolojisinin öyküsü, sosyolojinin kendisi hakkında bir öykü haline gelir: sınırları, olanakları ve ortaya çıktığı toplumlara karşı hesap verebilirliğini sürdürmek için verdiği sürekli mücadele.

Dolayısıyla önerdiğimiz şey, *İran ile birlikte bir sosyolojiye doğru* atılmış bir adımdır: işbirliği, karşılıklık ve düşünüm-selliğe dayanan bir etkileşim biçimi. Bu yaklaşım, İran'daki sosyoloji ile İran'ın sosyolojisi arasındaki gerilimleri ortadan kaldırmaz, ancak bu gerilimlerin içinden ve ötesinde çalışmayı ısrarla savunur. Bu yaklaşım, disiplinin küresel gidişatını yeniden düşünmek ve sosyolojik bilginin üretimini ve dolaşımını şekillendiren dışlamalara karşı çıkmak için İran sosyolojisini marjinal değil, merkezi bir unsur olarak kabul eder.

Böyle bir duruş, İran sosyolojisini bir vaka ya da dışsal incelemenin nesnesi olarak ele almaya karşı çıkmaktadır. Bunun yerine, İranlı sosyologların entelektüel emeklerinin, kurumsal mücadelelerinin ve metodolojik yeniliklerinin sosyolojiye genel olarak hayati katkılar sağladığını teyit etmektedir. İranlı seslerin uluslararası forumlardan sistematik olarak dışlandığı bir dönemde, *İran ile bir sosyoloji inşa etme zorunluluğu*, aynı zamanda disiplinde adaletin de bir zorunluluğudur. ■

İletişim:
Nazanin Shahrokni <nazanin_shahrokni@sfu.ca>
Reyhaneh Javadi <javadi1@ualberta.ca>

> İran Sosyoloji Derneği ve Kurumsallaşma(ma)nın Kurumsallaşması

Esmail Khalili, Uygarlık ve Sosyo-Kültürel Çalışmalar Enstitüsü eski öğretim üyesi ve İran Sosyoloji Derneği Başkan Yardımcısı (2021-25), İran

Altıncı İran Toplumuna Dair Kavramsal ve Eleştirel Yansımalar Konferansı, Eylül 2025.
Fotoğraf: Mohadeseh Ghazvini.

Sosyoloji, 1934 yılında Tahran Üniversitesi'nin kurulmasıyla İran'ın yükseköğretim dünyasına girdi; burada Sorbonne mezunu Gholamhossein Sadighi, 1940 yılında bu disiplini öğretmeye başladı. İran'da sosyoloji, oluşum aşamasındaki on yıllarda, Fransız entelektüel etkilerle şekillenen ve Pehlevi devletinin modernist ulus inşa projesine bağlı, küçük ve seçkin bir alandı. Kurumsal erişimi sınırlı ve mesleki topluluğu dar olan bu disiplin, büyük ölçüde Tahran'ın akademik seçkinleri içinde gelişmeye devam etti.

1979 Devrimi ve ardından gelen 1980–1983 Kültür Devrimi, hem bir kopuş hem de genişleme getirdi. Yeni İslam Cumhuriyeti, üniversite sistemini kökten yeniden yapılandırdı; ideolojik açıdan şüpheli görülen öğretim üyelerini kovdu, yeniden yapılanma amacıyla üniversiteleri kapattı ve akademik yaşamın her aşamasına ideolojik incelemeyi dahil etti. Sosyoloji, diğer sosyal bilimler gibi, yoğun bir incelemeye tabi tutuldu; tüm entelektüel akımlar tasfiye edildi ve ders programları İslami ve devrimci değerleri yansıtan şekilde yeniden yazıldı.

Paradoksal bir şekilde, 1980'lerin sonlarında ve 1990'larda İran-İrak Savaşı'nın sona ermesinin ardından gelen savaş sonrası yeniden yapılanma döneminde, yükseköğretimde hızlı bir genişleme ve sosyoloji bölümlerine

kayıtlarda çarpıcı bir artış yaşandı. Ancak bu alanın kurumsal büyümesi, rantçı devletin bürokratik ve ideolojik aygıtına derinlemesine gömülüydü. Akademik terfiler, araştırma fonları ve bölüm atamaları, entelektüel özerklik veya bilimsel liyakatten çok, siyasi sadakat, kişisel ağlar ve bürokratik itaat tarafından yönetiliyordu. Sosyoloji bölümlerinin ve öğrenci sayısının artmasına rağmen, entelektüel yaşamın kalitesi, resmi genişleme ile ideolojik kontrolün getirdiği kısıtlamalar arasındaki gerilim tarafından şekilleniyordu.

> Bürokratik kurallara uyan, çeşitlilik içeren bir ana akım ve çok yönlü bir akademik perifer

Devrim sonrası bu ortamda İran sosyolojisi giderek daha fazla farklılaşmaya başladı. İdeolojik eleme, bürokratik formalizm ve rantçı üniversitenin prestij ekonomisinin etkileşimi, akademisyenlerin farklı – ve bazen keskin bir şekilde birbirinden ayrılan – pozisyonlarda yer aldığı bir meslek ortaya çıkardı. Bazıları, resmi ideolojiye bağlı rantçı kanallar aracılığıyla bu alana girdi ve siyasi sadakatlerini, oligarşik akademik ağlar içindeki yönetim pozisyonlarına ulaşmak için kullandı. İdeolojik bağlılığı daha az olan diğerleri ise, pragmatik çıkarlar nedeniyle bürokratik roller üstlendi ve sistemin mevcut kuralları dahilinde güvenlik ve ilerleme aradı.

Ayrıca, dini, solcu veya milliyetçi olsun, kendilerini üniversitenin ana akımının dışında konumlandırıp ve sürdürülebilir ampirik araştırmalardan ziyade siyasi iddialara odaklanan sadık ideologlar da vardı. Akademik çekirdeğin ötesinde, çoğu 1980'lerdeki tasfiyelerde kovulan bağımsız araştırmacılar, resmi bağlantıları olmamasına rağmen kalıcı entelektüel değere sahip çalışmalar üretmeye devam ettiler.

"Üniversite periferi", araştırma enstitülerinde veya bilimsel kuruluşlarda çalışan ve genellikle halka açık konferanslar, yayınlar ve çevrimiçi forumlar aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşan kişileri kapsıyordu. Ayrıca, bazıları yasal düzenlemeler nedeniyle akademiden dışlanan, bazıları ise kendi tercihleriyle akademiden uzak duran, ancak eleştirel küresel entelektüel akımlarla diyalog içinde kalan, üniversite dışı akademisyenlerden oluşan daha genç bir kesim de ortaya çıktı. İran diasporası iki farklı grubu kapsıyordu: İran'da eğitim almış ancak siyasi yasaklar nedeniyle geri dönemeyenler ve yurtdışında doğmuş veya büyümüş, ancak akademik çalışmalarıyla İran toplumuyla derin bir bağ kurmuş olanlar. Son olarak, "kimlik arayışında olanlar" vardı: Sosyolojiyi, sürekli bir entelektüel meslek olarak değil, kişisel veya sembolik bir aidiyet aracı olarak gören mezunlar; bu kişiler, sürekli akademik katkıdan ziyade tanınma, statü veya aidiyet duygusu arıyorlardı.

> Miraslar

Bu katmanlı ve parçalanmış mesleki ortam, İran Sosyoloji Derneği'nin kurulmasından önce de mevcuttu, ancak derneğin kültürünü ve iç dinamiklerini belirleyici bir şekilde şekillendirdi. Bürokratik bağlılıktan radikal bağımsızlığa, küresel entelektüel katılımdan tamamen kişisel aidiyete uzanan bu kadar çeşitli yönelimlerin bir arada var olması, İran Sosyoloji Derneği'nin kurumsal yaşamının özelliğinin hem çoğulculuk hem de gerilim olmasını sağladı.

Bu miraslar, "kurumsallaşmamanın kurumsallaşması" olarak adlandırılabilir bir durumun zeminini hazırladı: akademik canlılığın görünüşünün, çoğu zaman bilginin somut üretimini gölgede bıraktığı bir mesleki kültür.

> Biçim ve içerik arasında

Resmi kriterlere göre değerlendirildiğinde, İran Sosyoloji Derneği kurumsallaşma yolunda gözle görülür ilerlemeler kaydetmiştir: üye sayısı artmış, yıllık konferansını genişletmiş ve kamusal tartışmalardaki görünürlüğü artırmıştır. Resmi bir meslek örgütü olma yolunda atılan ilk ve belirleyici adım, 1991 yılında, çoğunluğu Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitim görmüş on yedi İranlı sosyologun İran Sosyoloji Derneği'ni kurmasıyla atılmıştır. Kuruluş aşamasında İran Derneği, daha yapılandırılmış bir iç organizasyon geliştirmiştir. Konferanslarının ve yayınlarının gelişen organizasyonu gibi idari işlevlerin yanı sıra, sosyolojinin çeşitli alt alanlarına uygun çalışma grupları oluşturmuştur. Ancak bu grupların çoğu, açıkça tanımlanmış bir odak noktası veya hedefler dizisi olmaksızın faaliyet göstermiştir.

Burada ortaya çıkan, kurumsallaşmamanın kurumsallaşması olarak tanımlanabilecek bir paradokstur. Bilimsel dernekler genellikle özden çok biçime öncelik veren bir şekilde faaliyet gösterir: konferanslar, atölye çalışmaları ve toplantılar yoluyla bilgi üretimi, meşruiyetin ölçütü haline gelirken, yeni içgörüler üretmek ikincil planda kalır. Bu anlamda, heteronomi sadece dış güçlere bağımlılık yoluyla değil, aynı zamanda somut sonuçlar üretmeden entelektüel emeği taklit eden uygulamaların rutinleşmesiyle de şekillenir.

> Konsolidasyonun ardından geleneklerin yerleşmesi

2000 ile 2015 arasındaki yıllar, İran Sosyoloji Derneği'nin akademik ve toplumsal güvenilirlik kazandığı, nispeten istikrar ve konsolidasyon dönemiydi. Ancak sonraki yıllarda nesilsel bir dönüşüm yaşandı: Bu dönemde birçok kıdemli akademisyen aktif katılımdan geri çekilirken, genellikle kıstıtlı bir akademik ortamda yol alan yeni nesil akademisyenler, sistematik eğitim ve mesleki ağlara entegrasyon imkânlarından yoksun kaldı. Niceliksel büyüme devam etse de, derneğin entelektüel çekirdeği zayıfladı. İstikrar döneminde yerleşen kurumsal normlar ve rutinler kök saldı ve bir zamanlar etkili olan ancak o zamandan beri değişime dirençli hale gelen bir kimlik oluştu.

İran Sosyoloji Derneği'nin ilk kurumsal taslağı, açık bir planlamadan çok, kurucu üyelerinin gayri resmi alışkanlıkları ve varsayımlarından oluşan örtük bilgiye dayanıyordu. Dernek, İran'ın gerçeklerine uygun yapılar geliştirmek yerine, büyük ölçüde Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki meslek derneklerinin dışsal biçimini kopyaladı. Bu taklit, derneğe resmi bir organizasyon görünümü kazandırdı; ancak kalıcı bir kurumsal kimliği sağlamlaştırabilecek düşünsel bir uyarılma ya da yazılı kurallar yoktu. Sonuç olarak, dernek, entelektüel misyonunu, etik ve bilimsel kurallarını veya uzun vadeli vizyonunu ortaya koyan temel belgelerden yoksundur. Demokrasi, dernek etiği veya çalışma grupları arasındaki iş bölümü gibi akademik yaşamın merkezi konularına ilişkin tartışmalar yeterince gelişmemiştir.

Yazılı kuralların bulunmaması, İran Sosyoloji Derneği'nin yazılı olmayan geleneklere ve kişisel karar alma süreçlerine dayalı olarak faaliyet göstermesine neden olmuştur. Dernek, modern bir kurumdan çok bir hibrid yapıdır: resmi olarak örgütlenmiş olmakla birlikte, kurumsal sürdürülebilirliğin gerektirdiği öz-anlayıştan yoksundur. Bu "kurumsallaşma içindeki kurumsallaşmama" durumu, derneğin demokratik süreçlerinde de görülmektedir: üyeler, derneğin gidişatı hakkında nadiren derinlemesine tartışmalara girerler ve İran Sosyoloji Derneği, kendi üyeleri tarafından ortak bir entelektüel ve örgütsel proje olarak geniş çapta kabul görmemektedir.

> Prestij, entelektüel titizlik ve sorumluluktan daha ağır basıyor

Aynı zamanda, derneğin iç yaşamı çelişkilerle şekillenmiştir. İran Sosyoloji Derneği, akademik bir derneğin temel

amaçlarını tam olarak kavrayamadan, konferanslar, seçimler ve yayınlar gibi örgütsel yaşamın dışsal ritüellerini sürdürmektedir. Teoriler, yöntemler veya araştırma öncelikleri etrafında sağlam bir entelektüel tartışma ortamı yaratmak yerine, dernekteki rekabetçi enerjiler genellikle prestij, görünürlük ve kimlik meselelerine yönelmektedir. Aktivist ve kimlik arayışına yönelik dürtüler son yıllarda daha görünür hale gelmiştir ve bunlar derneğin kamuoyundaki profilini genişletmiş olsa da, bazen kalıcı kurumsal kapasite oluşturma görevini gölgede bırakmıştır.

Bu dinamikler, birbiriyle kesişen üç rekabet ekseninde şekillenmektedir: ideolojik, prestij temelli ve kurumsal. Üyelerin ilk dönemlerdeki görece homojenliği nedeniyle bir zamanlar arka planda kalan ideolojik ayrımlar, artık daha belirgin hale gelmiş ve sıklıkla aktivizm ve kimlik siyaseti ile kesişmektedir. Prestij temelli rekabet, İran'daki genel akademik kültürü yansıtmaktadır; bu kültürde liderlik pozisyonları, entelektüel sorumluluktan çok sembolik sermaye için aranmaktadır. Bu arada kurumsal eksen ise hâlâ yeterince gelişmemiştir: seminerler ve konferanslara rağmen, İran Sosyoloji Derneği, sağlam bir akademik topluluğun oluşmasını sağlayabilecek bilimsel rekabetin – teoriler, metodolojiler veya araştırma gündemleri üzerine tartışmaların – pek bir izini taşımamaktadır.

Bu eğilimler sadece içsel nitelikte değil, İran'ın üniversite sistemindeki yapısal zayıflıklar tarafından da pekiştirilmektedir: derneğin kurulmasından önceki dengesiz akademik hazırlık, üniversiteler içindeki sınırlı mentorluk desteği ve rantçı mantığın ile oligarşik akademik kliklerin hakimiyeti. Bu unsurlar bir araya geldiğinde, resmi olarak var olan, kamuoyunda görünür ve sayısal olarak büyüyen, ancak yine de kalıcı bir entelektüel ve kurumsal temeli sağlamlaştırmakta zorlanan bir derneğin paradoksunu ortaya koymakta ve derneğin gelecekteki gidişatını belirsiz bırakmaktadır.

> Gelecek Beklentileri

İran Sosyoloji Derneği'nin kurumsal belirsizlikleri arasında, dönüşüm fırsatları ortaya çıkmaya başlıyor. Genellikle önceki nesillerin sahip olduğu ayrıcalıklardan yoksun olan, küçük ama giderek büyüyen bir eleştirel akademisyen grubu, küresel eleştirel düşünceyle derinlemesine ilgileniyor, kimlik odaklı prestij arayışına direniyor ve hegemonilerden bağımsız akademik kimlikler inşa etmeye çalışıyor. Demokratik uygulamalar, entelektüel çoğulculuk ve kurumsal düşünürselliğe dayanan bu akademisyenlerin taahhüt-

leri, Derneğin egemen kültürü içinde marjinal kalmaya devam etse de, yenilenme için olası yolların sinyalini veriyor.

Bu tür akımların sağlanma için birbiriyle ilişkili birkaç temel unsur gereklidir: heterojenliği hizipçiliğe değil müzakereye yönlendirmek için demokrasi; çalışma gruplarının çeşitli yönelimleri yansıtmaları sağlamak için çoğulculuk; bu grupların somut gündemler belirlemesine olanak sağlamak için operasyonel özerklik; ve kimlik odaklı veya prestij temelli gündemlerden ziyade sorun merkezli araştırmalara odaklanan periyodik konferansların sürekliliği. Konferans bildirilerinin giderek daha fazla problem odaklı hale gelmesi, bu tür bir değişim için bir fırsat olduğunu ve etkinliğin ötesine uzanan işbirliklerini teşvik etme potansiyeli olduğunu göstermektedir.

> Önümüzdeki zorluk

İran Sosyoloji Derneği bugün, çok katmanlı bir mirası yansıtmaktadır: devrim öncesi dönemin elitist ve yabancı etkiler altındaki sosyolojisi; 1980'lerin ideolojik kopuşları ve tasfiyeleri; savaş sonrası on yılların rantçı-bürokratik genişlemesi; ve günümüzün giderek parçalanmakta olan entelektüel kültürü. Bu tarih, İran Sosyoloji Derneği'ne hem canlılık hem de değişkenlik kazandırmıştır: Bürokratik sadıklar, bağımsız entelektüeller ve küresel ölçekte faaliyet gösteren eleştirel akademisyenleri kapsayan geniş bir üye tabanı, ancak kodlanmış bir öz-anlayış ya da sürdürülebilir demokratik tartışma kültürü bulunmamaktadır.

Önümüzdeki zorluk, sayısal büyüme veya kamuoyunda görünürlük değil, derneğin fraksiyonlarının toplamından daha fazlası haline gelmesini sağlayacak alışkanlıkların, normların ve yapıların geliştirilmesidir. Başka bir deyişle, yapılması gereken, öz-süz biçim paradoksunun ötesine geçmektir: performansı pratiğe, görünüşü ise gerçek bilimsel üretime dönüştürmektir. İran Sosyoloji Derneği, çoğulculuk, demokratik müzakere ve entelektüel özerkliğe dayanabilirse, heterojenliğini kolektif bir güç kaynağına dönüştürebilir. Böyle bir dönüşüm olmazsa, dernek, biçim olarak var olup özü olmayan, yani görünüşte bütünlük içinde, gerçekte ise parçalanmış bir kurum olarak kalma riskiyle karşı karşıya kalır. Seçeceği yol, İran'da sosyolojinin kolektif yaşamının bir sonraki bölümünü belirleyecektir. ■

İletişim:
Esmail Khalili <esmaeil.khalili@gmail.com>

> Siyaset ve Kâr Arasında: İran'da Özel Sosyoloji Dersleri

Reyhaneh Javadi ve Zohreh Bayatrizi, Alberta Üniversitesi, Kanada

Tabelada "Sosyal Bilimler Fakültesi, Tahran Üniversitesi" yazıyor. 2009 yılında çekilmiş bu fotoğrafta, tabela fakülte bahçesinin kenarında, hasar görmüş bir kapıya dayanmış şekilde yatıyor. Fotoğraf: Reyhaneh Javadi.

Dış, iç ve uluslararası siyasi ve ekonomik güçler, uzun süredir üniversite öğretimini ve araştırmalarını şekillendirmiş; bu durumun hem yapıcı hem de zararlı etkileri olmuştur. Son yıllarda, yetersiz finansman, neoliberal finansman modelleri ve öğretim ile araştırmanın siyasallaşması, birçok ülkedeki üniversiteleri mesleki eğitime ve devletin ya da özel sektörün öncelikleriyle uyumlu araştırmalara öncelik vermeye zorlamıştır. Eğitim cephesinde ise mikro-yeterlilikçilik, MOOC'lar (kitlesele açık çevrimiçi dersler) ve sertifika temelli eğitim, en azından kısmen, bu daha geniş siyasi-ekonomik baskılara bir yanıt niteliğindedir. Bu da yükseköğretimin daha fazla metalaşmasına, örgün sınıf eğitiminin zayıflamasına ve eğitim ve araştırmanın birçok alanının değersizleşmesine yol açmaktadır.

>>

Bu genel eğilimler, yerel bağlamlarda bazen mevcut dinamikleri altüst ederken, bazen de pekiştirir. Burada odaklandığımız İran örneğinde, siyasi sansür, yetersiz finansman ve akademik liyakatin yerine ideolojik bağlılığı ön plana çıkaran istihdam politikaları, uzun süredir sosyoloji öğretimini kısıtlamaktadır. Öte yandan, 21. yüzyılın başlarından bu yana öğrenci öncülüğündeki aktivizm, daha kaliteli bir eğitim ve fikirlerin serbestçe paylaşılması için baskı yapmaktadır. Öğrenciler, popüler veya yasaklanmış konularda okuma grupları organize etmiş ve siyasi olarak dışlanmış akademisyenlerle özel dersler düzenlemiştir. Zamanla, üniversitelerdeki kalite farkını gidermek ve alternatif eğitim platformları sunmak amacıyla ücretli özel dersler de ortaya çıkmıştır.

Bu makale, İran'daki özel sosyoloji derslerini ele alarak bunların kökenlerini, yapısını, katılımcılarını, algılanan kalitesini ve daha geniş kapsamlı siyasi ve akademik etkilerini analiz etmektedir. Bu derslerin, akademi dünyasındaki metalaşma ve direnişin ikili dinamiklerini yansıttığını savunuyoruz. Çalışmamızda, arşiv araştırmaları, internet araştırmaları ve sosyoloji dersleri veren sekiz özel kurumdan 28 öğrenci ve öğretim görevlisiyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden oluşan bir yöntemler kombinasyonu kullandık. Çalışmamız, bu gelişmelerin bir kısmının İran'a özgü olmakla birlikte, bazı açılardan dünya genelinde yükseköğretimde yaşanan daha geniş kapsamlı değişimlerle, özellikle de bilginin metalaşmasıyla uyumlu olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, İran bağlamında özel sosyoloji dersleri, devletin dayattığı kısıtlamalara karşı potansiyel bir direniş alanı işlevi de görmektedir.

> Özel dersler: okuma gruplarından kâr hırsına

İran'da okuma grupları ve konferans dizileri uzun zamandır varlığını sürdürmektedir. Bununla birlikte, ücretli sosyoloji kursları 2010'lu yıllarda, [Porsesh](#) ve [Rokhdad-i Tazeh](#) (Tahran merkezli iki önde gelen kurum) gibi eğitim kurumlarında ağırlıklı olarak özel sektörde ortaya çıkmıştır. [İran Sosyoloji Derneği](#) de dahil olmak üzere akademik dernekler de ücretli kurslar vermeye başlamıştır. Bu platformlarda sunulan kurslar, niş ve popüler teorik konulardan (Tin'in Fenomenolojisi, Platon'un Eczanesinde Derrida) uygulamalı metodolojilere (Söylem Analizi, NVivo Kodlama) kadar uzanmaktadır. Bu kurumlar, resmi kurumların yanında faaliyet gösteren ancak farklı teşvikler ve mantıklarla şekillenen bir tür "gölge eğitim" örneğidir.

Birçok özel kurs, katılımın sınırlı olduğu, ders programı, değerlendirme veya ödevlerin bulunmadığı, ders anlatımına dayalı bir yapıya sahiptir. Birkaç özel enstitü, esas olarak doktora adaylarının başvurularını güçlendirmek amacıyla kullandıkları sertifikalar vermektedir. Büyük farklılıklar gösteren kurs ücretleri ve ders kayıtlarından elde edilen sınırlı gelir, bu enstitülerin kâr kaynağıdır. Maddi teşvikler mevcut olsa da, özel sosyoloji enstitüleri çok kârlı değildir; tespit ettiğimiz sekiz enstitüden ikisi iflas etmiştir.

Beklendiği gibi, enstitüler düşük maliyetli, ders bazlı ve popüler konulara öncelik veriyor. Başlangıçta bunlar, birkaç

büyük üniversiteye ev sahipliği yapan ve entelektüel çevrelerin uzun süredir geliştiği Tahran gibi büyük kent merkezlerinin entelektüel kesiminde garantili bir izleyici kitlesine sahip olan moda teorik konulardı. Ancak bu derslerin de eleştirenleri var. Görüşülen kişilerden biri, kâr güdüsünün özel enstitüleri niş Batı teorik tartışmalarına daha geniş bir platform sunmaya yönelttiğini şöyle ifade etmiştir: "Bu enstitüler gündemi belirliyor. Bunlar güçlü işletmelerdir ve tüccarlar gibi çalışırlar. Peki mal nedir? [Sosyal] düşünce maldır; düşünce, bizim sosyal ve ekonomik durumumuzla ilgisizdir." (Görüşülen kişi #5).

> Özelleştirilmiş madun karşı kamusal alanlar

Bu mekanlar, Fraser'ın "karşı kamusal alanlar" olarak adlandıracağı şekilde işlev görüyor: marjinalleştirilmiş seslerin devlet kontrolü dışında eleştirel söylemlere katıldığı yarı özerk forumlar. Katılımcılar çeşitli akademik geçmişlere sahip ve motivasyonları arasında akademik araştırma, siyasi hayal kırıklığı, ağ kurma ve üniversite baskılarından kaçma yer alıyor. Birçoğu, özellikle üniversiteleri derinden etkileyen 2009 Yeşil Hareketi'nin bastırılmasının ardından 2010'lu yıllarda bu dersleri entelektüel bir sığınak olarak görüyor. Siyasi olarak dışlanmış sosyologlar için özel dersler hem akademik katılım hem de maddi destek sağlarken, gelir güvencesi olan üniversite profesörleri de bu dersleri vermektedir; onlar bu dersleri eleştirel görüşlerini ifade etmek için daha özgür alanlar olarak görmektedir.

Devlet izni gerektirmesine rağmen, özel enstitüler üniversitelere göre daha açık tartışmalara izin vermektedir. Öğrenciler, katı üniversite hiyerarşilerinin aksine, rahat bir güç dinamiğinin tadını çıkarmaktadır. Bazıları bu enstitüleri entelektüel prestij kaynağı olarak görmektedir; özellikle de altın çağında önemli bir sembolik sermaye ve seçkin sosyal sermayeye sahip olan, artık faaliyette olmayan Porsesh. Özel dersler, üniversitelerinin dışındaki profesörlerden öğrenme fırsatları arayan öğrencileri de çekmektedir.

Özel derslerin katılımcıları, üniversitelerdeki sosyoloji programlarını genellikle etkisiz buldukları için eleştiriyor ve bu da onları alternatif arayışına itiyor. Özel dersler daha fazla katılım imkânı sunsa da, kalite konusundaki görüşler farklılık gösteriyor. Bazıları uzmanlık bilgisine değer verirken, diğerleri ise bu derslerin entelektüelliği sadece ticarileştirdiğini ve halka açık kaynaklarda bulunmayan çok az şey sunduğunu düşünüyor. Eleştirmenler, düşüncenin kendisinin bir meta haline gelme riskini görüyor; karmaşık teorik çalışmaların bireysel tüketim için pazarlanabilir içeriğe dönüştürüldüğünü belirtiyorlar.

Birçok özel ders, sınırlı üniversite müfredatının ötesinde daha derin teorik katılım arayan öğrencilere entelektüel bir alan sunsa da, eleştirmenler bu derslerin genellikle Batı düşüncesini yüceltirken İran bağlamıyla ilgisini ele almadığını savunur. Bir görüşmeci, bu deneyimi katılımcıların somut bir öğrenme olmadan entelektüel olarak zenginleştiğini hissettikleri manevi bir arınmaya benzetti. Bu görüşmeci, birçok özel dersin tarafsız teorik odaklanmasından farklı ola-

rak, resmi üniversite eğitiminin öğrencileri İran'daki sosyal araştırmalarla tanıştırdığını savunarak bu eğitimi savundu.

> Etkileri

Özel dersler, İran'ın kısıtlayıcı akademik ortamına tartışmalı ancak hayati bir alternatif sunuyor. Bazıları, bu derslerin yüksek kaliteli alternatifler sunarak üniversiteleri zayıflattığını ve dolayısıyla akademi içindeki öğrenci hareketliliğini zayıflattığını savunuyor. Diğerleri ise, devlet kontrolündeki bir akademik ortamda bağımsız sosyolojik söylemi korumak için özel derslerin vazgeçilmez olduğunu düşünüyor. Üniversitelerin değişmeyecek kadar katı olduğunu ve bu nedenle dışsal entelektüel alanların gerekli olduğunu savunuyorlar. Bazıları ise özel dersleri, kusurlu da olsa, eleştirel katılım için yeni bir platform olarak görüyor: "Bu kurumlar kapanırsa, alternatif ne olacak? Devlet her şeyi kontrol edecek" (Görüşmecisi #23).

Özel dersler, İran'ın yükseköğretim sistemindeki, özellikle reform ve kurumsal meşruiyet meselesi etrafındaki daha derin yapısal gerilimleri de ortaya koyuyor. Bazıları özel rekabetin üniversiteleri iyileşmeye zorladığını düşünürken, diğerleri bu kurumların dikkat dağıtıcı bir unsur olarak işlev gördüğünü ve devletin reformdan kaçınmasına olanak tanıdığını düşünüyor. Birçokları için özel sosyoloji dersleri, İran'ın kısıtlayıcı akademik ortamına tartışmalı ama hayati bir alternatif sunuyor.

Özel derslerin sosyo-ekonomik etkisi de dikkat çekicidir. On yıllardır süren piyasa odaklı değişiklikler, İran'ın yükseköğretim ortamını yeniden şekillendirmiş ve bu alana erişimi giderek daha katmanlı hale getirmiştir. Devlet tarafından finanse edilen büyük üniversitelere giriş, son derece rekabetçi hale gelmiş ve yüksek gelirli ailelerin hile yapmasına açık bir alan haline gelmiştir. Ayrıca, bu üniversitelerin ücretsiz eğitim sunması gerekirken, ücret talep etmek için giderek daha fazla yasal boşluk bulunmakta ve kullanılmaktadır. Devlet üniversitelerinde eğitim kalitesinin düşmesi ve ücretli özel derslerin yaygınlaşması, mevcut eşitsizlikleri pekiştiriyor ve kaliteli eğitime erişimi daha da kısıtlıyor.

Birçok ülkede, mikro-yeterlilikçilik, üniversiteler üzerindeki kurumsal baskılardan kaynaklanmaktadır. İran'da ise ücretli dersler, siyasi çekişmelerden ve devlet kontrolündeki akademinin zayıflıklarından doğmaktadır. Başlangıçta teorik tartışmalar için entelektüel alanlar olarak işlev gören bu dersler, günümüzde akademik ve mesleki geleceği güçlendiren beceriye dayalı eğitim ve sertifikaları da içermektedir.

> Sonuç

İran'daki özel sosyoloji dersleri, sadece bir piyasa uyumu olmaktan öte; metalaşmanın direnişle kesiştiği, tartışmalı bir alanı işgal etmektedir. Bir tür gölge eğitim biçimi olarak, bu dersler bir yandan neoliberal yeterlilikçilik mantığını yansıtmakta, diğer yandan da devletin kontrolüne ve entelektüel konformizme meydan okuyan alternatif kamusal alanlar yaratmaktadır. Sistemik siyasi kısıtlamalara yönelik bu özelleştirilmiş tepkiler, kamu kurumlarının yetersiz finansman, ideolojik müdahale ve artan eşitsizlik nedeniyle zayıfladığı İran yükseköğretimindeki daha geniş kapsamlı değişimleri yansıtmaktadır.

Gelecekteki araştırmalar, entelektüel katılımın bir alanı olarak sosyal medyanın yükselişinin, kamusal bilgi dinamiklerini nasıl etkilediğini ve örgün ve yaygın eğitim arasındaki sınırları nasıl yeniden şekillendirdiğini incelemelidir. Sosyal medya platformları, kamusal sosyolojiyi genişleterek eleştirel söylemi sınıfın ötesine taşıyabilir, ancak mar-kalaşma ve içerikten para kazanma yoluyla bilgiyi daha da ticarileştirebilir. Bu değişimin sosyolojik bilgiye erişimi demokratikleştirip demokratikleştirmeyeceği ya da sadece piyasa mantığını dijital bir biçimde kopyalayıp kopyalayacağı ise hâlâ yanıtlanması gereken bir sorudur. ■

İletişim:

Reyhaneh Javadi <javadi1@ualberta.ca>

Zohreh Bayatrizi <bayatriz@ualberta.ca>

> İran'da Etnisite: İran Sosyolojisinin Kaçındığı Mesele

Aghil Daghagheleh, Kolorado Üniversitesi, ABD

Ana grupları gösteren İran'ın etnik çeşitlilik haritası. Harita: İran'da Etnik Gruplar, Mapper 01, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.

İran'da etnisite, en azından ana akım sosyoloji açısından, herkesin görmezden geldiği bir konudur. İran, Farslar, Kürtler, Türkler, Araplar ve Beluciler dahil olmak üzere birçok etnik gruba ev sahipliği yapmaktadır. Persler merkezi platoda çoğunluğu oluştururken, diğer etnik gruplar çevre bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Şii İslam'ın merkezde baskın olduğu ve Sünni nüfusun çevre bölgelerde daha yaygın olduğu göz önüne alındığında, bu etnik bölünmeler dini farklılıklarla kesilmektedir. Bu kısa açıklama bile, bu tür etnik ve dini farklılıkların ve kesişimlerin sosyal deneyimleri nasıl şekillendirdiği gibi sosyolojik soruları gündeme getirmektedir. Ancak şaşırtıcı bir şekilde, İran üzerine yapılan akademik çalışmalarda bu parçalanmalar göz ardı edilmektedir.

Bu, daha sonra ele alacağım, etnisite üzerine giderek artan literatürü inkar etmek anlamına gelmez; ancak genel sosyolojik çalışmalarda, etnisite, İran'daki toplumsal deneyimleri birbirinden ayıran bir analitik kategori olarak büyük ölçüde reddedilmektedir. İran devrimlerinden kadın mücadelelerine, toplumsal hareketlere, alt sınıf siyasetine ve ülkenin karşı karşıya olduğu diğer sosyopolitik zorluklara kadar çeşitli temaları inceleyen sayısız çalışma yayınlan-

maktadır. Ancak bu literatürün büyük bir kısmında konu tekil bir "İran halkı" olarak kalırken, etnisite ise görmezden gelinmektedir.

Bu reddetme, bir yandan İran'ı tarihsel olarak birleşik ve homojen bir ulus olarak tasvir eden milliyetçi bakış açılarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla etnisite, toplumsal deneyimin yapılandırıcı bir boyutu olmaktan ziyade kültürel farklılıklar meselesi olarak görülmektedir. Bu görüş, ulusal birliği doğal bir durum olarak gösterip ulusal parçalanmanın varlığını reddetmek için genellikle [yüceltilmiş eski Pers anlatılarına ve Aryan köken mitlerine](#) dayanır. Bu çerçevede, ülkedeki gündelik gerçeklikleri anlamak için etnik kimliği bir analiz eksenini olarak dahil etmek, alakasız ve hatta tehlikeli kabul edilir; zira etnik kimliği kabul etmenin bu tür ayrımları pekiştireceği ve birleşik bir bütün olarak hayal edilen şeyi parçalayacağı korkusu vardır.

Eleştirel akademisyenler, ulusun modern bir kurgu olduğunu kabul etme eğilimindedir. Bunların çoğu, İran'ın ulus devlet oluşumunun küresel tarihinde istisnai bir durum olmadığını kabul etmektedir. Bununla birlikte, bu gelenek çerçevesinde, etnisite İran'ın sosyopolitik yaşamının yapılandırıcı bir boyutu olarak pek ilgi görmemiştir; ancak son

>>

zamanlarda yapılan bazı çalışmalar bu boşluğu doldurmaya başlamıştır. Örneğin, [Kadivar ve arkadaşları \(2025\)](#) tarafından yazılan yakın tarihli bir makale, İran'daki son protesto dalgalarını analiz ederken etnisiteyi bir boyut olarak ele almaktadır. Ancak bu yaklaşım hâlâ marjinal kalmaktadır.

Bu analitik sessizlik tesadüfi değildir; İran sosyolojisinin kendisinin konumlanışında kök salmıştır. Bu alan tarihsel olarak Fars, Şii ve orta sınıf entelektüel gelenekler tarafından şekillenmiştir. Bu gelenek, ulusu İran'ın merkezi platosunun kültürü, dili ve tarihsel deneyimiyle özdeşleştirme eğilimindedir; dolayısıyla farklı toplumsal gerçekliklerin varlığını göz ardı etmektedir. Etnisite ile dinin kesişim noktasını ele aldığımızda bu durum daha da önem kazanmaktadır; zira geniş çevre nüfusları hem Sünnidir hem de Fars kökenli değildir. Çevre topluluklarının İran merkezi devletiyle ilişkilerinde farklı yörüngeler izlediklerini de akılda tutmak önemlidir. Örneğin, modern İran ulusunun doğuşu ve merkezdeki toprak bütünlüğü olarak yaygın bir şekilde kutlanan modern İran devletinin oluşumu, [çevre bölgelerinde özerkliğin kaybı olarak hatırlanmaktadır](#). Aynı şey, Şiiliğe yapılan vurgunun çevrede direniş ve şiddetli baskıya yol açtığı 1979 İslam Devrimi için de söylenebilir. Elbette bu liste uzayıp gidebilir. Ancak asıl mesele, İranlı tarihçi [Arash Khazeni'nin](#) deyimiyle, “kenardan” gelen bu görüşlerin bu akademik çalışmalarda büyük ölçüde yer almamasıdır. Buradaki sorun, bu bakış açılarını uzlaştırmanın zor olması ya da marjinalleşmiş kesimlerin gözünden toplumsal dünyayı görmeye yönelik kişisel bir isteksizlik olmamasıdır. Asıl mesele, merkezin derinliklerine yerleşmiş bir bakış açısıyla, çevreden gelen bakış açısının büyük ölçüde akla gelmez kalmasıdır. Elbette tüm bunların altında yatan daha derin iktidar ilişkileri vardır; ancak bunları şimdilik bir kenara bırakacağım.

> İran'da etnisite, genellikle bir eşitsizlik eksenine yerine bir patoloji olarak ele alınmaktadır

Bu genel analitik sessizliğe rağmen, İran'da etnisite üzerine yapılan akademik çalışmalar dar, ayrı ama giderek büyüyen bir alan olarak gelişmiştir. Ülke içinde etnisite üzerine yapılan araştırmaların çoğu, [politika odaklı ve patolojik bir bakış açısını](#) benimsemektedir. Etnisite, izlenmesi, kontrol altına alınması veya etkisiz hale getirilmesi gereken, ulusal bütünlüğe yönelik varoluşsal bir tehdit olan bir “sorun” olarak çerçevelenmektedir. Araştırmacılar, sanki riskli bölgeleri araştırıyormuş gibi etnik gruplar arasında dolaşmaktadır. Sürekli olarak ulusal kimlik düzeylerini değerlendirmekte, etnik aidiyetlerin ulusal aidiyetlerle ne ölçüde örtüştüğünü veya ayrıştığını ve bunun şu anda bir tehdit oluşturup oluşturmadığını incelemektedirler.

Ayrılcılık, ulusal uyum ve etnosentrizm (qawmgerayi) gibi konular bu alanda başı çekmektedir. Bazı çalışmalar İran'da etnisitenin varlığını reddederek, onu ulusu istikrarsızlaştırmaya niyetli seçkinler ya da yabancı aktörler tarafından uydurulmuş bir efsane olarak tasvir etmektedir. Diğerleri ise bunu geliştirmekte olan bir kriz olarak ele almak-

tadır: egemenliğe yönelik gizli bir tehdit, teşhis edilip tedavi edilmesi gereken bir “güvenlik hastalığı” (bimaari-ye amniati), gelecekteki çatışmaların kıvılcım noktası ya da yönetilmesi gereken bir güvenlik sorunu. Bu, James Scott'ın ifadesini ödünç alacak olursak, “devlet gibi gören” bir sosyolojidir; etnik nüfusları kendi şartlarına göre anlamaya çalışmak yerine, kontrol amacıyla okunabilir ve yönetilebilir hale getirmeye çalışır.

Bununla birlikte, etnik politikaların daha geniş kapsamlı devlet inşa projeleri tarafından nasıl şekillendirildiğini inceleyen, daha eleştirel ve yorumlayıcı bir çalışma alanı ortaya çıkmıştır. Bu akademik çalışmalar, etnik kimliği yönetilmesi gereken bir sorun olarak ele almak yerine, onu ulus inşa, zorlayıcı entegrasyon ve dengesiz kalkınma gibi tarihsel süreçlerin içine yerleştirir. Bu geleneğe ait çalışmalar, devletin söylemlerinin ve kurumlarının dilsel homojenleşme, azınlık tarihlerinin bastırılması ve Farsça konuşmayan toplulukların güvenikleştirilmesi gibi mekanizmalar yoluyla nasıl marjinalleşmeye yol açtığını incelemektedir. Bazı akademisyenler ayrıca gündelik direniş biçimlerini, etnik azınlıkların ulusal kimlikle ilgili egemen anlatıları nasıl müzakere ettiklerini, altüst ettiklerini veya bunlara nasıl itiraz ettiklerini de vurgulamışlardır. Eğitim, sağlık hizmetleri ve ekonomik fırsatlardaki [etnik eşitsizlikleri araştırmaya](#) başlayan, artan ancak hâlâ sınırlı sayıda [ampirik araştırma](#) da bulunmaktadır; bu araştırmalar, etnik kökenin [günümüz İran'ında bir eşitsizlik eksenine](#) olarak işlev görüp görmediğine dair zorlu ancak hâlâ büyük ölçüde cevapsız kalan soruyu gündeme getirmektedir.

> Etnisite, uzun süredir devam eden mücadelelerle iç içe geçmiştir

Hâlâ önemli boşluklar mevcuttur. Bunlardan ilki kavramsal niteliktedir: İran bağlamında etnisite hâlâ belirsizliğini korumakta olup, bu durum bazı akademisyenleri siyasi ve teorik gerilimleri önlemek amacıyla “azınlık” gibi terimleri kullanmaya yöneltmektedir. “Azınlık” genellikle sayısal marjinaliteyi veya yapısal altta kalmışlığı ifade eder, ancak bir etnik grubun nasıl tanımlanacağı, sınırlarının nereye çizileceği veya kimliklerin özelleştirilmesinden nasıl kaçınılacağı gibi tartışmalı konularla daha az ilgilidir. Bu kayma, akademisyenlerin Rogers Brubaker'ın “grupçuluk içermeyen etniklik” olarak adlandırdığı şeyi ([Elling'in çalışmasında](#) görüldüğü gibi) araştırmasına olanak tanır; bu da, kolektif kimlik iddialarına başvurmadan veya egemenliğe meydan okumadan marjinalleşmenin analizini mümkün kılabilir.

Yine de şu soru gündemden düşmüyor: İran bağlamında “etnisite” – “azınlık” olarak daha temkinli bir şekilde ifade edildiğinde bile – gerçekte ne anlama geliyor? Bu soru, kimlik, kültürel farklılık veya sembolik sınırları sıklıkla öne çıkaran, ancak egemenlik meselesinin tarihsel boyutuna çok daha az önem veren Batı kaynaklı çerçeveleri yeterince eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmeden uyguladığımızda özellikle önem kazanıyor. İran'da etnisite, sadece kültürel farklılıklarla ilgili değildir. Devlet egemenliği, toprak kontrolü ve çevresel bölgelerin zorla dahil edilmesi üzerine

uzun süredir devam eden mücadelelerle iç içe geçmiştir. Ülkenin başlıca etnik grupları – Türkler, Kürtler, Beluciler, Araplar ve Türkmenler – genellikle “çevre” olarak adlandırılan, coğrafi olarak Tahran ve merkezi platoya uzak bölgelerde yoğunlaşmıştır. Bu bölgeler ve toplulukları, genellikle yarı özerk yönetim geçmişlerine ve merkezi devletle uzun süredir devam eden gerilimlere sahiptir: İran devletinin siyasi yapısına dahil edilmeleri, askeri hareketler, zorla asimilasyon ve nüfus kontrolünü gerektiren bölgelerdir. Ancak bu tarihler, günümüz etnik köken analizlerinden sıklıkla dışlanmaktadır, bu da günümüz etnik dinamiklerinin tüm karmaşıklığını kavramayı zorlaştırmaktadır.

> **Kabile tarihlerini etnisite sosyolojisine dahil etmek, tarihsel mirasların günümüz gerçekliklerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır**

Kuşkusuz, devletin çevre bölgelere yayılması, özellikle madun çalışmalarından etkilenen literatürde [belgelenmiştir](#). Bu çalışmalar, genellikle “kabile siyaseti” olarak çerçevelenen devlet şiddetini ve yerel direnişi izlemektedir. Ancak, kabile siyaseti ve etnisite üzerine yapılan çalışmalar birbirinden kopuk kalmıştır: İlki tarihin, ikincisi ise günümüzün alanına mahkum edilmiştir. Bu ayırım, tarihsel mirasların günümüz gerçekliklerini nasıl şekillendirdiğini gizlemektedir. Bu boşluğu doldurmak, [İran'daki etnik çalışmalar](#) için yeni kavramsal ufuklar açacaktır.

Küçük ama giderek büyüyen bir akademik çalışma grubu tam da bunu yapmaya başlamıştır. [Devlet oluşumunun çevresel tarihlerinden](#) yararlanarak, bu çalışmalar [İran devletinin doğasını](#) sorgulamaktadır. Zorla yerinden edilme, kültürel silinme ve devlet şiddeti olaylarını inceleyen bu çalışmalar, devlet oluşumunun sadece modernleşmeyi değil, aynı zamanda sömürgeci egemenliğin mantığını da içerdiğini savunmaktadır. Bu bakış açısına göre, İran'ın et-

nik açıdan farklı çevre bölgelerine yayılması bir yerleşimci sömürgecilik projesine benzemekte ve buna karşı direniş ise sömürgeleştirme pratiğini oluşturmaktadır. Bu yeniden çerçeveleme, egemen paradigmaları sarsmakta ve kabile tarihlerinin etnisite sosyolojisine entegre edilmesini talep etmektedir.

> **Yaşanmış deneyimlerin çok yönlülüğünü kabul eden ampirik araştırmaya duyulan, sansürlenmiş ihtiyaç**

Yine de, etnisiteyi anlamak, teorik çerçeve ne olursa olsun, ampirik bir temele dayanmalıdır. Etnisite, gündelik uygulamalar ve tartışmalı anlamlar tarafından şekillendirilen, yaşanmış, müzakere edilmiş ve bağlamsal bir olgu olarak incelenmelidir. Bu da uzun vadeli etnografik bir çalışmayı gerektirir. Ancak İran'da bu tür araştırmalar, siyasi ve yapısal engeller nedeniyle ciddi kısıtlamalara maruz kalmaktadır. Etnisitenin güvenleştirilmesi, bir korku ve oto-sansür ortamı yaratmıştır. Hem araştırmacılar hem de görüşülen kişiler, ayrılıkçılık ya da ulusal güvenliğe aykırı hareket etmekle suçlanma riskiyle karşı karşıyadır. Saha çalışması zorlu hale gelmekte ve kurumların egemen anlatılara meydan okuyan araştırmaları desteklemesi olası değildir.

Etnisiteyi merkeze almak, İran sosyolojisini kendi dışlamalarıyla yüzleşmeye, egemen ulusal imgelemelere meydan okumaya ve yaşanmış deneyimlerin çokluğunu tanımaya zorlamaktadır. Ayrıca, İran devletine dair daha sağlam temellere dayanan bir anlayışa davet etmektedir – bu anlayış, yalnızca devrim ve ideoloji tarafından değil, tartışmalı coğrafyalar, marjinal tarihler ve egemenlik mücadeleleri tarafından da şekillenmiştir. ■

İletişim:

Aghil Daghighaleh <aghigh.daghighaleh@unco.edu>

> Konumlandırılmış Yaşamlar, Tartışmalı Bilgi: İran'da Toplumsal Cinsiyet Çalışmalarını Yeniden Kazanmak

Shiva Alinaqian, bağımsız araştırmacı, İran

İllüstrasyon: Yonesu.

Tahrân'daki üniversitelerde toplumsal cinsiyet, etnografi ve anlatı üzerine dersler verdiğim sekiz yıl boyunca, kişisel deneyimlerim kurumsal kısıtlamalar ve gündelik siyasetle sürekli iç içe geçti. 2022'de, tam da Kadın, Yaşam, Özgürlük (Jina) ayaklanmasının patlak verdiği anda, öğretim görevimden kovulmam, sadece kişisel bir kopuşu işaret etmekle kalmadı, İran'da toplumsal cinsiyet üzerine eleştirel bilginin üretiminin iktidar ilişkilerinden ve gündelik direniş biçimlerinden ne kadar ayrılmaz olduğunu da ortaya koydu. Bu koşullarda, öğrencileri mini etnografiler yazmaya davet etmek, yaşanmış deneyimleri ön plana çıkarmak ya da yerel anlatıların yanı sıra küresel feminist teorileri tartışmak gibi küçük pedagojik kararlar bile son derece politik hale geliyor: bunlar, cinsiyetin hukuki-idari ya da "güvenli" aile politikası çerçeveleriyle sınırlı kalması yönündeki kurumsal beklentiyi sarsıyor.

Dolayısıyla derslik, korunan bir akademik alan değil; devletin disiplin mantığının, öğrencilerin kendi hayatlarına anlam katma arzusu ile çarpıştığı bir mekandır. İşten çıkarılmam, birçok öğretim görevlisinin zaten bildiği bir gerçeği görünür kıldı: İran'da toplumsal cinsiyet bilgisi, gündelik hayata rağmen değil, gündelik hayattan kaynaklandığı için istikrarsızdır.

> İran'da toplumsal cinsiyet çalışmalarının bir kronolojisi: yukarıdan inşa edilmiş bir disiplin

İran'da toplumsal cinsiyet çalışmalarında uygulanan öğretim pratiklerinin önemini kavramak için, bunları bu alanın yerel tarihi bağlamında ele almak gerekir. Toplumsal cinsiyet çalışmaları İran'da açık ya da özerk bir akademik ortamda ortaya çıkmadı; aksine, sosyal bilimlerin hali hazırda ciddi kısıtlamalara tabi tutulduğu ve siyasi denetim altında bulunduğu bir bağlamda gelişti. 1980 ile 1983 yılları arasında üniversitelerde yaşanan yeniden yapılanma süreci olan Kültür Devrimi'nin gölgesi, bugün hâlâ İran'daki akademik yaşamı şekillendirmektedir. Beşeri bilimler bölümleri mercek altına alındı, müfredatlar yeniden yazıldı ve potansiyel olarak yıkıcı olduğu düşünülen disiplinler sıkı bir şekilde denetlendi. Toplumsal cinsiyet çalışmaları, bu şüphe atmosferi içinde doğdu.

Yirmi birinci yüzyılın ilk yıllarında, bu alan resmi olarak bir devlet projesi olarak başlatıldı. Büyük üniversitelerde kadın çalışmaları programları başlatıldı. Başından beri amaç, feminist eleştiriye geliştirmek değil, toplumda görünürlük kazanan bir bilgi alanını düzenlemektir. Kadın aktivizmi genişledikçe ve toplumsal cinsiyet tartışmaları kamusal hayata girdiğinde, devlet "kadın sorunlarının" incelenebileceği terimleri tanımlayarak bu enerjileri kontrol altına almaya yöneldi. Bu disiplin, toplumsal kaygıları eleştirel bir sorgulamaya dönüşmesine izin vermek yerine, yasal-idari ve aile merkezli çerçevelere yönlendirmek için bir mekanizma haline geldi.

İslam ilahiyat okulları bu gerilimi daha da belirgin hale getiriyor. Feminist teoriler bu teolojik alanlara girdi, ancak yalnızca İslam hukukunun sınırları içinde. Bu teoriler, toplumsal cinsiyet hiyerarşilerini yeniden düşünmek için değil, "doğal rolleri" yeniden teyit etmek, doktrinsel sınırları savunmak ya da dini itirazları ele almak amacıyla kullanıldı. Hem üniversitelerde hem de ilahiyat okullarında feminist kavramlar dolaşımında olsa da, bu her zaman onların dönüştürücü potansiyelini etkisiz hale getiren koşullar altında gerçekleşti.

Bu kurumsal tercihler, sosyal bilimlerini yöneten daha geniş epistemik düzen tarafından pekiştirildi. Pozitivizm ve klasik nicel yöntemler kurumsal hiyerarşiyi domine ederek, neyin meşru bilgi sayılacağını şekillendirdi ve yaşanmış de-

>>

neyime veya cisimleştirmeye dayanan yaklaşımları “bilimsel olmayan” olarak reddetti. Bu hiyerarşi, devletin siyaset alanının dışına çıkarılmış, idari açıdan yararlı bir disiplin arzusuyla uyumluydu.

> **Önemli eksikliklerin ortasında, halkın bilgisi ve tabandan gelen direniş yeni fırsatlar yarattı**

Bu alanı şekillendiren bir başka temel eksiklik de, hem hukuki hem de akademik açıdan derin bir marjinalleşmeye maruz kalan queer teorinin neredeyse tamamen dışlanmasıydı. Bu ihmal, toplumsal cinsiyet çalışmalarının cinsiyeti cinsellik, arzu, akrabalık ve norm dışı bedenliklerle ilişkilendirebilecek kesişimsel analizler geliştirmesini engelledi. Buna paralel olarak, onu ortaya çıkaran toplumsal tabandan kopuk bir şekilde ithal edilen İngilizce konuşulan liberal feminizmin hakimiyeti, bu alanı bireyselleştirilmiş ve orta sınıf meseleleriyle sınırladı. Azınlıkların ve alt sınıf kadınların yaşamlarını şekillendiren yapısal koşulları ele almak için yetersiz olsa da, bu çerçeve, orta sınıf bağlamında hâlâ çözülmemiş olan zorlukları su yüzüne çıkardı: yeniden üretim ve bakım işlerinin ısrarlı bir şekilde değersizleştirilmesi, yasal açıdan savunmasızlık ve yoksulluğun kadınlaşması. Bu güçler bir araya gelerek, ismen var olan ancak özü bakımından kısıtlı bir disiplin yarattı; bu disiplin, artık ihmal edilmiş kesimleriyle ve varsayılan çekirdeğindeki kalıcı eşitsizliklerle aynı anda mücadele etmek zorunda.

Bununla birlikte, akademik alan dar kalmış olsa da, toplumsal olarak yankı buldu. Kadın çalışmaları üniversite içinde hiçbir zaman tam anlamıyla yerleşmemiş olsa da, yirmi birinci yüzyılın başından itibaren kadın hareketiyle derin bir şekilde iç içe geçti. Kadınlar, STK'lar, yardım dernekleri, edebiyat çevreleri, kampanyalar ve gündelik sessiz direniş eylemleri aracılığıyla kendi analiz ve eleştiri biçimlerini geliştirdiler. Bu tabandan gelen bilgi biçimleri, yukarıdan oluşturulan akademik yapılarla gerilim içindeydi.

Bu tarih, yukarıdan gelen düzenleme ve aşağıdan gelen direniş gibi iki zıt gücün şekillendirdiği bir disiplin ortaya çıkardı. Devlet kontrolü ve feminist yenilikçilikten oluşan bu ikili dinamik, İran'daki toplumsal cinsiyet çalışmalarının gidişatını belirlemiş ve toplumsal bilginin sınırlarını yeniden düşünmek için fırsatlar yaratmaya devam etmektedir.

> **Düzenlemeden yeniden yapılanmaya: İran'da toplumsal cinsiyet çalışmalarının yeniden şekillenmesi**

İran'da toplumsal cinsiyet çalışmalarını uzun süredir şekillendiren kurumsal kısıtlamalara karşı, feminist akademisyenler, öğrenciler ve aktivistler – çoğu zaman sessizce, çoğu zaman kişisel riskler alarak – kendilerinin dışlandıkları entelektüel alanı geri kazanmak için kararlılıkla çalıştılar. Kendi derslerimde bu direniş, öğrencilerin yazmayı tercih ettikleri ödevlerde görünür hale geldi: bakım emekleri, yakınlık, hareketlilik ve toplumsal cinsiyete dayalı yaşamı şekillendiren küçük kurallara dair anlatılar. Bunlar sadece alıştırmalar değildi; bu alanın evcilleştirilmesine karşı direnen isyankar bilgi biçimleriydi.

Üniversite dışında, kadın hakları aktivistleri, STK örgütleyicileri, Kürt, Arap ve Beluci feministler, göçmen kadınlar ve sayısız diğerleri, devletin onayladığı müfredatlardan ziyade yaşanmış mücadelelere dayanan analitik çerçeveler oluşturdular. Bu uzun soluklu çalışma, Jina ayaklanmasının ardından gelen köklü değişimin temelini attı.

İran Kürdistanı'nda doğan Jina hareketi, kesişimsel, sömürgecilik karşıtı ve ulusötesi bir yönelime sahip yeni bir feminist bilinci ortaya çıkardı. Bu hareket, uzun süredir patriarka, militarizm, etnik marjinalleşme ve ekonomik yoksunluğun kesişen rejimleriyle mücadele eden Kürt, Beluci, Arap ve göçmen kadınlar arasında on yıllardır süren örgütlenme çabalarından beslendi. Onların mücadeleleri, Tahran merkezli feminizmi taşraya taşıdı ve cinsiyetin etnik köken, sınıf, şiddet ve sömürgecilikten ne kadar ayrılmaz olduğunu ortaya koydu.

Ortaya çıkan bu feminist bilinç, yerel temellere dayanmakla birlikte, küresel şiddet ve dayanışma döngülerine de duyarlıdır. Rojhelat ve Sistan-Belucistan'daki mücadelelerin Filistin ve Afganistan'dakilerle yankılandığını ve yaşam ve haysiyet talebinin her zaman ulusötesi olduğunu kabul eder. Toplumsal cinsiyet çalışmalarını, devletin şekillendirdiği kökenlerinden kopmaya ve aşağıdan gelen dayanışmalar ve bedenlerden, topluluklardan ve gündelik hayatta kalma mücadelesinden ortaya çıkan bilgi etrafında kendini yeniden inşa etmeye davet eder.

> **Yaşanmış deneyimlere dayanan ve toplumsal dönüşüme adanmış bir sosyoloji oluşturma ihtiyacı**

Bu açıdan bakıldığında, işten çıkarılmam münferit bir olay değil, bilginin kimler tarafından üretileceği ve hangi bilgi biçimlerinin var olmasına izin verileceği konusundaki daha geniş kapsamlı mücadelenin bir belirtisiydi. Bu durum, toplumsal cinsiyet çalışmalarını yeniden sahiplenmenin, tam da uzun süredir marjinal muamele gören anlatı, bakım ve somut temelli araştırma biçimlerini ön plana çıkarmamızı gerektirdiğini hatırlatıyor.

Bu noktadan hareketle, feminist pratik, toplumsal cinsiyet çalışmalarına bir alternatif olarak değil, bunların yeniden yönlendirilmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu pratik, acı hiyerarşileri yaratmadan azınlık, Afgan ve Filistinlilerin mücadelelerini bir arada tutan bölgesel bir dayanışma etiğini ileri sürmektedir. Bu manzarada, toplumsal cinsiyet çalışmaları dinleme, çeviri ve marjinalleştirilmiş yaşam dünyalarını görünür kılma gibi birbirini bağlayan bir uygulama olarak ortaya çıkar: yerleşik ancak çaprazlamasına uzanan; bağlama kök salmış ancak disiplinlerarası, ulusal ve kimlik sınırlarını aşabilen bir epistemoloji. Geleceği kurumsal tanınmaya değil, yaşanmış deneyimlere dayanan ve kolektif dönüşüme adanmış, insanlar için bir sosyoloji üretme ve hayata geçirme yeteneğine bağlıdır. ■

İletişim:
Shiva Alinaqian <sh_alinaghian@yahoo.com>

> Kısıtlamalar Altında: İran Üzerine Sosyolojik Araştırmalar. Yuvarlak Masa Toplantısı

Fotoğraf: Hans-Peter Gauster, Unsplash.

Bu yuvarlak masa toplantısı, farklı jeopolitik konumlarda yer alan, farklı akademik alanlarda ve kurumsal bağlamlarda çalışan, İran üzerine araştırma yapan altı sosyoloğu bir araya getiriyor. Katılımcılar, sosyoloji alanındaki disiplin eğitimleriyle birbirlerine bağlı olsalar da, İran içindeki ve dışındaki konumlarının şekillendirdiği farklı bakış açılarını ortaya koyarak ulusal, dilsel ve kurumsal sınırların ötesinde bilgi üretiyorlar. Yuvarlak masa toplantısı, İran üzerine sosyolojik araştırma yapmanın getirdiği zorlukları, yenilikleri ve etik ikilemleri irdeleyen üç temel metodolojik soruyu ele alıyor. Araştırmaları kentsel yaşam, eğitim politikası, dijital aktivizm ve çevresel adalet gibi çeşitli konuları kapsasa da, tüm katılımcılar temellendirilmiş, eleştirel ve düşünömsel bir araştırma yaklaşımına bağlıdır. Her biri, siyasi kısıtlamalar, epistemik silinme, kurumsal kısıtlamalar ve küresel bilgi üretimi hiyerarşileri arasında İran toplumunu araştırmanın karmaşık alanını keşfetmektedir. Katılımcılar kısaca şu şekilde tanımlanabilir.

>>

Nafiseh Azad, İran'da yaşayan bir toplumsa araştırmacıdır ve çalışmaları, nitel yöntemler aracılığıyla toplumsal cinsiyet ve kent yaşamı üzerine odaklanmaktadır. İran'da yaşayan ve kentsel marjinalleşme ile toplumsal acı konularında araştırma yapan **Maral Latifi**, Tahran'daki aşağı doğru hareketliliği incelemektedir. Illinois Üniversitesi'nde (ABD) doktora adayı olan **Mahbubeh Moqadam**, gençlik aktivizmi, estetik ve politik özneliği incelemek için ulusötesi feminist teoriden yararlanmaktadır. İran'da yaşayan eğitim ve sosyal politika uzmanı **Fateme Moghadasi**, eğitimin özelleştirilmesi, çocuk işçiliği ve yoksullukla mücadele girişimlerini incelemektedir. Amsterdam Üniversitesi'nde (Hollanda) sosyoloji doçenti olan **Ladan Rahbari**, (dijital) söylem ile toplumsal cinsiyet ve direniş politikalarını araştırıyor. Ottawa'daki Carleton Üniversitesi'nde (Kanada) doktora adayı olan **Reza Sohrabi**, çevre politikaları ve su kıtlığını inceliyor.

Bu akademisyenler birlikte üç temel konuyu ele alıyorlar: Gözetimin ve erişim kısıtlamalarının olduğu koşullarda İran üzerine araştırma yapmanın metodolojik sınırlamalarıyla nasıl başa çıkılacağı; siyasi hassasiyetler ve riskler ortamında çalışmalarını hangi etik çerçevelerin yönlendirdiği; ve küresel güç dinamiklerinin bilgi üretiminin koşullarını ve hiyerarşilerini nasıl şekillendirdiği. Bu sorular, sohbetin çerçevesini belirleyen ve diyalogu yönlendiren **Reyhaneh Javadi** ve **Nazanin Shahrokni** tarafından gündeme getirildi.

Reyhaneh Javadi (RJ) ve Nazanin Shahrokni (NS): Öncelikle, araştırmanın yapılabirliğini şekillendiren zorluklardan bahsedelim. İran üzerine araştırma yaparken karşılaştığınız somut bir metodolojik engel nedir ve bu engelle nasıl başa çıktınız ya da ona nasıl uyum sağladınız? Bu deneyim, siyasi kısıtlamaların olduğu ya da belirsiz bağlamlarda sosyoloji pratiği hakkında ne gibi genel içgörüler sunuyor?

Nafiseh Azad: Son dönemdeki araştırmam, kadınların yaşam deneyimlerini incelemek için nitel yöntemler kullanarak kadınlar ve kent yaşamının kesişim noktasına odaklanıyor. Bu çalışmayı şekillendiren iki kalıcı engel var: verilere sınırlı erişim ve İran'da kadın sorunlarını çevreleyen artan siyasi hassasiyet.

Güvenilir verilere erişim, sosyal araştırmaların genelinde, özellikle de toplumsal cinsiyetle ilgili alanlarda hâlâ büyük bir zorluktur. Kendini yakma veya namus cinayetleri gibi önemli istatistikler genellikle gizli tutulur veya erişilemez durumdadır. İran İstatistik Merkezi'nden alınan verileri ya resmi veya özel kuruluşlar tarafından yayınlanan rakamlarla karşılaştırarak, bu kısıtlamalara rağmen kısmi bir içgörü elde etmeyi başardım.

İkinci engel, İran'da resmi kültür ile kamusal kültürü arasındaki genişleyen uçurumdan kaynaklanmaktadır; bu durum, ulusal düzeyde bağımsız araştırma yapma imkânını ve altyapısını aşındırmıştır. Hassas konularla ilgilenmeye istekli bağımsız enstitüler azdır, ancak bunlar üniversite sistemi dışında çok önemli fırsatlar sunmaktadır. Kadınların ekonomik özerkliği üzerine yaptığım en son çalışma, bu tür bir enstitü aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Siyasi hassasiyetler, konusal sınırlamalar getirmeye devam ediyor: Bazı konular hâlâ yasak bölge olarak kalıyor. Bununla birlikte, erişilebilir topluluklara ve alanlara odaklanarak ve metodolojik yenilikler yaparak, daha geniş sosyolojik çıkarımlara sahip derinlemesine nitel veriler elde etmeyi başardım. Her ne kadar kamuya yönelik yaygınlaştırma, özellikle akademik dergiler dışında sınırlı kalsa da, bu yaklaşım kısıtlayıcı koşullar altında eleştirel sorgulamayı sürdürmemi sağladı.

Fateme Moghadasi: Nafiseh'in kadın sorunlarına ilişkin güvenilir verilere ulaşmanın zorluğuna dair düşünceleri, sosyal politika oluşturma alanındaki araştırma deneyimlerimle örtüşüyor. Çalışmalarımın karşılaştığım engeller, kültürel tabulardan çok, bu alanı şekillendiren köklü kurumsal sınırlamalarla ilgili.

Sosyal politika yapımı, araştırmacılar ve politika yapıcılar arasındaki sürekli etkileşime bağlıdır, ancak İran'da bu ilişki oldukça zayıftır. Soyut, felsefi yaklaşımların hakimiyeti, politika yapıcılarının ampirik araştırmaya olan talebinin asgari düzeyde olmasıyla birleşince, araştırmacıları izole etmiş ve bilgi üretimi ile politika eylemi arasındaki bağı koparmıştır. Bu kopukluk, eğitim eşitsizliği ve kamusal eğitiminin özelleştirilmesi üzerine yaptığım araştırmayı şekillendirmiştir; bu araştırmada defalarca metodolojik engellerle karşılaştım.

İlk olarak, mikro düzeydeki verilere erişim sorunu söz konusudur. Eğitim eşitsizliğini etkili bir şekilde analiz edebilmek için, öğrencilerin bireysel, ailevi ve çevresel bağlamlarını yansıtan verilere ihtiyaç vardır. İran'da bu tür veriler kısıtlıdır, tutarsız bir şekilde raporlanır ve genellikle sadece ulusal veya il düzeyinde mevcuttur. Eğitim Bakanlığı gibi kurumlar aracılığıyla ayrıntılı verilere erişmek için resmi mekanizmalar büyük ölçüde yoktur veya etkisizdir. Bu durum, araştırmacıları gayri resmi kanallara ve kişisel ağlara güvenmeye zorlamaktadır; bu yöntemler sadece sürdürülebilir olmamakla kalmayıp, etik açıdan da sorunludur.

İkincisi, anket verileri üzerindeki hükümet kontrolü önemli bir engel teşkil etmektedir. 1990'lardan bu yana, çoğunlukla kamu kurumları tarafından finanse edilen çok sayıda büyük ölçekli ulusal ve daha küçük ölçekli tutum anketleri gerçekleştirilmiştir. Ancak elde edilen verilere bağımsız araştırmacılar erişememektedir. Saha verilerinin bu şekilde tekelleştirilmesi, İran sosyal bilimlerinde güvenilir kaynakların genel olarak kıtlığına katkıda bulunmaktadır.

Son olarak, araştırma alanına erişim giderek daha fazla kısıtlanmaktadır. Bakanlıklardan resmi izin alınmış olsa bile, okullarda gözlem, görüşme veya diğer veri toplama yöntemlerini uygulamaya yönelik çabalar genellikle bürokratik engellerle veya şüphelerle karşılaşmaktadır. Eğitim ortamı, siyasi açıdan hassas bir alan olarak değerlendirilmekte ve bu durum, en temel ampirik çalışmaların bile yürütülmesini zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak, araştırmacılar genellikle belgelere veya ikincil analizlere güvenmek zorunda kalmakta ve bu da nitel araştırmanın kapsamını ve derinliğini sınırlamaktadır.

İran Ulusal Kütüphanesi.
Fotoğraf: Wikimedia Commons.

Bu kısıtlamalar, sadece ne tür soruların sorulabileceğini belirlemekle kalmıyor, aynı zamanda İran'da anlamlı, kanıta dayalı politika araştırması yapma olasılığını da etkiliyor.

Ladan Rahbari: Fatemeh gibi ben de erişilemeyen ya da eksik verilerle mücadele ettim, ancak onun tarif ettiği kurumsal mesafe, diaspora içinde çalışırken ve sahaya kolay ya da güvenli bir erişim imkânı bulunmadığında farklı bir boyut kazanıyor. İran dışından araştırma yürütmek, sürece ek bir karmaşıklık katıyor. Dijital direniş ve muhalefet söylemleri üzerine yaptığım çalışmalardan buna dair bir örnek verebilirim.

Şu anki projelerimden birinde, 2022'deki "Kadın, Yaşam, Özgürlük" ayaklanması sırasında ve sonrasında dolaşıma giren Farsça Twitter paylaşımlarını analiz ediyorum. Ayaklanmayı sosyolojik olarak anlamlandırmam ve onu incelemeye hazır hissetmem zaman aldı; özellikle de meseleye mesleki ve kişisel olarak yakınlık duyan, ancak olayların merkezinden uzakta, Hollanda'da yaşayan bir araştırmacı olarak.

Bu özel projede odak noktam, Farsça konuşan kullanıcıların dine yönelik duygularını nasıl ifade ettikleri olmuştur. Karşılaştığım kalıcı bir metodolojik zorluk, bir inanç olarak İslam'a yönelik eleştirileri, bir siyasi sistem olarak İslam

Cumhuriyeti'ne yönelik eleştirilerden ayırmak olmuştur. Bu, İran üzerine ve din ile dindarlık konusundaki popüler siyasi söylemler üzerine çalışan birçok kişiye tanıdık gelebilecek bir analitik zorluktur. Verilerin, bu iki uçtan birinin lehine aşırı yorumlanma eğilimi gözlemledim.

Saha çalışmasına doğrudan erişimim olsaydı, söylem analizini niyetleri ve yorumları daha da netleştirmek için büyük ölçekli nitel-nicel bir anketle tamamlardım. Uzaktan anketlerin teknik olarak mümkün olduğunu biliyorum, ancak başka bir ülkeden çevrimiçi araçlar kullanarak bunları gerçekleştirmek birçok karmaşıklık ve önyargıya yol açar. Ayrıca, İran üzerine çalışan akademisyenlerin çok iyi bildiği gibi, diaspora, daha geniş İran nüfusu için güvenilir bir temsilci olamaz. Dolayısıyla, çalışmak için elimde sadece kusurlu araçlar var.

Elbette bu zorlukların üstesinden gelmenin yolları var. Örneğin, ortak okuyuculardan yararlanma, işbirliğine dayalı yorumlama ve üye doğrulama teknikleri gibi alternatif yöntemlere başvurmam gerekiyor. Ancak yine de, bu stratejilerin ne kadar değerli olsalar da, İran'da yapılan sağlam ve temsili bir anketin titizliğini ve kapsamını tam olarak ikame edemeyeceğine inanıyorum. Hedefe yönelik bir uzaktan üye kontrolü yöntemi muhtemelen bir dereceye kadar yardımcı olabilir; ancak yorumlama belirsizliklerini tam olarak

çözemez. Bu, araştırmamda kabul etmem ve üstesinden gelmem gereken birçok metodolojik sınırlama ve zorluğun sadece son zamanlardaki bir örneğidir.

Mahbubeh Moqadam: Ladan'ın sahadan uzak kalma konusundaki endişelerine ve seyahat kısıtlamalarının getirdiği zorluklara katılıyorum; ben de "sahada olmak"ın ne anlama geldiğini yeniden tanımlamak zorunda kaldım. "Kadın, Yaşam, Özgürlük" hareketinde Z Kuşağı'nın rolünü araştırırken karşılaştığım en önemli metodolojik zorluklardan biri, İran'a seyahat edemem ve yüz yüze saha çalışması yapamamam oldu. Bu kısıtlama, etnografik araştırma için hayati önem taşıyan gündelik etkileşimlere ve gayri resmi sohbetlere erişimi sınırladı.

Hareket, İran genelinde cinsiyete dayalı şiddet ve otoriter yönetime karşı gençlerin öncülüğünde protestoları tetikledi. Konuyu bir kenara bırakmak yerine, dijital etnografiye yöneldim. Bu yöntem konusunda kendimi eğitiyorum ve sosyal medya platformlarından, haber yayınlarından ve dijital arşivlerden sistematik olarak veri toplamaya başladım. Bu dijital yaklaşımı zenginleştirmek için, kartopu örnekleme yoluyla bir güven ağı kuruyorum – şu anda İran'da bulunan kişilerle ve yakın zamanda ülkeden ayrılanlarla çevrimiçi röportajlar ve gayri resmi sohbetler yapıyorum. Ayrıca İran ile ABD arasında seyahat eden kişilerle düzenli olarak konuşuyor, onlara hedefli sorular soruyor ve gözlemlerini topluyorum. İran'daki arkadaşlarım, son araştırmalara ve akademik tezlere erişmeme yardımcı oluyor.

Proje henüz başlangıç aşamasında olsa da, bu esnek ve çok kaynaklı strateji, araştırdığım yerel aktörlerin günlük yaşamları ve bakış açıları hakkında içgörüler edinmemi sağladı; böylece fiziksel olarak orada bulunmamama rağmen, saha hakkında daha sağlam temellere dayanan ve incelikli bir anlayış kazanmamı mümkün kıldı.

Reza Sohrabi: Mahbubeh'in dijital etnografiye ve anekdot niteliğindeki anlatılara yönelmesi, günümüzde erişimin ne kadar çok sadece katılımcılarla kurulan ilişkilerle değil, yöntemlerin kendisiyle de bağlantılı olduğunu bana hatırlatıyor. Benim durumumda, güven oluşturmak araştırmanın sadece bir ön koşulu değil, başlı başına bir yöntem haline geldi.

Doktora araştırmam İran'daki su kıtlığı ve sosyal hareketlere odaklanıyor. Bu, İsfahan ve Huzistan illerini karşılaştırmalı olarak ele alan bir çalışma; bu illerde akademisyenler, aktivistler ve çiftçilerle su politikası hakkında röportajlar yapıyorum. Saha çalışmasında, özellikle katılımcıları bulma konusunda, kısıtlamalar oldukça belirgindi.

Mahbubeh gibi, yurtdışında eğitim görmek, röportajları garantilemek için güven oluşturmayı hayati hale getirdi. Bu durumu aşmak için, kar topu örneklemesine büyük ölçüde güvendim: Anonimliği korumak amacıyla, takip edip etmeyeceğimi belirtmeden öneri ve tavsiyeler istedim. Ayrıca, topluluk katılımının da özellikle etkili bir strateji olduğunu gördüm. Röportajdan önce katılımcılarla açık bir iletişim kurmak, projemin akademik niteliğini ve amacını aktar-

mama yardımcı oldu. Katkılarının önemini anladıklarında, çoğu katılımcı katılmaya istekli hale geldi.

Siyasi açıdan hassas bağlamlarda araştırma, yerel temelli yaklaşımlar gerektirir: bu yaklaşımlar, katılımcıların araştırmacıya duydukları güvene ve projenin değerine olan inançlarına dayanır. Benim için iletişim ve topluluk katılımı, sadece erişim araçları olarak değil, kısıtlı koşullar altında etik ve etkili bir şekilde araştırma yapmanın temel bileşenleri olarak ortaya çıktı.

Maral Latifi: Reza'nın hassas araştırma ortamlarında güvenin kırılabilirliği konusunda vurguladığı hususlar son derece önemlidir. Doktora tezimde, İran'ın son dönemdeki ekonomik krizleri bağlamında toplumsal acı ile mekânsal yerinden edilme arasındaki iç içe geçme üzerine odaklanarak, Tahran'daki orta gelir gruplarının aşağı doğru sosyal hareketliliğini Bourdieu'cü bir çerçeve üzerinden inceledim. Araştırma, bu süreci yaşayan 32 kişiyle yapılan görüşmelerden ampirik verilerle desteklendi; bunlardan 25'i analiz temelinin oluşturdu. İki temel metodolojik zorluk, refleksif ve ilişkisel bir Bourdieucu yaklaşımı gerektiriyordu. İlk olarak, katılımcılardan uzun yıllar boyunca ortaya çıkan kronik ve yerleşik toplumsal acı biçimlerini – Bourdieu'nun misère du monde dediği şeyi – ifade etmeleri istendi. İkincisi, bu deneyimler yoksullaşma süreçleriyle yakından bağlantılıydı ve bu süreçler orta sınıflar için özel bir damgalama taşıyordu.

Bu ikili bağ, görüşmeleri basmakalıp bir diyaloga indirgeme ya da daha da önemlisi, araştırma sürecinin kendisinde yapısal şiddeti yeniden üretme riskini beraberinde getirdi. Kayıp ve yerinden edilme anlatılarıyla etik bir şekilde ilgilenmek için dikkatli, güvene dayalı bir metodoloji şarttı.

RJ & NS: Düşüncelerinizden ortaya çıkan sonuç, yöntemin asla sadece bir teknik meselesi olmadığı; araştırmanın yürütüldüğü koşullar tarafından şekillendirildiği; erişimin zor olduğu, bilginin saklandığı ve sahanın kendisinin güvencesiz kaldığı koşullar. Bu koşullar göz önüne alındığında, İran üzerine yaptığınız çalışmada, ister kendiniz, ister muhataplarınız, ister verileriniz için olsun, riskle ilgili etik gerilimleri nasıl yönettiniz? Kararlarınızı hangi etik ilkeler yönlendirdi ve bu ilkeler, araştırma etiğinin hakim çerçevelerini nasıl karmaşıklaştırıyor veya sorguluyor?

Ladan Rahbari: İran üzerine çalışan pek çok sosyolog gibi ben de, görüşme yaptığım kişiler, kendim ve benimle birlikte veya benim için çalışan diğer araştırmacılar açısından güvenlik ve gizlilik gibi karmaşık meselelerle sürekli olarak boğuşuyorum. Ancak son zamanlarda karşılaştığım en önemli zorluklardan biri, ne araştırma alanının kendisinden ne de İran devletinden kaynaklanıyordu; aksine, kendi üniversitemdeki etik inceleme sürecinden kaynaklanıyordu.

Daha önceki yorumumda anlattığım proje için başvuruda bulunup fon sağladıktan sonra, üniversitemdeki etik kurulu, İranlılarla herhangi bir temasın İran devletinin (uzaktan) gözetim mekanizmasını harekete geçirerek beni, kurumumu ve ayrıca araştırdığım çevrimiçi sosyal medya kullanıcılarını

hedef alabileceği varsayımıyla, projeyi yüksek riskli olarak işaretledi. Bu endişelerin tamamen temelsiz olmadığını kabul ediyorum ve bazılarını kesinlikle paylaşıyorum. Ancak bu güvenlik sorunlarını hafifletmek için önerilen protokoller yeterince bilgilendirilmemişti ve araştırmayı son derece zor veya neredeyse imkansız hale getirecekti.

Önerilerden biri, üzerinde çalışmak istediğim oldukça geniş veri kümesindeki tüm sosyal medya kullanıcılarından bilgilendirilmiş onam almaktı. Bu, gerçekleştirilmesi imkânsız bir görev olmasının yanı sıra, benimle doğrudan temas kurmaları nedeniyle bu kullanıcıları potansiyel olarak daha fazla tehlikeye atacağı için ters etki yaratacağı. Bir diğer öneri ise tüm analizleri aşırı güvenlik önlemleri alınmış bir dijital ortamda yürütmek ve verileri derhal silmekti; bu da materyali yeniden incelememi veya bulgularımı doğrulamamı engelleyecekti.

Aylar süren müzakerelerin ardından, sonunda devam etme onayı aldım. Bu, projenin başlangıcını aylarca geciktiren uzun bir süreçti. Süreci tamamladıktan sonra gerçekten cesaretim kırılmıştı ve yeni veri toplamamayı tercih ettim. Bunun yerine, Hollanda'daki başka bir üniversiteden, kendi üniversitesinden etik onayını çoktan almış bir meslektaşım tarafından derlenen mevcut bir veri setini kullandım. Böyle bir veri setinin zaten mevcut olması benim için büyük bir şans oldu.

Bu hikayeyi, (Batı) kurumsal etik çerçevelerinin, özellikle "hassas" ve "yüksek riskli" alanlar olarak algılanan sözde Batı dışı bağlamlara odaklanan araştırmalarla uğraşırken, nasıl kendileri de güvenikleştirme araçları olarak işlev görebileceğini göstermek için paylaşıyorum. Bu tür süreçler, iyi niyetli olsalar da, özellikle benim gibi göçmen ve diaspora akademisyenleri için, otosansüre yol açarak veya akademisyenleri araştırma konularını ya da stratejilerini tamamen değiştirmeye kadar cesaretlerini kırarak akademik özgürlüğü kısıtlama riski taşır.

Mahbubeh Moqadam: Ladan'ın bahsettiği kurumsal güvenikleştirme, kendi çalışmalarım da sık sık karşılaştığım benzer bir etik ikileme örtüşüyor. İran'daki Z Kuşağı'nın dijital aktivizmi üzerine yaptığım araştırmada, görünürlük ve risk konusunda sık sık etik gerilimler ortaya çıkıyor.

Öne çıkan bir vaka, "Kadın, Hayat, Özgürlük" hareketi sırasında Instagram'daki paylaşımlarıyla simge haline gelen bir genç kızla ilgiliydi. Paylaşımları geniş çapta paylaşılmış olsa da, ben bunları doğrudan alıntılamamayı tercih ettim. Bunun yerine, yeniden kimlik tespitini önlemek için içeriklerini anonimleştirip kendi sözlerimle aktardım ve bunları birleştirilmiş anlatılara dahil ettim. Verilerin algılanan "eksiksizliği" yerine, katılımcıların güvenliğini ve rızasını her zaman öncelikli tuttum. Bazı etik çerçeveler kamuya açık verileri tarafsız olarak görse de, böylesine politik açıdan hassas bir bağlamda aşırı görünür olmanın tehlikelerini görmezden gelemem.

Harekete yönelik baskının ardından kız, paylaşımlarının ve hikayelerinin çoğunu sildi. Profilinin üslubu gözle görülür

şekilde değişti; Instagram'daki öne çıkanlar ve Telegram paylaşımları, sosyopolitik yorumlardan mizah ve gündelik konulara kaydı. Bu değişim, ifşa olmanın gerçek risklerini ortaya koydu.

İran'daki katılımcılarla yapılan çevrimiçi görüşmeler sırasında başka etik kaygılar da ortaya çıktı. Signal gibi şifreli platformlar kullandım, açıkça izin verilmedikçe konuşmaları kaydetmekten kaçındım ve tam anonimlik sağladım. Bu uygulamalar sadece teknik tercihler değil, hem araştırmacıların hem de katılımcıların içinde bulunduğu istikrarsız koşulların şekillendirdiği etik taahhütlerdir.

Reza Sohrabi: Mahbubeh'in görünürlük konusuna verdiği önem, çoğumuzun karşı karşıya kaldığı daha geniş kapsamlı bir ikilemi akla getiriyor: Katılımcıların anlatılarının bütünlüğünü, onların savunmasızlığını artırmadan nasıl koruyabiliriz? Araştırmamda bu etik zorluğu, bireylerin görüşme sürecini ilerledikçe değerlendirmelerine ve şekillendirmelerine imkân tanıyan esnek, katılımcı merkezli bir yaklaşımla ele aldım.

Anonim görüşmeler yapmak çok önemli oldu. Bu, katılımcıların herhangi bir tepki korkusu olmadan daha özgürce konuşmalarını sağladı. Anonimlik, birçok kişinin görüşlerini dile getirirken hissettiği kaygıyı önemli ölçüde azalttı. Bir örnekte, bir aktivist hükümetin su yönetimi politikalarına yönelik ayrıntılı bir eleştiri paylaştı. Konuşma açık bir şekilde gerçekleşmiş olsa da, katılımcı daha sonra yorumlarının izlenebilir olup olmayacağı konusunda endişesini dile getirdi. Riskleri tartıştıktan sonra, görüşünden kimliğine ulaşılmayacağından emin oldu ve görüşünün çalışmaya dahil edilmesine izin verdi.

Yine de, ifşa olma riskini en aza indirmek için belirli zaman ve coğrafi referansları çıkararak anonimliği daha da artırmak için ek önlemler aldım. Bu, katılımcının kimliğini korurken anlatının özünü korumamı sağladı.

Bu deneyim, bana etik araştırmanın, özellikle de siyasi açıdan hassas ortamlarda, sadece görünürlük etiğine özen göstermeyi değil, aynı zamanda katılımcıların güvenliğine de çalışmanın ayrılmaz bir parçası olarak önem vermeyi gerektirdiğini bir kez daha gösterdi. Esneklik ve katılımcıların endişelerine duyarlılık, güven ortamı yaratmanın ve nihayetinde araştırmayı mümkün kılmanın anahtarıydı.

Maral Latifi: Reza gibi ben de etiği bir kontrol listesi olarak değil, sürekli gelişen bir ilişki olarak kavramaya başladım. Benim için bu, sadece anonimliği değil, katılımcılarla kurulan ilişkinin temel kurallarını da yeniden düşünmeyi gerektirdi. Katılımcıların nesneleştirilmesine etik açıdan direnmek, dışsallaştırıcı bir "sen"den kolektif ve empatik bir "biz"e geçmek anlamına geliyordu.

Bourdieu'nun *Dünyanın Sefaleti* kitabındaki yaklaşımı izleyerek, katılımcıları güvenilir sosyal ağlar aracılığıyla – ya doğrudan tanıdıklar ya da tavsiyeler yoluyla – seçtim. Bu strateji, sembolik mesafeyi azalttı ve damgalanmış deneyimlerin paylaşılması için gerekli koşulları yarattı. Bu du-

rum, kendim de çeşitli şekillerde mekânsal indirgeme yaşamış olmamdan kaynaklanan biyografik yakınlığımla daha da güçlendi. Bu yakınlıklar, karşılıklı anlayışı teşvik etti ve daha incelikli bir yorumlamayı mümkün kıldı.

Ancak güveni ve erişimi kolaylaştıran koşullar, aynı zamanda anonimleştirmeyi de zorlaştırdı ve metodolojik uyarlamaya gerektirdi. Örneğin, katılımcıların acılarının ilişkisel derinliğini daha iyi yakalayabilecek biyografik portrelerden vazgeçip, anlatı tutarlılığından ödün verse de kimliği daha iyi koruyan tematik analizi tercih ettim.

Fatemeh Moghadasi: Maral'ın yakınlık ve risk konusundaki görüşü, sık sık karşılaştığım bir ikilemi ortaya koyuyor: Etik araştırmanın temelini oluşturan güven ve samimiyet, eleştirel sorgulamayı siyasi bir tehdit olarak gören devlet kurumlarıyla çatışmaya girebilir. Akademi, araştırmacılara konu ve yöntem seçiminde bir ölçüde özgürlük sunsa da, araştırma – ister devlet kurumlarıyla işbirliği yoluyla ister bulguların kamuoyuna duyurulması yoluyla olsun – akademik sınırların ötesine geçtiğinde bu özgürlük hızla daralır. Bu sınırlamalar sadece teknik veya bürokratik değildir; aynı zamanda derin etik ve ideolojik niteliktedir.

Eğitim politikası oluşturma alanında, eleştiri genellikle yönetsel verimsizliklere veya idari eksikliklere yöneldiğinde hoş görülür. Ancak eleştiri, eğitim sisteminin ideolojik temelleri, okullara yerleşmiş normatif değerler veya dilsel, kültürel ve siyasi adalet meseleleri gibi daha derin sorunları sorguladığında, genellikle akademik ilgiden ziyade ideolojik tetikte olma veya siyasi kontrolü temel alan tepkilere yol açar.

Böyle bir ortamda, yapısal eleştiriye nadiren hoşgörü gösterilir. Bu tür eleştiriler genellikle “siyasi manevra” olarak nitelendirilerek bir kenara itilir ya da “ulusal kurumları zayıflatmakla” suçlanır. Bu koşullar, araştırmacıyı zor bir etik ikilemele karşı karşıya bırakır; özellikle kendine özgü riskler ve karmaşıklıklar barındıran adalet odaklı araştırmalarda, bilimsel dürüstlük, sahaya erişim ve kişisel ya da mesleki güvenlik arasında sürekli bir denge kurmayı gerektirir.

Nafiseh Azad: Fatemeh'in araştırma özgürlüğünün siyasallaştırılmasına dair düşünceleri, güvenlik ve rıza konusundaki endişelerin sürecin her aşamasını şekillendirdiği kadın çalışmaları alanındaki çalışmalarımı örtüşüyor. Etnografik yöntemlere ve amaçlı örneklemeyle dayandığımdan dolayı, özellikle kadınlarla ilgili araştırmalarda anonimlik hayati önem taşıyor. Katılımcıları korumak için anonimleştirilmiş veri depolama, kimlik bilgilerinin kaldırılması ve araştırma tamamlandıktan sonra görüşmelerin silinmesi gibi çeşitli teknikler kullanıyorum. Katılımcılar, görüşmelerini herhangi bir zamanda tamamen veya kısmen geri çekebilir ve istediği zaman kaydı durdurmamı talep edebilir. Onların güvenliğini sağlamak için mümkün olan her önlemi alıyorum. Görüşmeleri mesajlaşma uygulamaları veya e-posta yoluyla paylaşmaktan kaçınıyorum ve yalnızca katılımcılar açıkça rıza gösterdiğinde araştırma ekibinin diğer üyeleriyle paylaşıyorum.

Bazı durumlarda, katılımcılar orijinal görüşmelerin paylaşılmasına izin vermediklerinde, araştırmayı sipariş eden kurumlara sunmaktan kaçındım. Diğer durumlarda ise, araştırmaya katılan kadınların isimlerinin veya yaşadıkları yerlerin ifşa edilmesini önlemek için yazılı analizimin tüm sorumluluğunu üstlendim. Kurumsal koruma ve kaynakların sınırlı olduğu üniversite sistemi dışında bu önlemleri almak çok daha zordur.

Belki de bu çalışmanın en acı verici ve kaçınılmaz yönü, verilerin, katılımcıların güvenliğini veya bulguları yayarken kendi güvenliğini sağlayamayacağı hissettiğimde, bazen tüm araştırma alanlarını önceden terk etmemdir.

RJ & NS: *Oysa bu etik ve metodolojik gerilimler yalnızca yerel nitelikte değildir; bunlar küresel iktidar yapılarının içine gömülmüştür ve bilgi siyasetinin şekillendirdiği bir nitelik taşır. Hangi soruların sorulabileceğinden kimin anlatılarının güvenilir kabul edildiğine kadar, neyin araştırma olarak kabul edileceğini iktidar belirler. Yaptırımlar, diaspora konumlandırması veya Batı'nın akademik beklentileri gibi küresel dinamikler, İran üzerine sosyolojik bilginin üretilmesini, dolaşımını ve algılanışını nasıl şekillendiriyor?*

Maral Latifi: İran'da sosyolojik bilgi üretiminin önündeki bir diğer, daha az göze çarpan engel ise, sosyolojik araştırmaların güncel siyasi gelişmeleri ele alması ya da toplumsal protestoların nihai sonuçlarını öngörmesi yönündeki yaygın taleptir. “Geçiş sürecindeki toplum” söylemine dayanan bu zorunluluk, sosyal alanın dinamiklerine yönelik temel araştırmaları dolaylı olarak caydırmaktadır. İronik bir şekilde, bu tür baskılar, günümüzü incelikli bir şekilde aydınlatılabilen ve olası toplumsal geleceklere hayal edebilen bir İran sosyolojisinin ortaya çıkmasını kısıtlamaktadır.

Fatemeh Moghadasi: Maral'ın sözlerine ek olarak, uzun vadeli veya temel araştırmalar yürütme çabalarının bile çoğu zaman yapısal finansman kısıtlamaları nedeniyle engellendiğini gözlemledim. İran'da sosyolojik araştırmaların önündeki en büyük engellerden biri, üniversitelerin ve araştırma merkezlerinin genellikle devlet veya yarı devlet kurumları tarafından finanse edilen, sipariş üzerine yapılan projelere bağımlı olmasıdır. Bu projeler “talep ve yanıt” modelini izler ve bağımsız ya da uzun vadeli araştırmalara pek yer bırakmaz.

Kendi deneyimlerime göre, acil sosyal sorunlara ilişkin teknikler hazırladım ancak bunlar finansman eksikliği nedeniyle hiçbir zaman hayata geçirilemedi. Bu durum sadece araştırma potansiyelini boşa harcamakla kalmıyor, aynı zamanda motivasyonu da zayıflatıyor ve bilgi üretiminin kalitesini düşürüyor.

Uluslararası alanda, İran nadiren sosyal politika yapımında bir vaka çalışması olarak önceliklendirilmektedir. Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesine odaklanan kurumların araştırma gündemleri, genellikle uluslararası kuruluşların çıkarlarıyla uyumlu olma eğilimindedir veya verilere erişimin daha kolay olduğu vakaları tercih eder. Sonuç olarak, İran'daki so-

runlar genellikle kenara itilmekte veya jeopolitik ve güvenlik çerçevelerine indirgenmektedir.

Eğitimin özelleştirilmesine ilişkin literatürde bu boşluk açıkça görülmektedir. Afganistan ve Irak gibi ülkeler, karşılaşmaları krizlere rağmen sıklıkla incelenirken, İran ise önemli politika değişiklikleri geçirmesine rağmen büyük ölçüde göz ardı edilmektedir. Bu durum kısmen şeffaf bir veri sisteminin bulunmaması ve sürdürülebilir uluslararası işbirliklerinin eksikliğinden kaynaklanmaktadır; bu da İran'ı ulusötesi araştırma çerçeveleri içinde "incelenebilir" bir konu olarak konumlandırmayı zorlaştırmaktadır.

Reza Sohrabi: Fatemeh'in yapısal dışlanma konusundaki görüşünü biraz daha detaylandırarak, uluslararası yaptırımların akademik araştırmanın en temel lojistik unsurlarını bile nasıl yeniden şekillendirdiğini, özellikle de diasporadaki akademisyenler açısından vurgulamak istiyorum. ABD'nin İran'a uyguladığı ekonomik yaptırımlar, araştırmacıları pek çok yönden etkiliyor. Saha çalışması sırasında, hediye kartları da dahil olmak üzere uluslararası işlemler engellendiği için katılımcılara maddi destek sağlayamadım veya hediye gönderemedim.

Ayrıca bir dış araştırma hibesi için başvuruda buldum, ancak saha çalışmam İran'da olduğu için başvurum hiçbir zaman değerlendirilmedi. Gerekçe olarak, son yıllarda aktif bir çatışma olmamasına rağmen İran'ı da içeren "savaş bölgeleri"nde araştırma yapma yasağı gösterildi. Bu durum, Ortadoğu ve Küresel Güney'e dair daha geniş kapsamlı militarize imgelemlerin Batı'nın sınıflandırmalarını nasıl şekillendirdiğini, sahadaki gerçekleri nasıl çarpıttığını ve diasporadaki akademisyenleri temel kaynaklardan nasıl dışladığını yansıtmaktadır.

Bu tür deneyimler, diasporadan çalışan araştırmacıların karşılaştığı belirgin sınırlamaları ortaya koyuyor; bunlar arasında hareket özgürlüğünün kısıtlanması, fon erişiminin olmaması ve daha az siyasallaşmış bağlamlarda çalışanların karşılaşmadığı yapısal akademik engeller yer alıyor.

Nafiseh Azad: Reza'nın bahsettiği izolasyon sadece maddi değil, aynı zamanda son derece entelektüel bir nitelik taşıyor. İran'ın içinden konuşan biri olarak, hem uluslararası yaptırımların hem de iç kısıtlamaların şekillendirdiği boğucu bir izolasyon yaşıyorum. Yaptırımlar, akademik kaynaklara, eğitim programlarına ve temel araştırma araçlarına erişimi kısıtladı. Uluslararası konferanslara katılım, vize başvurularının reddedilmesi nedeniyle sıklıkla engelleniyor ve son yıllarda bu neredeyse imkansız hale geldi. Bu engellere, İran hükümetinin uluslararası etkinliklere katılımı ilgili kendi kısıtlamaları da ekleniyor; bu da İranlı akademisyenlerin yaygın bir izolasyonuna yol açıyor; bu izolasyon yeni ortaya çıkan bir durum değil, zaten yerleşik bir durumdur.

Ancak daha da rahatsız edici olan, Batılı akademik kurumların beklentileri ve önyargılarıdır; bunlar, özellikle kadınlarla ilgili olarak, İran toplumunun karmaşıklığını ve çeşitliliğini sıklıkla gizlemektedir. Orta Doğulu Müslüman kadınlara yönelik stereotipik görüşler, dergi hakemlerinin ve editörleri-

nin algılarını şekillendirmeye devam ediyor. Son makalelerimden biri, bulgularının anlaşılmaz veya kabul edilemez olduğu gerekçesiyle önde gelen bir toplumsal cinsiyet çalışmaları dergisi tarafından reddedildi. Bunun, araştırmam ile Müslüman kadınlar hakkındaki baskın Batı anlatıları arasındaki uyumsuzluktan kaynaklandığına inanıyorum. İrade, direniş veya aile ve anneliğe alternatif yaklaşımların ifade edilmesi, sıklıkla temel düzeyde sorgulanmaktadır.

Değerlendirme süreci boyunca, kendime bir araştırmacı değil, bir veri toplayıcı muamelesi yapıldığını hissetmeye başladım. Kapsamlı düzeltmelerin ardından nihayet yayınlanan başka bir makalede ise, hakemlerin İran'a hiç gitmemiş olmalarına rağmen İranlı kadınları benden daha iyi anladıklarını düşündükleri izlenimini açıkça edindim. Kadınları tüm çeşitlilikleri ve geçirdikleri dönüşümlerle birlikte temsil etme çabaları, küresel akademik ortamlarda sıklıkla ciddi bir dirençle karşılaşmaktadır. Bu sorun, benzer dinamiklerin ortaya çıktığı konferans ortamlarında daha da belirgindir. Ne yazık ki, Batı kurumlarındaki bazı İranlı akademisyenler, meslektaşlarının çalışmalarını aynı egzotize edici bakış açısıyla değerlendirerek bu dinamikleri pekiştiriyor. Oysa derinlemesine saha çalışmasından ortaya çıkan, hayatları ve seçimleriyle bu indirgemeci anlatılara meydan okuyan kadınlardır.

Ladan Rahbari: Dikkatleri, özellikle Batı akademisi içindeki diasporik alanlarda ses ve güvenilirlik politikasına yöneltmek istiyorum. Geniş İran diasporasının bir parçası olan ve kurumsal kaynaklardan bir ölçüde güç alan bir akademisyen olarak, hem İran devletinin baskısından korunuyorum hem de herkesin erişemeyeceği bir destekten yararlanıyorum. Uzaktan gözetimden veya tacizden tamamen güvende olmasam da, hem akademik kurumlarda hem de ne yazık ki İran diasporası çevrelerinde başka türden engellerle karşılaşıyorum.

Ayrıca, belirli türden seslerin, özellikle de Batı yanlısı sekülerler (bazen kendilerini öyle ilan eden) uzmanlar olarak algılananların, Batı bağlamlarında daha kolay kabul gördüğünü fark ettim. Bunlar aynı zamanda, Batı'nın kurtarıcılığına dair sömürgeci veya oryantalist anlatıları yeniden üretme eğiliminde olanlardır. Böyle bir ortamda, belirli ve bazen de baskın olan diasporik anlatılar kabul edilen veya tercih edilen çerçeveleri çoktan şekillendirmişken, sesini duyurmak zordur.

Bu durum, temelli ve ampirik akademik çalışmaların önemini daha da artırmaktadır. Ancak, önceki yorumumda da belirttiğim gibi, aşırı güvenlik önlemlerine tabi tutulan araştırma protokolleri, yalnızca veri toplama ve işleme süreçleri için değil, daha geniş anlamda bilgi üretimi süreci için de ciddi engeller teşkil etmektedir. Nafiseh'in, kurumların halihazırda yerleşik epistemolojik paradigmlar çerçevesinde işlediğine ve alternatif bilgi ya da bilgi üretimi biçimleri söz konusu olduğunda pek esnek davranmadıklarına dair söylediklerine de katılıyorum. Bence yapmamız gereken şey, bizi halihazırda yerleşik Batı teorilerini kanıtlamak için birer veri madeni olarak gören yaklaşımı reddetmektir: İran bağ-

laminin kendine özgü özellikleri vardır ve bu bağlam, yerel, bölgesel ve evet, bazen de ulusötesi bilgi repertuarlarının bir kombinasyonu aracılığıyla en iyi şekilde anlaşılabilir. Şu anda en çok ihtiyacımız olan şey, indirgemeci, ithal, tek-rarlanan ve çoğu zaman yorgun çerçevelere direnen titiz ve incelikli araştırmalardır.

Tüm bunları söylüyorum, ancak bunun kolay olmadığını da biliyorum. İran'daki siyasi ve toplumsal gerçeklikleri basitleştirmeye yönelik kurumsal ve neoliberal baskılar var. Ve tüm bunların sorumluluğu sadece yapılar üzerine yüklenemez. Akademisyenler de, herkes gibi, kâr odaklı kapitalist pazarın bir parçasıdır ve bazen zor "seçimler" yapmak pahalıya mal olabilir. Metodolojik ve etik kısıtlamalar, disiplin normları, diaspora siyaseti ve ısrarlı kapı bekçiliği ile birlikte bu zorlukların üstesinden gelmek gerçekten çok yorucu. Acımasız iş piyasasında hayatta kalmaya çalışan birçok (özellikle kariyerinin başındaki) akademisyen için, bu tür epistemolojik kararlar kişinin kişisel hayatıyla iç içe geçmiştir. Biz sosyologların sevdiği gibi söylemek gerekirse: durum karmaşık.

Mahbubeh Moqadam: Ladan'ın yorgunluk üzerine yaptığı değerlendirme bende derin bir yankı uyandırdı. Kendi çalışmalarımda, egemen epistemolojilerin neyin değerli bilgi olarak kabul edildiğini nasıl daralttığını gördüm. Araştırmamı ulusötesi feminist ve sömürgecilik karşıtı yak-

laşımlara dayandırıyorum; küresel iktidar dinamiklerini dışsal kısıtlamalar olarak değil, İran hakkındaki bilginin nasıl üretildiği, dolaşıma sokulduğu ve algılandığının merkezinde yer alan unsurlar olarak ele alıyorum.

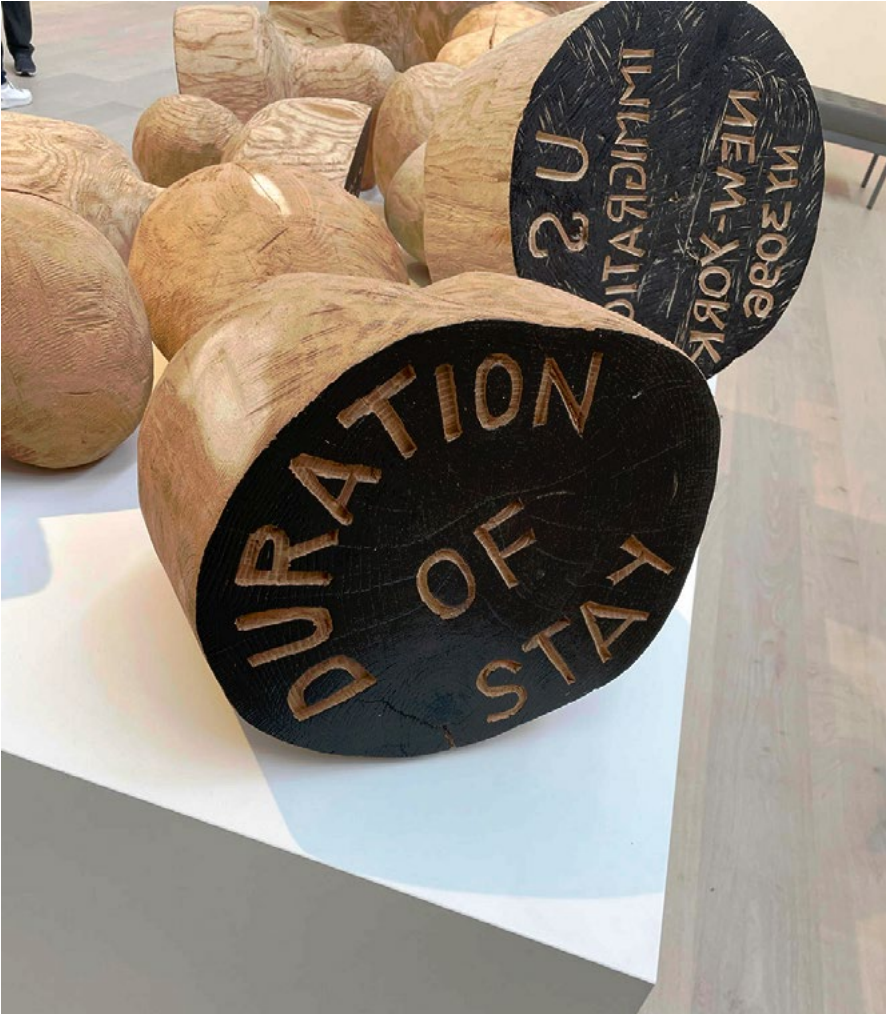
Diasporada bir akademisyen olarak, hayatlarını ve direnişlerini incelediğim kişilere genellikle tanınmayan görünürlük biçimlerinden, platformlar, dil erişimi ve yayın fırsatlarından yararlanıyorum. Yine de yaptırımlar, ABD-İran gerilimleri, sansür ve gözetim, arşivlere, saha çalışmasına ve İran'daki akademisyenlerle işbirliğine erişimimi sınırlamaya devam ediyor.

Aynı zamanda, Batı akademisi, yasallık, politika veya reform odaklı liberal ve kurumsal bilgi biçimlerini ön plana çıkarırken, duygu, hafıza, estetik ve gündelik direnişin politik önemini göz ardı etme eğilimindedir. Çalışmalarım, bu daha az okunabilir uygulamaların politik açıdan hayati önem taşıdığını vurgulamaktadır. Bu sadece teorik bir duruş değil, İran'ın kendine özgü koşullarının ve bu koşullar içinde ortaya çıkan yaratıcı mücadele stratejilerinin bir yansımasıdır.

Aynı zamanda, sömürücü çerçevelere direnmek ve bedenle içselleştirilmiş deneyime dayanan bilgi biçimlerini merkeze almak için etik bir taahhüttür. Bu, araştırmayı yalnızca Küresel Kuzey tarafından tanımlanan şartlarda okunabilir kılmayı reddeden feminist bir tutumdur. ■

> Emek Göçünün Politik ve Toplumsal Ekonomisi

Karen Shire, Duisburg-Essen Üniversitesi, Almanya, **Heidi Gottfried**, Wayne State Üniversitesi ve Russell Sage Vakfı, ABD, ve **Rina Agarwala**, John Hopkins Üniversitesi, ABD

Bir sanat sergisinden damgalar.
Fotoğraf: Karen Shire.

Yüzyıllar boyunca göç, bazıları için bir fırsat, diğerleri için ise bir lanet olarak görülmüştür. On beşinci yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar, Avrupa'dan Güney ve Güneydoğu Asya, Kuzey ve Güney Amerika ve Afrika'ya yapılan göç, Avrupalı göçmenlere yeni kaynaklar, topraklar ve fırsatlar sunmuştur. Ancak bu göç akımları, göç alan ülkelerdeki yerli halklar için fetih, toprakların elinden alınması, hastalık, şiddet ve (bazı durumlarda) tam bir kültürel yok oluş anlamına gelmiştir. On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda, Afrika ve Güney Asya'dan Afrika, Asya ve özellikle Amerika kıtasının diğer bölgelerine zorla göç, kabul eden

ülkelerdeki yerleşimcilere zenginlik getirmiş, ancak göçmenlerin kendilerine ve onların nesiller boyu torunlarına insanlık dışı şiddet ve aşağılama getirmiştir. Bugün, aynı ikilemin başka bir versiyonuna tanık oluyoruz. Milyarlarca insan için göç, ekonomik hayatta kalma ve/veya fiziksel güvenlik için tek şanstır. Ancak aynı göç akımları, milyarlarca yerli için derin güvensizlik ve endişe yaratmaktadır. Bu gerilimler, birbiri ardına ülkeleri nefretle beslenen sağcı koalisyonlara sürüklemektedir. Göç meselesini incelemek için yeni bir dizi analitik bakış açısı sunmanın zamanı gelmiştir ve sosyologlar bu zorluğun üstesinden gelmeye hazırdır.

Bu özel bölüm, devletlere, politikalara, aktörlere ve hem ülke içinde hem de sınır ötesinde hareketlilik yoluyla geçim kaynaklarını iyileştirmek isteyen kişilerin karşılaştığı zorluklara odaklanarak, emek göçünün politik ve sosyal ekonomisine ilişkin sosyolojik analizleri iletmektedir. Aşağıdaki makaleler, Uluslararası Sosyoloji Derneği Ekonomi ve Toplum Araştırma Komitesi (RC02) ve Duisburg-Essen Üniversitesi Dünya Toplum Vakfı tarafından 2024 yazında düzenlenen “Göçmen Emeğinin Uluslararası Politik Ekonomisi” konferansında sunulan katkılara dayanmaktadır. Bu makaleler, göç veren ülkeler ve göç politikaları; yabancı yatırım sermayesi; kırsaldan kente ve sınır ötesi göçün, özellikle Küresel Güney’den ve Küresel Güney’e olan göçün karmaşık kesişim noktaları; göç gönderen ve göç kabul eden ülkelerin karşılaştırılması; eğitilmiş ve düşük ücretli göç; ve tüm bunların göçmenlerin beklentilerini ve yaşam süreçlerini nasıl şekillendirdiği konularını ele almaktadır. Makalelerde ele alınan ülkeler geniş bir sosyopolitik coğrafyayı kapsamakta ve dünya sistemi genelinde karmaşık bölgesel ve ulusötesi göç akışlarını ortaya koymaktadır.

> Göç-kalkınma rejimlerini analiz etmek

Göçün sosyolojik analizinde önemli bir yenilik, Agarwala’nın “göç-kalkınma rejimi” olarak adlandırdığı, ekonomik, sosyal ve politik dönüşümün göçle bağlantılı hale geldiği gönderen ülkeler için emek göçünün rolünü ve sonuçlarını kavramsallaştırmaya yönelik bir kaymadır. Agarwala’nın baş makalesinde özetlendiği gibi, Agarwala’nın bu kavramı ilk olarak geliştirdiği Hindistan’daki ve gelişmekte olan dünyanın diğer bağlamlarındaki göç-kalkınma rejimleri üzerine yapılan araştırmalar üç soruyu ele almaktadır: Birincisi, göçten kimler yararlanmaktadır; ikincisi, göçün sonuçları nelerdir; üçüncüsü, göç ve kalkınma arasındaki bağlantı nasıl sürekli değişmektedir.

Göçten kimlerin yararlandığını ortaya çıkarmak, göçle ilgili kamuoyunun görüşünü olumlu yönde şekillendirmeye ve göçü desteklemeye katkıda bulunabilir. Göçün sonuçlarını, özellikle toplumsal sınıf hiyerarşileri ve seçkin koalisyonları ile ilişkili olarak incelemek, büyüme modeli olarak göç ve bunun sosyal korumalar üzerindeki etkileri hakkında içgörüler sağlayabilir. Son olarak, göç-kalkınma rejimlerinin zaman içinde nasıl değiştiğini incelemek, göçün sosyal kalkınmaya nasıl fayda sağlayabileceğine dair alternatif tahyüller ortaya çıkarabilir.

Kumar, Hindistan’dan yurtdışındaki düşük ücretli sektörlerde göçü incelerken, gönderen ve kabul eden ülkeler arasında, en azından nominal olarak güvenli ve düzenli göçü garanti altına alan ikili anlaşmaların olup olmadığını araştırır. Kumar, bu anlaşmaların Hindistanlı göçmenlerin sağlık ve güvenliğini yeterince dikkate almadığını, bunun nedeninin kısmen göçmen örgütleri ve sendikaların koruma önlemlerinin geliştirilmesinde danışılmaması ve katılımlarının sağlanmaması olduğunu tespit eder. Hindistan devleti için göç, ekonomik kalkınmayı teşvik ederken, hem yurt içinde hem de yurt dışında siyasi meşruiyeti güvence altına almak ve yeni bir neoliberal habitus için rıza elde etmek gibi birçok amaca hizmet etmektedir.

> Ev içi ve bakım emeği göçü

Göçmen hareketliliği üzerine yapılan sosyolojik çalışmalar, bakım göçünün hem bakım açığıyla baş başa kalan menşe toplulukları hem de küresel sosyal ve etnik hiyerarşilerde köklü sömürücü çalışma koşullarının bulunduğu varış yerlerindeki toplumsal eşitsizlikler üzerindeki etkilerini uzun süredir takip etmektedir. Ev içi ve bakım göçü üzerine yazılan bir dizi makale, Küresel Güney içindeki hareketliliklerin ulusötesi karşılaştırmalarını ve kırsal-kentsel ve sınır ötesi göçlerin karşılaştırmalarını ele almaktadır.

Vega-Salazar, Moreno, Castiblanco-Moreno ve Pineda, Latin Amerika’daki kadınların Güney-Güney hareketliliğinin, bakım göçü araştırmalarında baskın olan Güney-Kuzey akışlarından sistematik olarak nasıl saptığını göstermektedir. Küresel bakım zincirleri, yeniden üretim emeğinin basit transfer sistemleri değildir. Kolombiya’ya göç eden çok sayıda Venezüellalı kadın, çocukları ve diğer bakıma muhtaç yetişkinlerle birlikte göç ederken evdeki bakım yükümlülüklerini de beraberlerinde götürmektedir. Ancak bakım işi sektöründe, yerinden edilmiş Kolombiyalı kadınlar da güçlü bir şekilde temsil edilirken, sektörde yaygın olan düzensiz göç ve kayıt dışılık, Venezüellalı göçmen kadınların çalışma koşullarını ve geçim güvenliğini etkilemektedir.

Ng ve Ye, Doğu ve Güneydoğu Asya’daki kalıpları, Çin Halk Cumhuriyeti’ndeki kırdan kente bakım göçü ile düşük gelirli ülkelere Singapur’a ev işçilerinin ulusötesi göçü arasında karşılaştırmaktadır. “Mobil kalkınmacılık” ideolojileri, her iki bağlamda da çok benzer şekilde işleyerek, mobil ve göçmen ev işçilerini daha az modern ve dolayısıyla çalıştıkları modern kentsel aileler tarafından insana yakışır iş ve adil muameleye layık görülmeyen kişiler olarak konumlandırmaktadır.

> Eğitilmiş ve vasıflı göçmenler hakkındaki varsayımları sorgulamak

İki makale, göç araştırmalarında hala nispeten ihmal edilen eğitilmiş ve vasıflı göçmenlerin analizine odaklanmaktadır. Bu durum özellikle Körfez ülkelerine göçle ilgili araştırmalar için geçerlidir. Paul, Yavaş ve Park, Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) ile Güney Asya’dan Dubai’ye göç eden göçmenler üzerine yaptıkları araştırmanın bulgularını tartışmaktadır: Dubai, geleneksel Kuzey Yarımküre emek piyasalarına göre tercih edilen bir destinasyondur. Dubai’deki kariyer gelişimi ve yaşam standartları Küresel Kuzey’den farklı olmasa da, MENA bölgesi ve Güney Asya’dan gelen göçmenler, aile ziyaretlerini kolaylaştıran coğrafi yakınlığı ve dini ve etnik kimliklere karşı hoşgörüyü, Dubai’yi Küresel Kuzey’e tercih ettikleri bir yer haline getiren faktörler olarak görmektedir. Ancak bu durum, Küresel Kuzey’de olduğu gibi Dubai’de de ayrımcılığa maruz kalan Sahra Altı Afrika’dan gelen göçmenler için geçerli değildir. Dubai gibi küresel şehirler, seçkin göçmenlere hizmet eden çok sayıda düşük ücretli göçmenin bir araya geldiği yerler olup, kadınlaşmış ve güvencesiz bir yeniden üretim hizmetleri ekonomisi yaratmaktadır.

Xu, eğitim için hem ülke içinde hem de Kanada'ya göç eden Çinli göçmenlerin motivasyonlarını karşılaştırmaktadır. Araştırmalar, Kanada'da vatandaşlık ve Çin'de kentsel "hukou" kayıt statüsünün, uluslararası ve yurt içi eğitim göçünün başlıca motivasyonları olduğunu varsaymaktadır. Aksine, Xu, kırsal kesimden eğitim göçmenlerinin, farklı bir kayıt statüsü (*hukou*) yerine, mezuniyet sonrası Çin'in kentsel emek piyasalarında daha iyi iş olanaklarına daha fazla ilgi duyduklarını tespit etmiştir. Kanada'ya eğitim için göç eden Çinliler, Çin'in kırsal bölgelerinden Kanada'ya göç eden Çinliler gibi, vatandaşlıktan çok daimi ikamet iznini tercih etmektedirler, çünkü yabancı vatandaşlık, Çin'e geri dönme hareketliliklerini ve ulusötesi yaşama kapasitelerini kısıtlayabilir.

> Kamboçya'da Çin'in etkisi örneği

Lai ve Siu'nun makalesi, Kamboçya'daki giyim endüstrisinin %90'ını ve tüm yabancı sermayeli fabrikaların %55'ini oluşturan Çin'in, yabancı yatırımlara dayalı ekonomik büyümenin işçi hakları ve demokratik katılımdan daha öncelikli olduğu Kamboçya'daki otoriter kapitalizm modelini nasıl güçlendirdiğine odaklanıyor. Kamboçyalı giyim işçileri sömürüye karşı mücadeleye devam ederken, ülke Çinli yatırımcıları çekmek ve yatırtmak için ucuz işgücü sağlamayı hedeflediği için grevlerin sayısı keskin bir şekilde azaldı. Ortaya çıkan göç kalkınma rejimi, Latin Amerika ve diğer Güneydoğu Asya bağlamlarında bağımlı kalkınma üzerine yapılan önceki araştırmalara benziyor.

> İdeolojiler ve politikalar, göçün sosyal hareketlilik sağlayıp sağlamayacağını veya sadece mevcut hiyerarşileri güçlendirip güçlendirmeyeceğini belirler.

Bu makalelerin gelecekte göçle ilgili sosyolojik araştırmalar için önerdiği yeni yollar, göçün sosyal hareketlilik ve

geçim güvenliği için fırsatlar yaratıp yaratmayacağını veya zaten savunmasız durumda olan göçmenleri güvencesiz geçim kaynaklarına hapsedmeye yol açıp açmayacağını belirlemede, gönderen ve kabul eden devletlerin ve bunların kalkınma ve yatırım modellerinin önemine işaret etmektedir. Toplumsal sınıf, cinsiyet ve etnik köken, özellikle de etnik köken, menşe ve varış ülkelerinin gelir düzeylerindeki farklılıklarla örtüştüğünde, göçün bu olası sonuçlarını güçlü bir şekilde şekillendirmektedir. Eğitimli göçmenler en çok fayda görme olasılığına sahip olsa da, bu durum varış yerlerindeki emek piyasasına entegrasyonlarına veya dışlanmalarına bağlıdır.

Kalkınma ideolojileri ve politikaları, göçün sosyal hareketlilik için mi yoksa toplumsal cinsiyet, sınıf ve etnik hiyerarşileri pekiştirmek için mi bir fırsat sunduğu konusunda önemlidir. Ancak, güvenli ve düzenli göç için uluslararası yönetim, düşük ücretli işlerde çalışan göçmenlere henüz eşitlik ve koruma sağlamamıştır. Ayrıca, varış ülkelerindeki politikalar, vasıflı göçmenlere aradıkları sosyal ve siyasi korumayı henüz sunmamaktadır. Sınırlama ve dahil etme ve dışlama konularıyla ilgili göçün sonuçları, iç göç ve ulusötesi göç için çok benzerdir ve bu göçler, ev işleri ve bakım işçiliği ile düşük vasıflı imalat gibi sektörlerde kesişmektedir. Güneyden güneye göç ve giderek artan sayıda bağlamda hem göç hem de göçmen alımının bir araya gelmesi, küresel olarak göçmenlerin deneyimlerini şekillendiren kurumlar ve uygulamalar hakkında daha fazla araştırma yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. ■

İletişim:

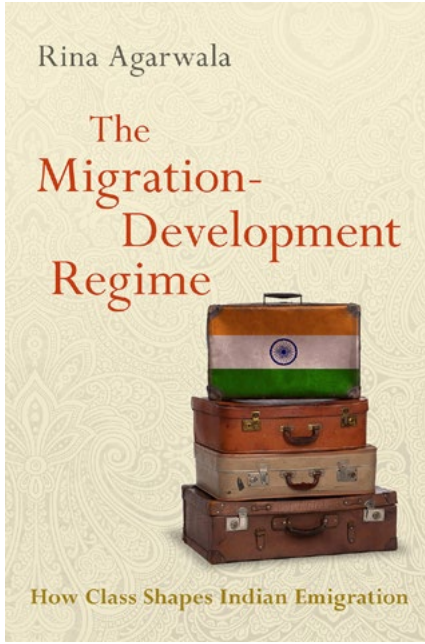
Karen Shire <karen.shire@uni-due.de>

Heidi Gottfried <ag0921@wayne.edu>

Rina Agarwala <agarwala@jhu.edu>

> Göç Meselesine Sosyolojik Katkılar

Rina Agarwala, John Hopkins Üniversitesi, ABD

Rina Agarwala'nın *The Migration-Development Regime* kitabının kapağı, Oxford University Press.

Küresel göç, yüzyılımızın en büyük meselelerinden biridir. Bu konu seçim sonuçlarını belirlemede ve insanların bu konudaki görüşleri ülkeleri, toplulukları ve hatta aileleri bölmektedir. Sosyoloji bu zorluğun üstesinden gelmeye nasıl yardımcı olabilir?

On yıllardır sosyologlar, bakış açımızı sadece bireysel göçmenlere odaklamaktan, iç ve küresel göç akışlarını tetikleyen daha geniş ekonomik ve sosyal güçleri de anlamaya yöneltmeye yardımcı oldular. Bu yapısal faktörleri anlamak, kimlerin, nasıl ve nereye göç ettiğini ve ilgili maliyet ve risklere rağmen neden göç ettiğini aydınlatmaya yardımcı oldu. Örneğin, sosyologlar, belirli nüfus gruplarını evlerini ve sevdiklerini terk etmek gibi zor ve genellikle tehlikeli bir karar almaya iten ekonomik yoksulluk, salgın hastalıklar, mülksüzleştirme ve şiddet gibi farklı "itici faktörleri" analiz etmişlerdir. Sosyologlar ayrıca, insanları diğer bölgelere yerine diğer belirli göç kabul eden bölgelere çeken yasal ve

kurumsal çerçeveler ve işgücü talebi gibi çeşitli "çekici faktörleri" de vurgulamışlardır. İnsanların sadece rasyonel aktörler olmadığını bilen sosyologlar, en uygun maliyetli veya risksiz olmasalar bile belirli göç akışlarını besleyen etnik ağlar, kültürel yakınlıklar ve aile/hane halkı düzeyinde karar portföyleri gibi arabuluculuk süreçlerini de incelemişlerdir.

Ancak sosyologlar olarak araştırmamızı burada sonlandırmamalıyız. Son kitabım *The Migration-Development Regime: How Class Shapes Indian Emigration*'da [Göç-Kalkınma Rejimi: Sınıf Hint Göçünü Nasıl Şekillendiriyor], göç-kalkınma rejimi veya GKR olarak adlandırdığım yeni bir analitik çerçeve sunuyorum. Bu çerçeve, sosyolojik araçlarımızdan yararlanarak araştırmayı üç önemli yönden genişletiyor.

> Göç rejimlerinden kim fayda sağlar?

İlk olarak, göçten zarar gören değil, göçten fayda sağlayan göçmen olmayan aktörleri ortaya çıkarmak için iktidara dair sosyolojik anlayışımızı kullanmalıyız. Göçle ilgili kamuoyu tartışmaları ve siyasi tartışmalar, göçün sadece göç eden nüfusu değil, çok daha geniş bir nüfusu etkilediğini göstermiş olsa da güncel tartışmalar genellikle göçün getirdiği maliyetlere odaklanmaktadır. Ancak, göçmen olmayan nüfus içinde tam olarak kimlerin ve nasıl fayda sağladığını vurgulamak, göçün getirdiği maliyet ve risklere rağmen göç akımlarının neden devam ettiğini daha iyi açıklayabilir. Bu faydalanıcıları ve faydalarını vurgulamak, göç için kamuoyunun desteğini artırmaya da yardımcı olabilir. Son olarak, bu faydalanıcıları ve faydaları ortaya çıkarmak, tam olarak hangi alanların korunmaya ihtiyaç duyduğunu ortaya çıkarmaya yardımcı olabilir.

Peki, göçten hangi göç etmeyen aktörler nasıl yararlanıyor? Küresel göç durumunda, yerli işverenlerin genellikle ücretli üretken alanda ucuz göçmen işgücü sayesinde artan ekonomik kâr ve ırk ve cinsiyete dayalı statü hareketliliği elde ettiklerini biliyoruz. Sosyologlar ayrıca, yerli ailelerin yaşlılarına, çocuklarına ve hatta kendilerine bakmak için göçmenlere güvenerek ücretli ve ücretsiz yeniden üretim alanında ırk ve cinsiyete dayalı iktidarı nasıl artırdıklarını ortaya çıkarmaya yardımcı oldular.

>>

GKR çerçevesi, göçle ilgili sosyolojik çalışmalarda sıklıkla göz ardı edilen bir başka yararlanıcının, yani devletin önemini vurgulamaktadır. 1900'lerin başından beri, göç kabul eden ve gönderen ülkelerin "göç devletleri", belirli ulusal sınırlara girme veya çıkma hakkına sahip olanları kontrol etmiştir. Ve "ulusötesi" kavramına olan ilginin artmasına rağmen, ulus devletler hala insanların sınır ötesi hareketlerini düzenleme, kısıtlama ve yönetme konusunda meşru yetkiye sahip tek aktör olarak hizmet etmektedir. Ancak bu tür bir yönetim maliyetlidir. Öyleyse devletler neden bu konuyla uğraşınlar? 1833'ten günümüze kadar bir gönderen devlet olarak Hindistan örneğinden yola çıkarak, Hindistan hükümetinin göçü nasıl sürekli olarak ülkesinde ekonomik büyüme sağlamak, siyasi meşruiyetini (ulusal ve küresel düzeyde) güvence altına almak ve yeni normlar, alışkanlıklar ve uygulamalar için rıza elde etmek için bir araç olarak kullandığını gösteriyorum. Örneğin, Hintli göçmenler 1900'lerin başındaki anti-empyralist ve anti-ırkçı hareketin ve 1970'lerdeki demokrasi yanlısı hareketin yayılmasına yardımcı oldular. Daha yakın zamanda ise, Hindistan ile Körfez ülkeleri arasında dolaşan yoksul göçmen işçiler, girişimcilik ve kendi kendine yeterlilik ideallerini yaygınlaştırarak küresel kozmopolitanizm kimliklerini oluşturdular.

Ancak gelecekteki araştırmalarda cevaplanması gereken önemli sorular var. Devletler giderek artan bir şekilde *hem* gönderen *hem* de kabul eden devletler olarak hareket ediyorlar. Bu çelişkili rolleri nasıl yönetiyorlar? Ulusal düzeydeki devlet rejimleri, alt ulusal düzeydeki devlet rejimlerinden nasıl farklılık gösteriyor ve potansiyel olarak nasıl çatışıyor? Buna bağlı olarak, GKR çerçevesi, iç düzey ve uluslararası düzeydeki göç analizlerini ayıran mevcut siloları yıkmamızı mı gerektiriyor?

> Göç rejimlerinin net sonuçları nelerdir?

İkincisi, göçün tam olarak kimlerin yararına olduğunu vurgulayarak, göçün (istenen ve istenmeyen) net sonuçlarını da daha doğru bir şekilde ortaya koyabiliriz; bu da çözmemiz gereken sorunların tam doğasını daha iyi ortaya çıkarabilir.

Hindistan örneğinde, GKR çerçevesini kullanarak, 1830'lardan günümüze kadar Hindistan devletinin göç politikaları ve uygulamalarının temel sonuçlarından birinin, Hindistan vatandaşları arasındaki sınıfsal eşitsizlikleri sürekli olarak şiddetlendirmek ve pekiştirmek olduğunu savunuyorum. Örneğin, 1833'te köleliğin kaldırılmasının ardından, İngiliz sömürge rejimi, yoksul Hintli işçilerin ırksallaştırılmış vasıfsız işçi (sözleşmeli hizmetçilik, kayıt dışı istihdam ve orta sınıf profesyonel işler) olarak hizmet etmek üzere göç etmelerini teşvik etti. Ancak 1900'lerden günümüze kadar, Hindistan hükümeti yoksul vatandaşların yurtdışına göç etmesini yasal olarak kısıtlarken, seçkin vatandaşların serbestçe seyahat etmesine izin verdi. Bu hareketlilik kısıtlamaları koruma ve milliyetçilik adına uygulansa da, benim "paternalist koruma" olarak adlandırdığım bir koruma sağladı ve bu da Hindistan'da ve küresel olarak sınıf eşitsizliklerini derinleştirdi.

Bu arada, 1980'lerden bu yana Hindistan devleti, seçkin göçmenlerinin Hindistan'daki iş ve hükümet liderleriyle benim "seçkinler paktı" olarak adlandırdığım bir ittifak kurmasını sağladı ve bu da 1800'lerden bu yana ilk kez Hindistan'ın küresel kapitalist düzende konumunu değiştirdi. Hindistan devletinin göç politikaları ve uygulamaları nedeniyle, özellikle Hint kökenli Amerikalılar, neoliberal ideallerin ve özelleştirme, kendine yeterlilik ve gönüllülük uygulamalarının ABD'nin seçkin kesimlerinden Hindistan'ın elit kesimlerine aktarılmasında önemli bir ulusötesi vektör görevi görmüştür. Bu durum, Hindistan'ın iş dünyasını, sivil toplum kuruluşlarını, eğitimini, sağlık hizmetlerini, vergi kanunlarını ve emlak piyasalarını yeniden şekillendirerek Hindistan'ı yeni bir tür küresel ekonomik aktör haline getirmiştir. İngiltere'nin Hint kökenli Hindu eski [başbakanı](#), bu tür ulusötesi vektörlerin özel hayata da nasıl sızdığını örneklemiştir; kendisi, Hindistan'ın en başarılı bilişim şirketlerinden birinin kurucusunun kızı olan bir Hint vatandaşıyla evlidir.

Ancak yine de cevaplanması gereken önemli sorular var. GKR çerçevesi sınıfsal eşitsizlikleri ortaya koyuyorsa, göç rejimlerinin kast ve cinsiyete dayalı sonuçlarını da ortaya koyabilmeli mi? Göç devletleri zaman içinde bu hiyerarşileri nasıl pekiştirdi?

> Göç rejimleri nasıl değişebilir ve değişir?

Sociologists have been making important contributions to our understanding of global migration for decades. But contemporary challenges are taking new turns, and our research needs a breath of fresh air. The MDR framework offers one new tool to help expand our future research.

Son olarak, sosyologlar olarak yapı ve özne arasındaki karmaşık ve dinamik ilişki konusunda iyi eğitimliyiz ve iktidarın yukarıdan ve aşağıdan uygulanabileceğini biliyoruz. Bu nedenle, GKR çerçevesi göç devletini statik bir varlık olarak değil, bir mücadele alanı olarak kavramsallaştırır. Dolayısıyla, göç araştırmalarımızda sadece siyasi ve ekonomik yapıların yukarıdan göçü nasıl şekillendirdiğini göstermekle kalmamalı, aynı zamanda göçmenlerin bazen aşağıdan devletleri ve ekonomik yapıları nasıl yeniden şekillendirdiğini de göstermeliyiz. Devletler ve göçmenler arasındaki bu diyalektik ilişkinin bir sonucu olarak, GKR'ler zamanla değişir. Kitabım, Hindistan örneğinde 1830'lardan günümüze kadar üç farklı GKR'nin yükselişini ve düşüşünü izlemektedir. Gelecekteki araştırmalar, farklı ülkelerin ve alt ulusal bölgelerin GKR'lerinde meydana gelen tarihsel değişimleri izlemeli ve bu tarihleri alternatif gelecekler öngörmek için kullanılmalıdır.

Sosyologlar, on yıllardır küresel göçü anlamamıza önemli katkılar sağlamaktadır. Ancak günümüzün meseleleri yeni yönere sapmaktadır ve araştırmalarımıza taze bir soluk getirmemiz gerekmektedir. GKR çerçevesi, gelecekteki araştırmalarımızı genişletmemize yardımcı olacak yeni bir araç sunmaktadır. ■

İletişim:
Rina Agarwala <agarwala@jhu.edu>

> Hindistan Devleti Güvenli ve Düzenli Göçü Nasıl Hayal Ediyor ve Uyguluyor?

Ashwin Kumar, Cornell Üniversitesi, ABD

Hindistan bayrağı dalgalanıyor. Fotoğraf: Ragu Raja, Pexels.

Son birkaç on yılda, çeşitli siyasi ve kalkınma hedeflerine yönelik göçün yönetilmesinde devletin, özellikle de gönderen devletin rolüne ilişkin önemli sayıda yayın ortaya çıkmıştır. Güvenli ve düzenli göç çağrısı, göç ve kalkınmanın nasıl birbirine bağlantılı olduğu konusundaki [söylemlerle](#) birlikte ortaya çıkmaktadır. 2015 Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve 2018’de kabul edilen Küresel Göç Sözleşmesi, “güvenli, düzenli ve sorumlu” göç için bir paradigma ortaya koymaktadır.

Bu makale, bu çerçevenin sahadaki gerçeklerini ve ulusal ve ulusaltı hükümetlerin bu amaçlara yönelik programları nasıl tasarladığını ve uyguladığını incelemektedir. Özellikle, dünyanın en büyük göçmen işçi gönderen ülkesi olan Hindistan’ın, potansiyel göçmen işçilere pazarlanabilir beceriler kazandırarak güvenli ve etik göçü nasıl öngördüğünü inceliyorum. Bunu yapmak için, Delhi, Kerala ve Telangana gibi önemli göçmen gönderen bölgelerdeki işçi örgütleri ile federal ve eyalet beceri ve işe alım ajanslarıyla yaptığım görüşmelerden yararlanıyorum.

> Güvenli ve düzenli göç için “beceri-göç ekosisteminin” vaatleri ve sınırları

[Rina Agarwala](#)’nın da belirttiği gibi, sömürge ve sömürge sonrası Hindistan devleti, kendi kalkınma hedeflerine ulaşmak için her zaman göçmen nüfusa müdahale etmiş ve onlarla ilişki kurmuştur. Bu müdahalenin gerçekleşmesinin başlıca yollarından biri, göçmen işçilerin güvenliğini sağlamaktır.

Daha yakın zamanda, Hindistan devleti, göçmen işçilere pazarlanabilir beceriler kazandırarak ve onları kabul eden ülkelerle ikili işgücü anlaşmaları (İİA) kapsamında müzakerelere edilen resmi kanallardan göndererek etik işe alımları teşvik etmeye çalışmıştır. Uygulanabilirliği sınırlı olsa da, bu anlaşmalar, güvenli ve etik işe alım uygulamaları ile varış ülkelerinde ücretler ve iş güvenliği konusunda karşılıklı olarak mutabık kalınan bir dizi normu sağlamayı amaçlamaktadır. Şubat 2025 itibarıyla, Hindistan federal hükümeti ve bazı eyalet hükümetleri, inşaat, elektrik ve teknik işler ve sağlık hizmetleri dahil üzere çok çeşitli meslekler ve sektörler için [Almanya](#), [İsrail](#) ve [Japonya](#) gibi ülkelerle beceri temelli İİA’lar imzalamıştır. Hindistan hükümeti, bu

>>

anlaşmalar sayesinde, işe alım pazarında hala hakim olan özel ajansların işleyişini izleme ve ara sıra işbirliği yoluyla daha iyi kontrol edebileceklerini savunmuştur. Yeni aktörler (yani federal ve eyalet kurumları ile özel beceri geliştirme kurumları) artık “beceri-göç” ekosistemine girmiştir.

Ancak, bu programların uygulanması, parçalanmış federalist Hindistan göç yönetimi çerçevesi içinde zorlu olmuştur. Federal aktörler ve eyalet aktörleri farklı hedefler ve stratejiler izlemekte, aynı zamanda farklı siyasi duruşlara sahip olmaktadır. Bu da uygulama sürecinde rekabet ve kafa karışıklığına neden olmaktadır. Federal ve eyalet beceri geliştirme kurumlarıyla yaptığımız görüşmeler, bu kurumların sözleşmeler ve kurumsal öneme sahip olmak için birbirlerini geçmeye çalıştıkları ve mevcut çok sayıda özel işe alım ve beceri geliştirme kurumuyla rekabet ettikleri için aralarında şiddetli bir rekabet olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, işbirliği eksikliğine yol açmış ve göçmenlerin beceri kazandırılmasına ilişkin standartlar konusunda kafa karışıklığı yaratmıştır. Örneğin, yakın zamanda imzalanan Hindistan-Almanya anlaşması, işe alımların gerçekleştirilmesi için sıkı beceri ve dil eğitimi standartlarının karşılanmasını şart koşarken, daha uzun süredir yürürlükte olan Hindistan-İsrail inşaat işleri anlaşması sadece yüzeysel bir görev tabanlı test yapılmasını şart koşturmuştur.

> Tehlikeli bölgelere “güvenli” göçün uygulanabilirliği ve etik boyutları

Hindistan-İsrail anlaşması, aslında, güvenli ve etik işgücü göçünün ne olduğunu konusunda büyük tartışmalara yol açmıştır. Hindistanlı işçileri aktif bir çatışma bölgesine göndermenin güvenliği konusunda yetkililere soru sorduğumda, hem federal hem de Telangana eyaleti kurumları, kararlarını sıkı bir hükümet denetimi sağlayacaklarını garanti ederek savundular. İşçiler, yaptıkları iş karşılığında iyi bir ücret alacaklardı ve anlaşma, onların yemek ve konaklama masraflarını da karşılayacaktı. İşçilerin kendilerini tehlikeli bir durumda bulmaları halinde, Hindistan konsoloslukları, gerekirse tahliyeleri de dahil olmak üzere ihtiyaçlarını karşılayacaktı.

Öte yandan, Kerala eyaleti kurumları ikili anlaşmanın güvenliğini ve etikliğini sorguladı. Federal hükümetin çatışmaya karşı daha kararsız tutumunun aksine, Kerala Eyalet Bakanı Aralık 2023'te İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarını resmi olarak kınadı. Kerala hükümeti işe alım kurumları,

Eyalet Bakanı'nın açıklamasının ardından bu anlaşma kapsamında işçileri İsrail'e göndermeyi reddettiklerini doğruladı. Kerala eyaleti bir işe alım ajansı şöyle dedi:

“Biz [devlet kurumları] çeşitli yerlere işçi alımında etik kurallara odaklanmalıyız. Onları aktif bir savaş bölgesine göndermek, her türlü etik kuralla çelişir!”

Hindistan hükümetinin işçileri koruyamama durumu, işe alım ve işten çıkarma uygulamalarında da açıkça görülmüştür. İlk işçi grubunun İsrail'e varmasından birkaç ay sonra, bir araştırma raporu, yaklaşık 2.000 Hintli işçinin yerel İsraili müteahhitler tarafından işyerlerinden çıkarıldığını ve bunun sonucunda birçoğunun İsrail'den tamamen sınır dışı edildiğini ortaya koymuştur. İşverenler, işten çıkarmaların nedeni olarak “beceri eksikliği” gösterdi. Hükümetin bu durumu düzeltmek için yapabileceği çok az şey vardı. Bu olay, “güvenli, düzenli ve sorumlu” göçü kolaylaştırma vizyonuna sahip olan bu programın birkaç çatlağını ortaya çıkardı.

> İşçilerin sesini duyurmak

Son olarak, federal ve eyalet hükümetlerinin ötesinde, sivil toplum da önemlidir. Geleneksel olarak, işçi örgütleri, sivil toplum grupları ve ulusötesi işçi ağları, göçmen haklarını savunmada önemli bir rol oynamıştır. Yaptığım röportajlar, göçmen işgücünün hükümet tarafından yönetiminin genişlemesiyle birlikte, göçmen işçi örgütlerinin sesinin azaldığını ortaya koymaktadır. Örneğin, Hindistan sendikaları, Filistinlilere yönelik baskıların devam etmesine katkıda bulunmanın etik olmadığını savunarak, Hindistan'ın İsrail ile yaptığı anlaşmaya karşı çıkmıştır. Ancak sendikalar ve diğer göçmen örgütleri, bu anlaşmaların hazırlanması sırasında kendilerine danışılmadığını doğrulamıştır.

Örgütçüler, göçmen işçilerin güvenli ve etik bir şekilde işe alınmasına yönelik her türlü adımın, sahada göçmen işçilerin haklarını savunanların görüşlerini dikkate alması gerektiğini belirtmiştir. Küresel sınırların sıkılaştırılması bağlamında, özellikle ulusötesi düzeyde, bu kişilerin sürece dahil edilmesi giderek daha kritik hale gelmektedir. Göçmen işçileri eğitmek ve onları istekli işverenlerle eşleştirmek ötesinde, güvenli ve düzenli göç için herhangi bir umut, göçmen işçilerin haklarını güvence altına almak için daha kapsayıcı bir vizyon gerektirecektir. ■

İletişim:

Ashwin Kumar <ak2398@cornell.edu>

> Küresel Bakım Zincirlerini Yeniden Düşünmek: Küresel Güney’de Göçmen Kadınlar

María Camila Vega-Salazar, Los Andes Üniversitesi, Kolombiya, **Carolina Moreno**, Los Andes Üniversitesi, Kolombiya, **Suelen Castiblanco-Moreno**, La Salle Üniversitesi, Kolombiya, ve **Javier A. Pineda D.**, Los Andes Üniversitesi, Kolombiya

Ormanda yürüyüş yolunun başındaki yerleşim çadırları arasında çamaşır asılmış, Fotoğraf: Luna Andrade Arango, Pexels.

Yirmi birinci yüzyılın başında, sosyolog Arlie Hochschild, küresel bakım zincirleri kavramını ortaya attı. Bu kavram, genellikle yoksul ülkelere zengin ülkelere sınır ötesi bakım sorumluluklarını aktaran kadınların oluşturduğu ulusötesi ağları ifade ediyor. Bu kavram, cinsiyet, sınıf ve göçün bakım hizmetleriyle nasıl iç içe geçtiğini analiz eden güçlü bir akademik alanı tetikledi. Literatürün çoğu, Güney-Kuzey göçüne odaklanmıştır: Küresel Güney’den gelen kadınlar, artan bakım taleplerini karşılamak için daha zengin ülkelere göç etmektedir. Peki, bakım zincirleri Küresel Güney içinde işlediğinde ne olur? Latin Amerikalı akademisyenler tam da bunu incelemekte ve [Şili](#), [Brezilya](#), [Arjantin](#) ve son olarak Kolombiya gibi ülkelerdeki karmaşık göç ve bakım modellerini ortaya koymaktadır.

Bu makale, 2015’ten bu yana Kolombiya’ya kitlesel olarak göç eden Venezuelalı kadınların örneğini kullanarak odağı Güney-Güney göçüne kaydırmaktadır. 2023’ün sonlarında, yaklaşık 2,9 milyon Venezüellalı Kolombiya’ya göç etmiş ve kadınların sayısı erkekleri biraz aşmıştır. Bu kadınların çoğu, sadece belirsiz göçmenlik politikaları ve hasmane emek piyasalarıyla başa çıkmakla kalmayıp, aynı zamanda ücretli ve ücretsiz bakım rollerini de üstlenmektedir.

Temel argümanımız, küresel bakım zinciri teorisinin, Küresel Güney’deki bölgesel, kadınlaşmış ve genellikle döngüsel göç akışlarının gerçeklerini yansıtmak üzere revize edilmesi gerektiğidir. Bu bakım dinamikleri, daha zengin ülkelerde gözlemlenen kalıpları her zaman takip etmez. Örneğin, göçmen kadınlar genellikle çocuklarıyla birlikte

>>

seyahat eder, varış ülkesinde çok kuşaklı haneler oluşturur veya kendi aileleri içinde bakım hizmetlerini sürdürür. Bu bağlamlarda, bakım işi basitçe aktarılmaz, yeniden yapılandırılır.

> Kolombiya'da bakım işi: karmaşık bir manzara

Kolombiya, uzun süredir silahlı çatışmaların neden olduğu iç göçün etkisi altında kalmış ve bu durum, kayıt dışı bakım ve ev hizmetleri sektörlerinde çalışan kadın nüfusunun artmasına katkıda bulunmuştur. Şu anda ülke, aynı zamanda özellikle Venezuelalı kadınlar olmak üzere uluslararası göçmenler için önemli bir varış noktasıdır.

Kolombiya hükümeti, başlangıçta Venezuela'dan gelen göç dalgasına insani yardımla yanıt verdi. Daha sonra, çalışma ve temel hizmetlere erişim imkanı sunan Geçici Koruma İzni (GKI) gibi yasal düzenleme mekanizmaları getirildi. Ancak, idari gecikmeler, değişen siyasi irade ve sınırlı uygulama, birçok göçmenin belgesiz ve emek sömürsüne karşı kırılğan kalmasına neden oldu.

Bu durum özellikle bakım ekonomisinde geçerlidir. Kolombiya'nın resmi hane halkı anketinden (GEIH) elde edilen verilere göre, Venezuelalı kadınlar nispeten yüksek eğitim düzeyine sahip olmalarına rağmen, konaklama, yemek hizmetleri ve perakende gibi düşük ücretli, kayıt dışı sektörlerde aşırı temsil edilmektedirler. Şaşırtıcı bir şekilde, ev işleri bu kadınlar için birincil sektör değildir. Bu rol büyük ölçüde [ülke içinde yerinden edilmiş Kolombiyalı kadınlar](#) tarafından doldurulmaktadır, bu da Kolombiya'nın iç çatışmalarının kendi bakım emeği piyasasını nasıl şekillendirdiğini yansıtmaktadır.

Ev işlerinde çalışan Venezuelalı kadınlar, Kolombiyalı meslektaşlarına göre daha genç ve daha eğitilmiş olma eğilimindedir, ancak daha yüksek oranda kayıt dışı çalışmakta ve sosyal korumadan mahrum kalmaktadır. Örneğin, 2023 yılında Venezuelalı ev işçilerinin %40'ı sağlık sigortasından yoksundu ve sadece %7'si tam zamanlı çalışmasına rağmen emeklilik tasarruf sistemine bağlıydı. Çoğu sadece sözlü iş sözleşmesine sahiptir, bu da onların güvencesiz statüsünü daha da kötüleştirmektedir.

> Rakamların ötesinde: feminist bir eleştiri

Çalışmamız, bakım işini analiz etmek için daha kesişimsel bir yaklaşım benimsemeyi teşvik etmektedir. Cinsiyet, bu konuda etkili olan tek değişken değildir. Ulusal köken, yasal statü, ırk, yaş ve eğitim, bakım sorumluluklarının nasıl dağıtıldığını ve kimin dışlandığını şekillendiren kesişimsel faktörlerdir.

Venezuela örneği, mevcut göç ve emek politikalarının sürdürülebilirliği konusunda da sorular ortaya atmaktadır. Kolombiya'nın insani yardımdan "sosyoekonomik entegrasyon"a geçişi, göçmen kadınlar için anlamlı koruma veya fırsatlar şeklinde henüz gerçekleşmemiştir. Daha yakın zamanda, siyasi değişiklikler, Venezuela'da devam eden istikrarsızlığa rağmen, bu ülkeye gönüllü dönüş çağrısı yapılmasına yol açmıştır.

Biz, Kolombiya gibi ülkelerin geçici izinlere ve siyasi takdir yetkisine güvenmek yerine, bakım hizmetlerinin değerini tanıyan ve bu hizmetleri sunanların, statüleri ne olursa olsun haklarını güvence altına alan sağlam ve kalıcı göç politikalarına ihtiyaç olduğunu savunuyoruz.

> Küresel Güney'de bakım zincirlerini yeniden düşünmek

Bu araştırma, Avrupa merkezli bakım göçü modellerine meydan okuyan Latin Amerika akademik çalışmalarının giderek büyüyen bir kısmına katkıda bulunmaktadır. Güneyden kuzeye tek yönlü bir emek akışı olduğunu varsaymak yerine, bölgesel bağlamlarda bakımın dinamik ve çok katmanlı gerçeklerini kabul etmeliyiz. Kolombiya'da bakım hem ihraç hem de ithal edilmektedir: birçok Kolombiyalı göçmen olarak ülkeyi terk ederken, ülke aynı zamanda yurt dışından gelen çok sayıda bakım işçisini de barındırmaktadır.

Dahası, Küresel Güney'de bakım genellikle yerinden edilme, eşitsizlik ve devletin ihmaliyle şekillenmektedir. Bu sadece bir istihdam meselesi değil, kadınlar arasında hayatta kalma ve dayanışma meselesidir. Bakım, genellikle devlet desteği olmadan, gayri resmi ağlar, aile düzenlemeleri ve toplumsal stratejiler aracılığıyla dağıtılmaktadır.

Kolombiya'daki Venezuelalı kadınlar, göçmen ve bakım çalışanı olmanın anlamını yeniden tanımlamaktadır. Onların deneyimleri, küresel bakım zincirlerinin basitleştirilmiş modellerine meydan okumakta ve bakımı sadece bir iş olarak değil, siyasi mücadele ve sosyal dönüşümün bir alanı olarak görmemizi sağlamaktadır. Bu gerçekleri belgeleyerek, bu çalışma, göç ve bakım konusunda daha temelli, kapsayıcı bir sosyoloji çağrısında bulunmaktadır; bu sosyoloji, göç halinde hayatlarını sürdüren kadınların seslerini ve iradelerini merkeze almaktadır. ■

İletişim:

María Camila Vega-Salazar <mc.vega611@uniandes.edu.co>

Carolina Moreno <camoreno@uniandes.edu.co>

Suelen Castiblanco-Moreno <secastiblanco@unisalle.edu.co>

Javier A. Pineda D. <jpineda@uniandes.edu.co>

> Çin ve Sigapur'da Bakım Emeği Göçünün “Mobil Kalkınmacılığı”

Lynn Yu Ling Ng, York Üniversitesi, Kanada, ve Yunhui Ye, Victoria Üniversitesi, Kanada

Ev içi işçilerinin izin günü, Fotoğraf: Rex Pe,
Creative Commons CC BY 2.0.

COVİD-19 salgını, bakım işlerine ve göçmen ev işçilerine olan küresel bağımlılığımıza yeniden dikkat çekti. Ancak ortak mücadelelere rağmen, bu işçilerin deneyimleri farklı ulusal bağlamlarda nadiren analiz edildi. Doğu Asya, Avrupa ve hatta Çin ve Hindistan gibi büyük ülkelerde bu konuyla ilgili canlı akademik çalışmalar ilgi gördü, ancak ana akım araştırma bağlamlarında nispeten marjinal kalmaya devam etti. Çin'deki ev içi bakım işçileri (EBİ) ve Singapur'daki yabancı ev işçileri (YEİ) örneklerini bir araya getirerek, benzer ekonomik kalkınma stratejilerinin nasıl paralel sömürü biçimleri yarattığını ortaya koyarak bu önemli tartışmaya katkıda bulunuyoruz.

> Eski modeller, kırsal/geleneksel olanı daha “geri kalmış”, kentsel/modern olanı ise “üstün” olarak sınıflandırıyor

Work Organisation, Labour and Globalisation dergisinin yakında yayınlanacak olan “Spatialities of Domesticity” [Evcilliğin Mekânsallığı] başlıklı özel sayısında yer alacak “Aynı ama Farklı: Çin ve Singapur'da Bakım İşçiliği Göçü” başlıklı makalemizde, feminist politik ekonomi çalışmaları ve çevrimiçi etnografik araştırmalardan yararlanarak, ulusal sınırların ötesinde ev işçilerinin deneyimlerini karşılaştırıyor

ve kalkınma ideolojilerinde kök salmış ortak sömürü kalıplarını ortaya koyuyoruz. Popüler modernleşme teorisini takip eden, kırsal/geleneksel ve kentsel/modern insanların sırasıyla üstün ve alt statülerini inşa eden doğrusal ve aşamalı kalkınma ideolojilerini “mobil kalkınmacılık” olarak adlandırdığımız durumları örneklerle açıklıyoruz.

Göçmenlerin hareketliliği bu tür sosyal hiyerarşiler tarafından şekillenmektedir. Çin'de kırsal ev işçileri, daha düşük suzhi (*insan kalitesi*) nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Singapur'da ise YEİ'ler Asya'nın “daha az gelişmiş” bölgelerinden gelen kişiler olarak algılanmaktadır. Her iki göçmen kadın grubu da, bazı insanların doğuştan daha “modern” veya “gelişmiş” olarak görüldüğü kolonyal medeniyet sıralamasının “mobil gelişmeci” yaklaşımına maruz kalmaktadır.

Bu sıralama sistemi tesadüfi değildir. Savaş sonrası modernleşme teorisinden kaynaklanmaktadır ve bu teori, “geri kalmış” kırsal/geleneksel toplumlardan “gelişmiş” kentsel/modern toplumlara doğru doğrusal bir ilerlemeyi övmektedir. İşçiler ister uluslararası sınırları (Singapur) ister iç kırsal-kentsel bölünmeleri (Çin) aşsınlar, insanlık ve emeklerinin benzer şekilde değersizleştirilmesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

> Bakım krizini anlamak

Devletler, kadınları ve onların yaptığı bakım işlerini küçümsemeyi haklı çıkarmak için kalkınma stratejileri kullanır. Ekonomik modernizasyon ve ülkeyi “yükseltme” gibi ulusal hedefler, bu tablonun önemli bir parçasıdır, ancak tek parçası değildir. Bakım işlerinin sistematik olarak aşılmasına ilişkin zengin feminist politik ekonomi çalışmaları bulunmaktadır. Bu iş, Çinli kırsal kesim sakinleri veya Asyalı göçmenler tarafından yapılıyor olsun, beyaz olmayan kadınları başkalarına hizmet etmeye özellikle doğal olarak uygun olarak çerçeveleyen cinsiyetçi ideolojiler aracılığıyla görünmez ve sömürülebilir hale getirilmektedir. Bu durum, bakım işlerine değer verilmemesine ilişkin daha geniş kapsamlı küresel başarısızlıkları yansıtmaktadır. Bakım, kadınların “doğal görevi” olarak görülmektedir: adil bir ücret almayı hak etmekten ziyade “sevgi” ile motive edilen, sonsuz ve serbestçe akan bir kaynak.

>>

> Suzhi (insan kalitesi) kavramı ve “az gelişmiş” Asya

1950’lerde kurulan Çin’in *hukou* (hane halkı kayıt) sistemi, kurumsal kır-kent ayrımı yaratmaktadır. Kırsal kesimden gelen göçmenler şehirlerde çalışabilirler, ancak sağlık hizmetleri, çocuklarının eğitimi veya sosyal güvenlik gibi kentsel avantajlardan yararlanamazlar. *Suzhi* söylemi, kırsal kesimdeki insanları “düşük kaliteli”, yani medeniyetten yoksun ve Çin’in modernleşmesini engelliyen olarak tasvir ederek, bu durumu pekiştirmektedir.

Bir ev içi bakım işçisi, işvereni ona “Bir *Baomu* (ev işçisi için aşağılayıcı bir terim) olarak, resmi tatili istemeye ne hakkın var?” diye sorarak yılbaşı günü izin vermediğinde cesurca karşı çıktı. “*Baomu*’lar Çin vatandaşı değil mi? Öyleyse, yasal tatil hakkına sahipler” diye yanıtladı. Bu itaatsizliği ona işini kaybetmesine mal oldu.

Singapur’da, YEİ’ler “az gelişmiş” Asya ülkelerinden gelen kadınlar olarak ırkçı ayrımcılığa maruz kalıyor. İşe alım web siteleri, karşılaştırmalı alışveriş için ürünler gibi onların fotoğraflarını, kişisel bilgilerini ve “becerilerini” sergiliyor. Devletin zorunlu yatılı çalışma politikası ve (*kafala* sistemi-ne benzer) işveren sponsorluk sistemi, işçilerin istismara maruz kalsalar bile işverenlerini kolayca değiştiremedikleri bağımlılık ilişkileri yaratıyor.

Çinli işçiler, kendi ülkelerinde hareket eden aynı etnik kökene sahip vatandaşlardır. Singapur’daki meslektaşları ise uluslararası sınırları geçen yabancı uyruklulardır. Her iki grup da benzer zorluklarla karşı karşıyadır.

Yasal açıdan savunmasızlık: Çin’de, ev işçilerinin %90’ından fazlası resmi iş sözleşmesine sahip değildir, çünkü haneler değil sadece şirketler işveren olarak kabul edilir. Benzer şekilde, Singapur’daki YEİ’ler sözleşmeye sahip olsalar da, en düşük vize kategorisinde geçici “misafir işçi” olarak sınıflandırılırlar ve vizeleri sadece iki yılda bir yenilenebilir.

Yatılı sömürü: Her iki grup da genellikle istihdam eden ailelerle birlikte yaşar ve bu da 7/24 hizmet beklentisi yaratır. Singapur’daki bir YEİ şöyle anlatıyor: “Sabah 4’te kalkıp kahvaltı hazırlıyorum [...] dinlenme zamanım, onların işten eve ne zaman geldiklerine bağlı olarak, gece 11’den gere yarısına kadar bir zaman anca başlıyor.” Çinli bir ev işi bakım işçisi şiiirinde şöyle yazıyor: “Başım yastığa değdiğinde saat zaten 11 olmuş. Yorgun, ter içinde yatakta uzanıp evimi düşünüyorum.”

İnsani olmayan muamele: Her iki grup da, kalkınma ideolojisinden kaynaklanan küçümseyici tavırlarla karşı karşıya. Çinli işverenler, ev hizmetlilerinin “standart olmayan Mandarin” dilini eleştiriyor ve onlara “doğru” konuşmayı öğretmeye çalışıyor. Singapurlu işverenler ise YEİ’lerin şehir hayatına uyum sağlamak için “disiplin”e ihtiyaçları olduğunu düşünüyor ve onların hijyenini, modern aletlere aşinalıklarını ve “rahat” kırsal yaşam tarzlarını eleştiriyor.

> Özel alanlarda ve kalkınma ideolojilerinde sömürü, göçmen bakım işçilerini daha az saygın ve korunmaya layık olarak görüyor

Karşılaştırmalı bakış açımız, uluslararası göçte ulusal boyuta odaklanmaktadır. Hem iç göç (Çin) hem de uluslararası göç (Singapur), farklı ölçeklerde ve bağlamlarda kalkınma ideolojilerini ortaya koymaktadır. Her ikisi de, “evcilliğin mekânsallığı” olarak adlandırılabilir bir durum yaratmaktadır: sömürünün kamu denetimi ve işgücü düzenlemelerinin ötesinde geliştiği özel alanlar. Küresel kalkınma stratejileri, belirli nüfus gruplarını tek kullanımlık işgücü olarak görmeyi meşrulaştıran yerel hiyerarşiler yaratmaktadır. Kır-kent veya uluslararası kalkınma açığı ile gerekçelendirilse de, sonuç benzerdir: kadınların bakım işleri, diğer ailelerin toplumsa yeniden üretimini desteklemek için sömürülen bir meta haline gelir.

Mobil kalkınmacılığı anlamak, görünüşte farklı durumlar arasındaki bağlantıları görmemize yardımcı olur. Temel işçi hakları için mücadele eden Çinli EBİ’ler ve adil muamele için örgütlenen Singapurlu YEİ’ler, onları doğası gereği daha az saygın ve korunmaya layık olarak konumlandıran kalkınma ideolojilerinden kaynaklanan benzer zorluklarla karşı karşıyadır.

Sonuçta, bu paralelliklerin toplu olarak kabul edilmesi, bağlamlar arasında ulusötesi ve ilişkiyel dayanışma ve öğrenme olanakları yaratır. Her iki kadın grubu da, deneyimlerini paylaşmak, karşılıklı destek sağlamak ve adaletsizlikleri belgelemek için çevrimiçi alanları kullanarak olağanüstü bir direnç gösterir. Sesleri, bakım işinin ve emek sömürüsünün ana akım tarafından aşağılanmasına karşı çıkar ve tam insanlıklarının tanınmasını talep eder. ■

İletişim:

Lynn Yu Ling Ng <lynnngyl@yorku.ca>

Yunhui Ye <yunhuiye@uvic.ca>

> Batılı Olmayan Expatlar için Dubai'nin Kendine Özgü Çekiciliği

Anju Mary Paul, Mustafa Yavaş, ve Sejin Park, New York Üniversitesi, Abu Dabi, BAE

Saskia Sassen'in New York, Londra ve Tokyo'yu küresel şehirler olarak tanımlayan klasik eserinden bu yana, diğer küresel şehirler de büyük ölçüde ekonomik kriterler kullanılarak belirlenmiş ve sıralanmıştır. Kurumsal küreselleşmenin düğüm noktaları olan küresel şehirler, yüksek vasıflı göçmenler tarafından yönetilen önde gelen çok uluslu şirketlerin ofislerine ev sahipliği yapmaktadır. Bu şehirler bu tür yetenekleri çekmek için rekabet ederken, onları değerlendiren ve sıralayan analistler ve hatta onları tanıtmaya çalışan politika yapımcılar, tüm expatların sadece yüksek gelir, rahat yaşam tarzı ve daha fazla güvenlik arayan aynı kalıba uyduğunu varsayarak evrensel kriterler kullanma eğilimindedir. Küresel şehirlerin kültürel önemi bile, barındırdıkları müze ve simge yapıların sayısı açısından değerlendirilmektedir.

Biz, küresel bir şehrin, yüksek vasıflı göçmenlerin belirli alt grupları için cazibesini artırabilecek ek "ayırt edici" yönleri olup olmadığını soruyoruz. Bu soruyu yanıtlamak için, küresel şehir sıralamasında hızla yükselen Dubai örneğini ele alıyoruz. Dubai'deki Batı dışı göçmen profesyonellerle yapılan anketler ve derinlemesine görüşmelerden yola çıkarak, Dubai'nin Güney Asya, Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgelerinden gelen göçmenler için hem küresel bir şehir hem de "yerel" bir şehir olarak belirgin bir çekiciliğe sahip olduğunu tespit ettik.

Tipik bir küresel şehir olarak Dubai, göçmenlerin genellikle Küresel Kuzey kategorisiyle ilişkilendirdikleri (1) artan ekonomik faydalar, (2) daha yüksek yaşam standartları ve (3) daha fazla güvenlik sunmaktadır. Ancak Dubai, bu göçmenlere "yerel" avantajlar da sunmaktadır: (4) menşe ülkelerine coğrafi yakınlık, (5) bu bölgelerden gelen büyük ve uzun süredir yerleşik göçmen nüfusu nedeniyle kültürel aşinalık ve son olarak (6) bu göçmenlerin belirli dini ve irksal kimliklerine karşı daha fazla hoşgörü.

> Dubai'nin Arka Planı

3,5 milyon nüfuslu Dubai, Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) en büyük şehridir. Son yirmi yılda Dubai, MENA bölgesinde faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerin tercih ettiği bölgesel merkez haline gelmiştir. Şehir, Orta Doğu'nun en

iş dostu ve liberal merkezi olmaktan gurur duymaktadır ve şehirlerin expat-dostu olma derecesini belirlemek için kullanılan standart kriterlerden bazıları olan kamu güvenliği, hükümete güven ve yaşanabilirlik alanlarında sürekli olarak yüksek puanlar almaktadır.

Bu arada Dubai (ve BAE'nin geri kalanı), ekonomik büyümesini sürdürmek için göçmenlere büyük ölçüde bağımlı olmaya devam etmektedir. 2023 yılında Dubai nüfusunun %92'si Emirlik vatandaşı değildi. Dubai'deki expatlara dair popüler imge Batılılar olsa da, aslında çok daha fazlası Güney Asya ve MENA bölgesinden gelmektedir.

> Farklı türden expatlar

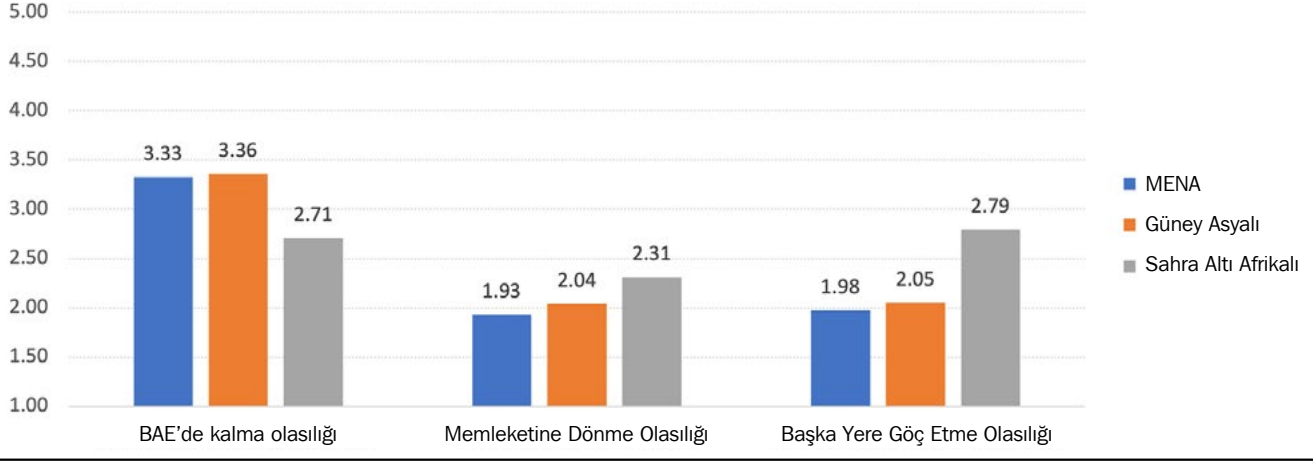
Dubai'nin göreceli çekiciliğini değerlendirmek için, BAE'yi doğrudan çevreleyen üç dünya bölgesinden (Güney Asya, MENA ve Sahra Altı Afrika) yüksek vasıflı göçmenleri anketeye tabi tuttuk ve onlarla görüşmeler yaptık. Kuzey Afrika ülkelerini MENA içinde ve Afrika'nın geri kalanından ayrı olarak değerlendirdik, çünkü bu ülkelerden gelen insanlar Arapça konuşuyor ve etnik olarak Arap olarak görülüyorlar.

Anket verilerimiz, görüşülen üç grubunun da göç etmeden önce BAE'ye taşınmak konusunda güçlü bir istek duyduğunu ortaya koydu (1 ila 5 arasında 5 puanlık bir ölçekte ortalama 3,68). Ancak Güney Asyalı ve MENA bölgesinden katılımcılar, Sahra Altı Afrika göçmenlerine kıyasla BAE'de kalma konusunda çok daha güçlü bir istek dile getirdiler (3,35'e karşı 2,71). Bu farklılık, üç grubun BAE'deki yaşamlarını önceki ülkelerindeki yaşamlarıyla karşılaştırırken farklı memnuniyet düzeyleriyle bağlantılıydı.

Güney Asya ve MENA katılımcıları BAE'ye geldikten sonra kariyer, yaşam standartları ve kültürel aşinalık olmak üzere üç önemli alanda önemli iyileşmeler gördüklerini belirtirken, Sahra Altı Afrika katılımcıları sadece iş ve yaşam standartları alanında önemli bir iyileşme bildirdiler, ancak Sahra Altı Afrika topluluklarının daha küçük olması nedeniyle kültürel aşinalık alanında bir iyileşme bildirmediler. Sonuç olarak, Sahra Altı Afrika'dan gelen katılımcılar, diğer iki gruba kıyasla BAE'den üçüncü bir ülkeye taşınmaya konusunda daha hevesliydim.

>>

Batılı Olmayanların Dubai'deki Gelecek Beklentileri

Kaynak: Anju Mary Paul, Mustafa Yavaş, ve Sejin Park

> Dubai'nin ekonomik, yaşam tarzı ve güvenlik avantajları

Dubai'ye gelmeden önce kendi ülkelerinin dışında yaşamış olan bu küresel olarak mobil profesyonellerden 46'sı ile yaptığımız derinlemesine görüşmeler, bu farklı bakış açılarını ortaya çıkarmamıza yardımcı oldu. Üç grup da Dubai'de yararlandıkları ekonomik avantajları, konforlu yaşam tarzını ve daha fazla güvenliği vurguladı. Bu avantajlar, menşe ülkeleri ne olursa olsun, BAE'de expat olarak çalışan tüm vasıflı göçmenler için geçerlidir. Dubai'nin yabancı profesyonellere sağladığı mali faydalar, kısmen BAE'nin katma değer vergisinin düşük olması ve kişisel gelir vergisinin olmaması sayesinde, bazen Batı ülkelerindeki benzer pozisyonlardan elde ettikleri geliri bile aşabilmektedir.

Görüşmeciler, bakımlı kamusal altyapı ve daha fazla kamu güvenliği hissi dahil olmak üzere Dubai'nin yüksek yaşam standartlarını vurguladılar. Ayrıca, bakım ve hizmet işlerinde istihdam arayan Asya ve Afrika'dan gelen düşük ücretli göçmen işçilerin büyük hacmi sayesinde, uygun fiyatlı ev içi emeğe kolay erişimlerini vurguladılar. Bu özellikler, emek piyasasının hem üst hem de alt kademesinde önemli göçmen nüfusa sahip Dubai'nin hakiki bir "küresel şehir" statüsünü ortaya koymaktadır.

> Dubai, her iki dünyanın da en iyisi

Ancak Güney Asya ve MENA bölgesinden görüşülen kişiler, Dubai'nin menşe ülkelerine coğrafi olarak yakın olması nedeniyle, sık sık (ve uygun fiyatlı) olarak memleketlerindeki ailelerini ziyaret edebildiklerini veya akrabalarının

BAE'nin esnek turist vizeleri sayesinde kendilerini ziyaret edebildiklerini de uzun uzun anlattılar. BAE'de bu iki bölgeden gelen orta sınıf göçmen toplulukların uzun süredir var olması ve bu topluluklarla birlikte gelişen çeşitli kültürel ve sosyal kurumlar göz önüne alındığında, Güney Asya ve MENA'dan gelen göçmenler genellikle Dubai'nin kültürel benzerliğini vurgulayarak, Dubai'yi kendileri için "ev gibi" hissettiren (camilerden, helal ve etnik yemek seçenekleri sunan süpermarketler ve restoranlara, ulusal müfredatlarını öğreten okullara kadar) çeşitli olanaklardan bahsettiler.

Son olarak, bu görüşmeciler, dini ve ırksal kimliklerinin daha fazla kabul gördüğünden, genellikle kuzeydeki küresel şehirlerde bunun eksikliğini hissettikleri bahsettiler. Buna karşılık, Sahra altı Afrika'dan gelen görüşmeciler, BAE'de ırk ayrımcılığından veya aynı sınıf statüsünde büyük bir etnik topluluğun bulunmamasından kaynaklanan yalnızlıktan daha çok bahsettiler.

Genel olarak, bulgularımız, küresel/dünya şehirleri araştırmalarının, evrensel bir expat profili varsaymak yerine, bu şehirlerdeki vasıflı göçmenlerin çeşitliliğini dikkate alması gerektiğini vurgulamaktadır. Seçilmiş göçmen gruplarının yurtdışında "evlerinde" hissetmelerini sağlamak için, sığ kozmopolitizm kavramların ötesinde, şehirlerin sosyal ve kültürel özelliklerinin daha fazla tanınması gerekmektedir. ■

İletişim:

Anju Mary Paul <anju.paul@nyu.edu>

Mustafa Yavaş <mustafa.yavas@nyu.edu>

Sejin Park <sejin.park@nyu.edu>

> Memleketlerinde, Yurt Dışında ve Geri Dönüşte Çinli Eğitim Göçmenleri

Feng Xu, Victoria Üniversitesi, Kanada

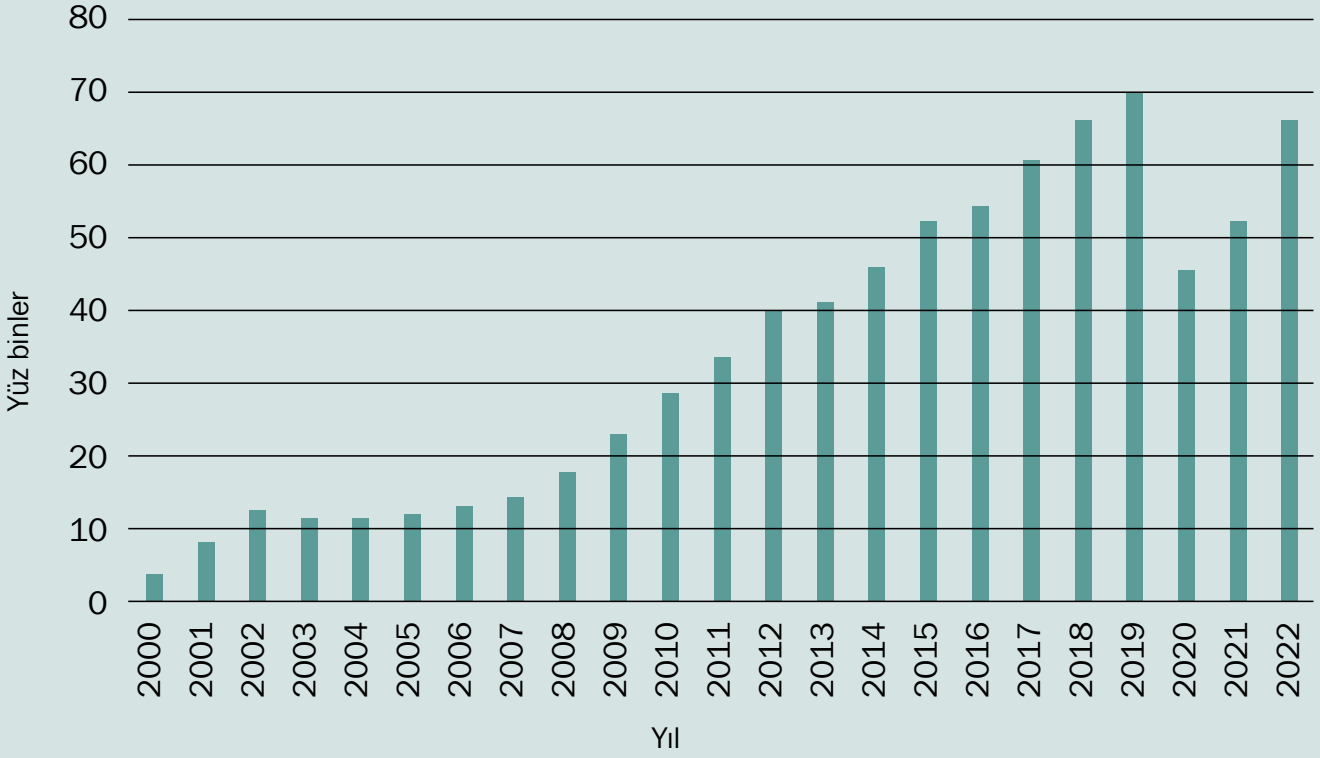
Gaokao. Kaynak: Hubei Daily, erişim adresi:
http://m.cnhubei.com/content/2019-06/08/content_10844871.html.

Birçok genç Çinli göçmen, daha iyi bir eğitim yoluyla sosyal statü kazanmaya çalışmaktadır. Bu çalışma, iç ve uluslararası eğitim göçmenlerinin yanı sıra “geri dönenler”i de ele almaktadır. Araştırma, yerel ikamet statüsü elde etme sürecinde yaşadıkları deneyimlere odaklanmaktadır: Şanghay veya Pekin *hukou* (hane halkı ikametgahı) ve Kanada’da daimi ikamet (Dİ). Kanada vatandaşlığı, işlevsel olarak Dİ’den daha çok *hukou*’ya yakın olsa da, vatandaşlık, görüşme yaptığım kişiler arasında neredeyse hiç gündeme gelmedi; oy kullanma hakkı hiç bahsedilmedi ve Kanada vatandaşlığı, Çin’e ziyaretleri veya gelecekte Çin’e geri dönmeyi daha da zorlaştırıyor.

2024’ten 2025’e kadar, Kanada’nın Britanya Kolombiyası eyaletinde on iki, Çin’in Pekin ve Şangay şe-

>>

Ülke dışındaki Çinli eğitim göçmenlerinin yıllar içindeki sayısı (2000-2022)

Çin ve Küreselleşme Merkezi'nden alınmış veri, The Development of Chinese Students Abroad (2023-2024)'dan uyarlandı.
Erişim adresi: <https://web.archive.org/web/20240514045418/http://www.ccg.org.cn/archives/84327>.

hirlere on beş Çinli eğitim göçmeniyle görüşme yaptım. Çoğu 1990'larda doğmuştu; çok azı evliydi; çoğu kadındı; her biri çalışıyordu veya iş arıyordu.

Neden bu grupları tek bir çalışmada birleştirdim? Birincisi, dahil etme ve dışlama gibi "sınır uygulamaları" hem ulusal sınırlarda hem de ulusal topraklar içinde gerçekleşiyor. İkincisi, iç ve uluslararası göç deneyimleri birbirleriyle örtüşüyor. Son olarak, eğitim ve sosyal hareketlilik arasındaki bağlantı sorunsuz değil.

> Akıcı, örtüşen göçmen deneyimleri

Görüşmelerim, "yurt içinde" ve "yurt dışında" yaşayan göçmenler arasındaki net karşıtlıkları altüst etti. Üçü hariç tüm "iç göçmenler" de yurtdışında eğitim gördükten sonra "geri dönmüşlerdi", ancak hiçbirisi memleketlerine dönmemişti. Öte yandan, Pekin veya Şanghay'da yaşayan birkaç "geri dönen" de bu yerleri geçici olarak görüyordu, ancak hepsi bu şehirleri kozmopolit, gelişmiş ve cazip vaha olarak değerlendiriyordu.

Kanada'daki görüşmecilerin çoğu kalmak istiyordu, ancak kalıcı ikamet izni olanlar bile Çin'de yaşayan akraba ve arkadaşlarını ziyaret etmek için geri dönüyordu ve bazıları ebeveynleri yaşlandığında kalıcı geri dönüşü aktif olarak planlıyordu. (Yakın zamanda yapılan bir araştırma, dünya çapında eğitim göçmenlerinin %80'inden fazlasının geri döndüğünü gösterdi.) Genel olarak, eğitim göçmenlerinin deneyimleri geçici, değişken, örtüşen ve karmaşık olduğu ortaya çıktı.

> Mekansal eşitsizlik ve eğitim hareketliliği

Görüşmeciler, reform dönemindeki Çin'in hiper-mobil ortamında büyüdüler. Onların hedeflerini destekleyen mekânsal hareketlilik, keskin coğrafi eşitsizlikleri yansıtıyor. Bu hareketlilik, Çin'deki daha esnek hukou ve pasaport politikalarına, ev sahibi hükümetlerin açık yetenek işe alım politikalarına ve daha gelişmiş, daha ucuz ulaşım ve iletişim araçlarına (hızlı trenler, hava yolculuğu, sosyal medya) bağlıdır.

Bu eğitim göçmenleri yer değiştirdikçe, daha geniş göç baskıları sıklıkla memleketlerini de değiştirdi. Çin'in kuzey-doğusundaki sanayisizleşme, fabrikaların kapanmasına ve göçün artmasına neden oldu. Piyasa ve devlet odaklı kentleşme, diğer yerlerdeki sosyal dokuyu temelden değiştirdi. Göçmen işçiler genellikle memleketlerindeki akrabaları için yeni evler inşa ediyor. Memleketler, daha yoğun sosyal ilişkilerle, ancak geride bırakılan yerler olarak hatırlanır.

Pekin ve Şanghay tercihleri, muhtemelen çalışmanın katılımcı kriterleri tarafından şekillendirilmiştir, ancak bu şartıcı değildir. Şanghay veya Pekin hukou sahipleri, kendi ülkelerindeki en iyi Çin üniversitelerine daha kolay erişim imkanına sahiptir. Buna karşılık, benim araştırma katılımcılarım gibi en iyi kırsal veya küçük kasaba göçmenleri taşınmış ve genellikle en azından ortaokul için yatılı okula gitmiştir.

Gaokao (ulusal üniversite giriş sınavı) hazırlıkları çok zaman alıyordu; görünmez ve değeri bilinmeyen büyük bir

>>

destek gerektiriyordu: yatılı okullarda çalışan ücretli işçiler veya ebeveynler, çoğunlukla anneler. Yatılı okula gitmeyenler, ücretli veya ebeveynlerinin desteğiyle okulun yakınında kalacak yer kiralayabiliyorlardı, ancak yine de uyanık oldukları saatlerin çoğunu okulda geçiriyorlardı. Bu nedenle, eğitim için seyahat eden ortaöğretim öğrencileri, eğitimleri süresince yıllarca nispeten hareketsiz kalıyorlardı. Bu nedenle, Pekin veya Şanghay'daki en iyi üniversitelere girmek zaten bir başarı öyküsüydü.

Kanada'da yaşayan birçok görüşmeci de ortaokulda eğitim göçüne başlamış ve Çin'deki iç göçmenlerin izlediği yolu takip etmişti. Ancak, Pekin veya Şanghay'daki en iyi üniversitelere girmenin prestijinden farklı olarak, Kanada'daki bir üniversiteye kaydolmak başarıyı gösteren çok daha az belirgin bir göstergedir. Dört yıllık lisans programına devam eden birçok öğrenci ya *gaokao* sınavında başarısız olmuştu ya da bu sınavdan kaçınmak istiyordu. Kanada'nın Britanya Kolombiyası eyaletinde eğitim masraflarının tamamını karşılayabilecek durumda olanlar sadece orta sınıf veya varlıklı ailelerdir. Bu nedenle, Britanya Kolombiyası'nda yaşayan yoksul yüksek lisans öğrencileri genellikle okula devam ederken çalışmaktadır. Maliyet ve göç potansiyeli, görüşmecilerimi Kanada'ya yönlendirmiştir. Bu nedenle, görüşmeciler sınıf atlamının ötesinde, Kanada'ya göç etmelerinin nedeni olarak genellikle kişisel gelişimi gösteriyordu.

> Sınır pratikleri ve kalıcı yerel statü için strateji kurma

Çin'deki düşük vasıflı göçmen işçiler, sosyal statü yükselmesi konusunda eğitim göçmenlerle aynı umutları taşımamaktadır. Çin'deki yerel yönetimler ucuz göçmen işçi istemekte, ancak bunların kalıcı *hukou* sahibi olmasını istememektedir. Günümüzde önemi azalmış olsa da, *hukou* hala gelecekteki çocukların eğitim hakları da dahil olmak üzere bazı önemli ömür boyu haklar sağlamaktadır.

Buna karşılık, başarılı eğitim göçmenleri yerel *hukou*'ya nispeten ayrıcalıklı bir yoldan ulaşmaktadır. Ancak yine de Çin'in en iyi üniversitelerinde ve şehirlerinde birçok engelle karşılaşmaktadırlar. Başarılı olsalar bile, büyük şehirlerdeki *hukou* sahipleri, başarılı göçmenlerin becerilerini ve olağanüstü yüksek sınav puanlarını alay konusu yapmaktadır.

Kanada'daki eğitim göçmenlerinden farklı olarak, Çinli eğitim göçmenleri mezun olduktan sonra yerel *hukou* olmadan yasal olarak Pekin veya Şanghay'da kalabilirler. Tek yapmaları gereken iş ve kalacak yer bulmaktır. İlginç bir

şekilde, Pekin *hukou*'ya erişim sadece devlet çalışanlarına ayrıcalık tanıdığından, özel sektörde istihdam hedefleyenler için bu bir öncelik değildir. Düşük vasıflı göçmenlerin aksine, onlar *hukou*'nun değil, iyi özel sektör işlerinin kendilerine özel sağlık sigortası ve emeklilik sağlayacağını bilirler. Yerel *hukou* statüsü çoğunlukla çocuklu göçmen mezunlar için önemlidir ve görüşme yaptığım kişilerin çoğunun başka planları vardı.

Buna karşılık, Kanada'daki Çinli eğitim göçmenleri için, iş olanakları, romantik bağlar veya cinsel şiddetten kaçmak için olsun, uzun süreli kalış için daimi ikamet izni çok önemlidir. Kağıt üzerinde, "uluslararası öğrenciler" Kanada'nın Uluslararası Mobilite Programı kapsamında daimi ikamet izni için ayrı bir yol izlemektedir. Ancak, bu yolun yaşanmış deneyimleri karmaşıktı. Kanada'nın puan sistemindeki sık değişiklikler ve son zamanlarda kabul sayılarındaki azalma, iyi planlanmış daimi ikamet planlarını tehlikeye atabilir. Ayrıca, daimi ikamet izni başvurusu için davet almak üzere ekstra puan kazanmak için, görüşülen kişiler genellikle yerel, düşük vasıflı ve güvencesiz işlerde çalışmaktadır. Mezuniyet ile daimi ikamet izni başvurusu daveti arasında, Kanada'daki ilk iş deneyimi de daha sonra daha kalıcı iş bulmak için çok önemli olabilir. Görüşülen kişilerden biri hariç hepsi, ilk yerel işlerini Çinlilere ait işletmelerde bulmuşlardır ve bu işletmelerin çok azı Kanada'da iş deneyimi gerektirmektedir. Bazı işverenlerin kendileri de yeni göçmenlerdir. Yaygın işler arasında, öğrenci eğitim ve göçmenlik hizmetleri veya restoran işleri gibi yerel Çinli topluma yönelik özel hizmetler yer almaktadır.

> Sonuç

Uluslararası ve iç göç üzerine yapılan araştırmalar, bu eğitim göçmenlerinin deneyimleri üzerinde etkili olmaktadır. Araştırmaların birleştirilmesi sonucunda, göçmenlerin karşılaştığı önemli engeller arasında ulusal sınırlar, güç eşitsizlikleri gibi konular merkezi bir yer tutmamaktadır. Çin'deki *hukou* sistemi, kırsal ve kentsel alanları, farklı statüdeki kasaba ve şehirleri birbirinden ayırmakla kalmaz, aynı zamanda düşük vasıflı ve eğitilmiş kişileri de birbirinden ayırır. Kanada'da vatandaşlık değil, kalıcı oturma izni, eğitim göçmenlerini genellikle topluluk işletmelerinde güvencesiz istihdama yönlendirmektedir. Dahası, istikrarsız oyun kuralları, istikrarlı bir yerel statü elde etme çabalarını zorlaştırmaktadır. ■

İletişim:
Feng Xu <fengxu@uvic.ca>

> Kamboçyalı Hazır Giyim Göçmen İşçileri: Güvencesizlik ve Protesto

Tsz Chung Lai ve Kaxton Siu, Hong Kong Baptist Üniversitesi, Hong Kong

Kamboçyalı kırsal göçmen işçileri işçi hakları eğitimine katılıyor.
Fotoğraf: Kaxton Siu.

9 Mart 2024 tarihinde, Çin sermayeli Y&W Garment bünyesinde çalışan yaklaşık 600 Kamboçyalı kırsal göçmen işçi, Çalışma ve Mesleki Eğitim Bakanlığı'na yürüdü. Şirket sahibinin aniden iflas ilan etmesi ve son bir aylık maaşlarını ödemediği için, ödenmemiş ücret ve haklarını talep eden bir dilekçe sundular. Aynı günün ilerleyen saatlerinde Bakanlık; işçileri, yasal temsilcileri, yerel sendikaları ve diğer paydaşları, trafiği engellemekle ve sıkışıklığa neden olmakla suçlayarak protestolarını derhal durdurmaya çağırarak bir bildiri yayınladı. Bakanlık, işçilere haklarını yasal yollarla aramalarını tavsiye ederken "kamu düzenini korumanın ve toplumun genel çıkarlarını gözetmenin" önemini vurguladı.

Y&W Garment Co. Ltd.'nin ani iflası ve sonucundaki ücret gaspları, Kamboçyalı kırsal göçmen hazır giyim işçilerinin

değişen yabancı yatırım ortamında karşılaştığı güvencesiz koşulları açıkça ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, işçilerin kolektif protestosu sadece kırılganlıklarını değil, artan sömürü ve güvensizlik ortamında seferber olma ve irade gösterme kapasitelerini de göstermektedir. Çin sermayeli fabrikaların hızla yayılması ve bu tür işçi direnişi eylemleri, emek sosyologları ve endüstriyel sosyologlar için acil sorular doğurmaktadır: Çin sermayesinin ezici varlığı karşısında Kamboçyalı kırsal kesimden gelen göçmen tekstil işçilerinin mevcut durumu nedir? Daha da önemlisi, işçiler kötü çalışma koşulları ve ekonomik belirsizliğin getirdiği zorluklara ve sıkıntılara nasıl tepki gösteriyorlar? Kamboçya hükümetinin bu duruma ilişkin tutumu nedir?

> İşçilerin çok yönlü güvencesizliği

Kamboçya'nın kırsal bölgelerinden gelen göçmen tekstil işçilerinin mevcut durumunu incelediğimizde, çok sayıda ve

>>

birbirine kesişen istikrarsızlık biçimleri ortaya çıkmaktadır. 28 giyim fabrikasından 86 işçiyle 2023-2024 yıllarında yaptığımız ankete göre, bu işçilerin geçimini zorla sağlayan düzeyde ücretler (ayda 204 ABD doları), yaygın kısa süreli sözleşmeler (işçilerin %66'sı altı ay veya daha kısa süreli sözleşmelere sahip) ve yaygın yaş ayrımcılığı nedeniyle ciddi iş güvensizliği ile karşı karşıya olduğu açıktır; 40 yaşın üzerindeki işçiler işten çıkarılma ve dışlanmaya özellikle maruz kalmaktadır. Fabrikalar, siparişlerin azaldığı dönemlerde işçilere ayda sadece 40 ABD doları gibi düşük bir ücret ödeyerek rutin olarak dönüşümlü işten uzaklaştırma uygulamaktadır ve bu da mali istikrarsızlık ve belirsizlik döngüsünü sürdürmektedir. Sektörün alıcı odaklı küresel değer zincirlerine derinlemesine entegre olması, uluslararası markaların dalgalanan talep ve üretim risklerini en savunmasız kesime, yani işçilerin kendilerine kaydırmasına olanak sağlamaktadır.

Güvencesizlik fabrika kapılarının çok ötesine uzanarak göç eğilimlerini ve hane halkının hayatta kalma stratejilerini şekillendiriyor. İşçilerin %77'si kırsal kesimden gelen göçmenlerden oluşuyor ve hayatta kalabilmek için çift gelirli olmak şart: Evli çiftlerin %75'i Phnom Penh'de birlikte yaşıyor, ancak temel yaşam masrafları (iki kişi için aylık 300 ABD doları) ortalama maaşları aşıyor. Bununla başa çıkmak için birçok aile çocuklarını köylerinde bırakıyor (%37) ve çocuk bakımında büyükanne ve büyükbabalara, kriz zamanlarında ise tersine para transferlerine güveniyor; işçilerin %31'i kırsal kesimdeki ailelerinden destek alıyor. Borç yaygın ve ezicidir (ortalaması 4.250 ABD doları); genellikle arazi teminatlıdır ve ücretler en temel ihtiyaçları bile karşılayamadığı için işçilerin uzun vadeli güvenliğini aşındırmakta ve yetersiz beslenme ile nesiller arası yoksulluk döngüsünü sürdürmektedir. Bu borçlar, işçilerin Phnom Penh'in yüksek maliyetli ortamında geçim sıkıntısı çekmesi nedeniyle Covid döneminde yaşanan yetersiz istihdamdan kaynaklanmaktadır. Buna ek olarak, bazı kırsal göçmen işçiler, özellikle çocuklarını ve yaşlı akrabalarını kırsal memleketlerinde bırakanlar, kırsal ve kentsel alanlar arasında gidip gelmek için motosiklet ve yakıt satın almak üzere borç almaktadır.

> Otoriter kapitalizm ve Kamboçya devleti'nin yanıtı

Hükümetin Y&W protestosuna verdiği tepki, Kamboçya'da emek ilişkilerinde yaşanan otoriter dönüşümü açıkça ortaya koymaktadır. Devlet, bu gösteriyi kamu düzenine yönelik bir tehdit olarak nitelendirerek, emek hareketine yönelik baskıyı artırdığını göstermektedir; bu durum, ekonomik büyüme ve yabancı yatırımların işçi hakları ve demokratik katılımından daha öncelikli tutulduğu otoriter kapitalizme doğru giden bölgesel eğilimle uyumludur.

Kamboçyalı kırsal göçmen işçilerin kolektif direniş geçmişi olmasına rağmen, eylem alanları önemli ölçüde daralmıştır. Better Factories Cambodia'ya göre, grev sayısı 2013'teki 147'den Ağustos 2018 itibarıyla sadece 9'a düşmüş, kaybedilen iş günü sayısı ise yaklaşık 889.000'den 42.000'e gerilemiştir. Tahkim Konseyi'ne sevk edilen iş

uyuşmazlıklarının sayısı 2016'da 248 iken 2017'de 50'ye düşmüştür. Bu düşüş, emek ilişkilerindeki iyileşmeden çok, özellikle 2013 seçimlerinden bu yana sendika liderlerinin tutuklanması, aktivistlerin sindirilmesi ve sendikaların hükümetin müttefikleri olarak kazanılması gibi sistematik devlet baskısının bir sonucudur.

Örgütlenmeye ilişkin yasal çerçeve giderek aşındırılmakta ve bağımsız uyuşmazlık çözümü giderek daha nadir hale gelmektedir. Hükümetin "kamu düzeni" ve "toplum çıkarları"ni vurgulayan söylemi, daha derin bir gerçeği gizlemeye hizmet etmektedir: Hem yerli hem de yabancı sermayenin çıkarları, işçilerin refahı ve haklarının üzerinde öncelikli tutulmaktadır.

> Güvencesizlik ve direniş imkanı

Y&W Garment protestosu, otoriter kapitalizm altında Kamboçyalı kırsal göçmen tekstil işçilerinin çok yönlü güvencesizliği ve kısıtlı iradeye sahip olmalarını açıkça ortaya koymaktadır. Çin yatırımları ekonomik büyümeyi ve istihdam yaratılmasını teşvik ederken, aynı zamanda risk ve güvensizliğin neredeyse tamamen işçiler tarafından üstlenildiği bir sistemi pekiştirmiştir. Ekim 2024 itibarıyla, Çin sermayesi Kamboçya'daki 2.236 sanayi fabrikasının yaklaşık %54,7'sine sahip olup, bu da 9,086 milyar ABD doları tutarında etkileyici bir yatırımı temsil etmektedir. En çarpıcı olanı ise, Çinli yatırımcıların şu anda Kamboçya'daki tüm giyim fabrikalarının yaklaşık %90'ını kontrol etmeleridir.

Bu çarpıcı dönüşüm, Çin'in "dünyanın fabrikası" olmanın önde gelen bir küresel yatırımcıya dönüşümünü ortaya koymaktadır. Artan iç işgücü maliyetleri, Çinli firmaları üretimi Kamboçya gibi ülkelere kaydırmaya itmektir; bu ülkelerde düşük ücretler belirgin bir rekabet avantajı sunmaktadır. Kamboçya'nın kilit sektörlerinde Çin sermayesinin hakimiyeti, Kamboçya devletini sermaye çıkarlarıyla uyumlu hareket etmeye zorluyor. Emek hareketlerinin bastırılması ve "kamu düzeni"ne verilen önemde açıkça görülen bu uyum, toplu pazarlık ve işçi öncülüğündeki değişim için alanın daha da daralmasına neden oldu.

Bununla birlikte, Kamboçyalı kırsal göçmen işçilerin direnci sürmektedir. Protesto etme istekleri, aile ve topluluk ağlarına olan bağlılıkları ve adil ücretler ile insana yakışır çalışma koşulları için sürdürdükleri mücadeleler, hepsi de güçlü bir direniş ruhunun kanıtıdır. İleride izlenecek yol, küresel sermaye ve otoriter yönetimlerin dayattığı giderek artan güvencesizliğe karşı koymak için – hem Kamboçya içinde hem de sınırların ötesinde – yeni dayanışma ve savunuculuk biçimlerini gerektirecektir. Kamboçya örneği, küreselleşmiş bir dünyada işin geleceğinin, sermayenin talepleri ile işçilerin haysiyet, güvenlik ve adalet için verdikleri mücadele arasındaki süregelen çekişme tarafından şekilleneceğini canlı bir şekilde hatırlatmaktadır. ■

İletişim:
Tsz Chung Lai <22482261@life.hkbu.edu.hk>
Kaxton Siu <kaxton_siu@hkbu.edu.hk>

> İç İçe Geçmiş Birikim Olarak Savaş: Gazze Örneği

Guilherme Leite Gonçalves, Rio de Janeiro Eyalet Üniversitesi, Brezilya

Fotoğraf: Markus Winkler, via Pexels.

Hukukçular, çağdaş toplumdaki yeni savaş örüntüleri hakkında önemli içgörüler sunmuşlardır. Bunlar arasında, Masato Ninomiya'nın [Festschrift](#)'i için hazırlanan bir bölümde Toshiki Mogami üç boyutu birbirine bağlar: devlet intikamı, soykırım ve sömürgecilik. Ancak bu süreçler, finansallaşma bağlamında aşırı biriken servetin yeni pazarlar açma baskısını tetiklediği kapitalist gelişmenin spesifik koşulları altında yeniden okunabilir. Böyle bir bakış açısı, Karl Marx, Rosa Luxemburg ve Hannah Arendt'den beslenir, daha sonra [Landnahme-Theorem](#) üzerine yapılan tartışmalarda yeniden tanımlanmıştır. Bu görüş, zamansal ve mekânsal sınırlarla kısıtlanan kapitalist büyümenin, bu engelleri şiddet, sömürge politikaları ve savaş yoluyla kapitalist olmayan bölgeleri işgal ederek aştığını savunur. Temel soru, bunun son askeri çatışmalarda kendini nasıl gösterdiği; bu, finansal birikim sistemi içinde konumlandırılması gereken bir sorundur.

Para üzerindeki mülkiyet haklarına ve faizli geri ödeme yükümlülüğüne dayanan faizli sermaye, ikincil piyasalarda hayali sermaye biçimini alır ve sermayeleşme potansiyeli ile katlanan gelir akışlarına dair beklentiler yaratır. Yatırım sözleşmeleri biçiminde, bu rejim gelecekteki artı değere ilişkin alacakları aşırı biriktirir; bu alacakların gerçekleşmesi ise, toprakları ve nüfusu bir değerlendirme döngüsüne dahil eden kamulaştırmalara bağlıdır. Bu tür ilhaklar, artı sermayeyi altyapı, konut ve kaynak çıkarımına yönlendirirken, arazi ve gayrimenkul varlıklarıyla desteklenen menkul kıymetler aracılığıyla gelir akışları yaratır.

Bu anlamda Filistin'in yıkımı, savaş ortamında yaşanan [iç içe geçmiş birikimin](#) en uç örneğidir.

> İsrail, Küresel Sermaye İçin Stratejik Bir Düğüm Noktası Haline Geldi

[William I. Robinson ve Hoai-An Nguyen'in](#) belirttiği gibi, 2003 Irak işgali, Büyük Arap Serbest Ticaret Bölgesi'nin

(GAFTA) kurulması ve buna ek olarak ikili ve çok taraflı anlaşmaları takiben, Orta Doğu'nun küresel ekonomiye hızla entegre olmasıyla eş zamanlı gerçekleşmiştir. Bu durum, Körfez sermayesinin desteğiyle (trilyonlarca dolarlık devlet varlık fonları) stratejik sektörlerde bir kurumsal ve finansal yatırım dalgasına yol açarken, Avrupa, Amerika ve Çin'den gelen sermaye akışları da buna eşlik etti. İsrail, küresel sermaye için stratejik bir merkez haline geldi.

Bu bağlamda, Gazze'nin abluka altına alınması, hali hazırda İsrail şirketler kompleksi aracılığıyla kendini gösteren ulusötesi aşırı birikimin, değer kazanmanın yeni ufuklarını arayışında kullandığı bir araç olarak anlaşılabilir. Bu durum, bir tür ilkel birikimi temsil etmektedir: toprak, mal ve insanları piyasa temelli toplumsal ilişkilere dönüştürmeyi amaçlayan bir mülksüzleştirme.

> Terör korkusu ve olağanüstü hal, devletin intikam almasının önünü açıyor

Bu mülksüzleştirme, hak ve güvencelerin askıya alınmasına dayanarak, kurumsal denetimler veya koruma önlemleri olmaksızın askeri aygıtın devreye sokulmasını mümkün kılar. Bu askıya alma, bunu meşrulaştırmak için bir hukuki mekanizmaya (olağanüstü hal) dayanır. Mogami'nin ortaya koyduğu "devletin intikamı" kavramı, bu dönüşümü özetler: Devletin, insanlara veya mülke yönelik siyasi saiklerle işlenen şiddete verdiği tepki, artık hukuk kurallarına tabi değildir; bunun yerine intikam güdüsüyle hareket eder.

Hamas saldırılarının ardından Benjamin Netanyahu, "[güçlü bir intikam](#)" sözü verdi ve genellikle misilleme yapma emri olarak okunan "[Amalek'in sana yaptıklarını hatırla](#)" ayetini hatırlattı. Bu durum, "terör"e yönelik söylemsel çağrılar yoluyla korkuları harekete geçirerek meşruiyet kazanmaktadır. Böylece, toplumsal paniği normalleştiren ve orantısız devlet intikamı uygulamalarına meşruiyet kazandıran ege-

>>

men bir ideoloji, halkın güvensizliğini daha da artırmaktadır. Savunma Bakanı Yoav Gallant'ın Gazze'ye yönelik "[tam kuşatma](#)" –"elektrik yok, gıda yok, su yok, yakıt yok"– ilan etmesi, bir savaş yöntemi olarak toplu cezalandırma ve aç bırakmanın simgesi haline gelmiştir.

> Avrupalı sömürgeci mantığını yeniden üretmek

Devletin intikam ideolojisi, "terörist" damgasına dayanır. Bu ideoloji, belirli gruplara şiddet, barbarlık ve irrasyonellik özelliklerini atfeden ve böylece onları baskı için meşru hedefler haline getiren bir ötekileştirme mekanizması olarak işlev görür. Bu düzen, kendilerini "medeni" olarak gören toplumlarda üstünlük duygusunu da pekiştirir. Bu bakış açısıyla, terörle savaş, halklar ve ırklar arasındaki hiyerarşilerin, kolonileştirilmiş halklar üzerinde medenileştirme misyonlarını ve baskıcı yönetimi meşrulaştırdığı Avrupa sömürgeciliğinin mantığını yeniden üretir. Bu açıdan bakıldığında, Yoav Gallant'ın Filistinlileri "[insan hayvanlar](#)" olarak tanımlaması, sömürgeci projelerin tipik özelliği olan insanlıktan çıkarma dilini yansıtmaktadır.

Devletin intikamının sömürgeci niteliği, günümüz savaşlarını finansal aşırı birikimin değer kazanma taleplerini karşılamaya yönelik araçlar haline getirmektedir. Ötekileştirici söylemler, toprakların ve halkların mülksüzleştirilmesini kolaylaştıran şiddeti meşrulaştırır ve bu şiddet, Netanyahu'nun aşırı sağ popülizminin [Eran Kaplan](#)'ın Jabotinsky'nin revizyonist sömürgeci militarizm mirası olarak tanımladığı şeyi radikalleştirdiği İsrail-Filistin çatışmasında en uç noktaya ulaşır. Bu söylem, Araplara karşı Yahudi üstünlüğünü inşa etmek için dini ve doğal hukuk argümanlarını kullanır ve eşit bir arada yaşama olasılığını ortadan kaldıran ırkçı bir sömürgeciliği iletir. Bu çerçevelenme, Gazze savaşının etnik temizlik zorunluluğu altında devletin intikamını almasına olanak tanıyarak Filistinlilere karşı soykırım eylemlerinin önünü açmaktadır. Bu şiddet, aşırı birikime çözümler sunmakta, "boş" veya "kullanılmayan" toprakların kolonileştirilmeye açık olduğu iddiası olan [terra nullius](#) gibi doktrinlerden yararlanarak yok etme ve yeniden inşa sürecini meşrulaştırmakta, yeni yatırımları ve varlıkların değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

> Askeri birikimle iç içe geçmiş toprak sömürgeciliği

[Forbes](#)'a göre, Orta Doğu'daki gerginliğin tırmanmasıyla savunma hisseleri rekor seviyelere ulaştı; bu yükseliş, büyük silah tedarikçileriyle yapılan sözleşmelerin etkisiyle gerçekleşti ve bu da askeri sanayiye yeniden canlandırdı. Bu militarize birikim, sermayenin değer kazanmasının diğer biçimleriyle iç içe geçmiştir. [Robinson and Nguyen](#)'in gösterdiği gibi, 2024 yılının Ekim ayı sonunda, bombardımanlar sürerken İsrail, Ukrayna savaşıyla daha da ağırlaşan enerji krizi sırasında ülkeyi bir gaz merkezi haline getirmek amacıyla, çokuluslu enerji şirketlerine Akdeniz'de gaz ve petrol arama ruhsatı verdi.

O zamandan beri, toprak sömürgeciliği, aşırı sağcı etnik milliyetçilik ve finansal aşırı birikimin kanalizasyonu için

içe geçtiği açıkça ortaya çıktı. Gazze'nin yeniden inşa planları arasında, İsrail hükümeti tarafından yayınlanan Gazze 2035 ve Donald Trump'ın ekibine sunulan Joseph Pelzman'ın *Gazze'nin Yeniden İnşası için Ekonomik Plan: BOT Yaklaşımı* yer almaktadır. Her ikisi de, yabancı yatırımcılar tarafından kamu varlıklarının özelleştirilmesini teşvik eden uluslararası yönetim ve güvenlik düzenlemelerini savunmaktadır.

[Nur Arafeh and Mandy Turner](#)'ın da belirttiği gibi, ABD planı söz konusu bölgeyi "mülkiyet kanunlarından yoksun" ilan ediyor ve bu temelde bölgeyi elli yıllığına kiraya veriyor; bu kapsamda yatırımcılar "Gazze'de hisse senetleri" satın alarak ekonomi, altyapı ve idare üzerinde tam kontrolü ele geçiriyor. Buna karşılık, Gazze 2035 planı, yeniden inşa için Gazze'nin enerji rezervlerinin (yaklaşık 122 trilyon fit küp gaz ve 1,7 milyar varil petrol) sömürülmesine bağlanmaktadır. Her iki plan da Filistinlilerin yerinden edilmesini öngörmektedir: BOT planı Gazze'nin "tamamen boşaltılmasını" talep ederken, İsrail projesi "sıfırdan yeniden inşa edilmesini" öngörmektedir. Her iki plan da dış siyasi kontrolü sağlamak ve yatırımcıların çıkarlarına uygun ekonomik yeniden yapılandırmayı mümkün kılmak için sürekli askeri güç sağlıyor.

> Gazze'de, şiddet ve ekonomik bağımlılık arasında sıkışıp kalan Filistinliler

9 Ekim 2025'te ateşkesin ilk aşaması üzerinde anlaşmaya varılmasının ardından, Gazze'nin yeniden inşası konusundaki tartışmalar muhtemelen şiddetlenecektir. Trump'ın [20 maddelik barış planı](#), Filistinlilerin de katılımıyla oluşturulacak bir yönetim önermektedir; bu yönetim teknokratik olarak sunulmakla birlikte, siyasi açıdan ABD başkanının başkanlık ettiği ve Tony Blair gibi neoliberal düzenin tarihi aktörlerini de içeren bir "Barış Kurulu"na tabi olacaktır. Plan, hayatta kalan Filistinlilerin "gidip gelmekte özgür" olacağını vaat ediyor; buna ek olarak, "Gazze'ye canlılık kazandırmak" için bir ekonomik girişim de öngörülmüş: bu, "Ortadoğu'nun gelişen modern mucize şehirleri"ni örnek alan, yatırım çekmeye yönelik önceki çerçevelerin bir sentezi (9. ve 10. maddeler). Ateşkesi kutlayan [Trump](#), "Gazze yavaş yavaş yeniden inşa edilecek [...] o bölgede muazzam bir zenginlik var" dedi.

Gazze Savaşı, yıkım ve yeniden inşanın iç içe geçmiş birikiminin, mülksüzleştirme, finansallaşma ve geride kalan halklar arasında nasıl karmaşık bir etkileşim yarattığını ortaya koymaktadır. [Orwa Switat](#)'a göre, soykırımcı şiddete karşı direniş, toprağa olan kolektif ya da toplumsal bağları yeniden teyit ederek kamulaştırmaya karşı mücadeleleri tetiklerken, bir sömürge tekniği olarak "ekonomik değer kazandırma" ise sivil katılımı teşvik etmekte, ancak bunu savaş sonrası bağlamda giderek daha ayrımcı hale gelen, katmanlı bir İsrail vatandaşlığı çerçevesinde yapmaktadır. Artan yıkım ve ölümler, yeniden yapılandırılan topraklarda finansal refah vaatleriyle eşlik ediyor. Bu şekilde, iç içe geçmiş birikim, Filistinlileri şiddet ile yeniden yapılanmaya olan finansal bağımlılık arasında sıkıştırıyor. ■

İletişim:
Guilherme Leite Gonçalves <guilhermeleite@iesp.uerj.br>

